

Turun yliopisto
University of Turku

**KOULUTUS- JA URAVALINNAN
TAVOITTEEN SAAVUTTAMISTA
HAITTAAVIEN AJATUSTEN MÄÄRÄ
PERUSKOULUNSA PÄÄTTÄVILLÄ NUORILLA**

Essi Sipiläinen
Iida-Maria Tikakoski
Pro gradu -tutkielma
Kasvatustiede
Opettajankoulutuslaitos
Turun yliopisto
Elokuu 2019

TURUN YLIOPISTO
Opettajankoulutuslaitos

SIPILÄINEN, ESSI & TIKAKOSKI, IIDA-MARIA

Koulutus- ja uravalinnan tavoitteen saavuttamista haittaavien ajatusten määrä
peruskoulunsa päättävillä nuorilla

Pro gradu -tutkielma, 69 s., 12 liites.

Kasvatustiede

Elokuu 2019

TIIVISTELMÄ

Tällä tutkimuksella pyrittiin lisäämään tietoa siitä, millaisilla nuorilla on eniten haasteita koulutus- ja uravalinnan tavoitteen saavuttamisessa ja millä koulutus- ja uravalinnan osa-alueella nuoret mahdollisesti tarvitsevat eniten tukea.

Tutkimuksessa selvitettiin koulutus- ja uravalinnan tavoitteen saavuttamista haittaavien ajatusten määrää peruskoulunsa päättävillä nuorilla. Haittaavat ajatukset voivat aiheuttaa erilaisia vaikeuksia koulutus- ja uravalinnan tekemisessä. Tutkimukseen osallistui läntisessä Suomessa sijaitsevan kaupungin ja sen lähialueen ensi sijassa yleisopetusta antavien suomenkielisten peruskoulujen yhdeksäsluokkalaisia. Tutkimus on luonteeltaan kvantitatiivinen kyselytutkimus ja sen aineisto (n=135) koottiin sähköisen Webropol-kyselyn avulla.

Tässä tutkimuksessa hyödynnettiin eri urateorioita yhdistelevää CIP-teoriaa (Cognitive Information Processing) ja siitä johdettua CTI-mittaria (Career Thoughts Inventory). Haittaavien ajatusten määrää kartoitettiin CTI-mittarin Suomeen lokalisoidulla versiolla, jota kutsutaan Ura-ajatusmittariksi. Ura-ajatusmittarin 48 negatiivisen väittämän avulla voidaan tunnistaa ja paikantaa koulutus- ja uravalintaan liittyviä haittaavia ajatuksia.

Haittaavien ajatusten määrää vertailtiin vastaajien koulu- ja kotitaustan mukaan muodostettujen ryhmien välillä. Taustamuuttujina käytettiin jatkokoulutusvalinnan kohdetta ja sen ajankohtaa, nuoren kouluviihtyvyyttä ja -menestystä sekä sisaruksen ja vanhempien koulutustaustaa sekä vanhempien sosioekonomista asemaa.

Haittaavia ajatuksia ilmeni eniten nuorilla, jotka viihtyivät koulussa huonosti sekä nuorilla, jotka tekivät päätöksen jatkokoulutusvalinnasta vasta yhdeksännellä luokalla. Tulosten perusteella voidaan todeta, että koulussa viihtyminen ja varhainen jatkokoulutusvalinnan päätöksen ajankohta ovat yhteydessä vähäiseen koulutus- ja uravalinnan tavoitteen saavuttamista haittaavien ajatusten määrään.

Asiasanat

koulutusvalinta, uravalinta, koulutus- ja uravalinta, nuoret, peruskoulunsa päättävät, yhteishaku

SISÄLLYSLUETTELO

1	JOHDANTO.....	1
2	KOULUTUS- JA URAVALINTA.....	3
2.1	Koulutus- ja uravalinta peruskoulun päättyessä.....	4
2.2	Toisen asteen koulutukset	5
2.2.1	Lukio ja ammatillinen koulutus	5
3	KOGNITIIVIINEN LÄHESTYMISTAPA KOULUTUS- JA URAVALINTAAN.....	9
3.1	Kognitiivisen informaation prosessointi -malli.....	10
3.2	Koulutus- ja uravalintaa haittaavat ajatukset	13
3.3	Career Thoughts Inventory -mittari	14
4	KOULUTUS- JA URAVALINTAAN YHTEYDESSÄ OLEVIA TEKIJÖITÄ.....	16
4.1	Yksilölliset tekijät	17
4.2	Sosiaaliset tekijät.....	18
4.3	Yhteiskunnalliset tekijät.....	21
5	TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	23
6	TUTKIMUSAINEISTO JA -MENETELMÄT	25
6.1	Ura-ajatusmittari	25
6.2	Aineiston analyysimenetelmät	29
7	TULOKSET.....	33
7.1	Jatkokoulutusvalinta ja sen ajankohta.....	34
7.2	Kouluviihtyvyys ja -menestys.....	36
7.3	Perhe.....	38
8	POHDINTA.....	45
8.1	Tulosten tarkastelu	45
8.2	Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus	48
8.3	Jatkotutkimusehdotukset.....	49
	LÄHTEET.....	51
	LIITTEET	58

1 JOHDANTO

Suomessa peruskoulun päättyessä nuorilla on edessä ensimmäinen koulutus- ja uravalinta, jolloin pohditaan, mihin jatkokoulutuksiin hakeudutaan. Suomessa nuoret uskovat vahvasti koulutukseen ja koulutusta pidetään kilpailuvalttina työmarkkinoilla (Aro 2009, 499; Vanttaja 2011, 61). Lähes kaikki yhdeksäsluokkalaiset myös hakeutuvat peruskoulun jälkeen toisen asteen koulutukseen (Tilastokeskus 2018, 2–3).

Jokainen nuori tekee koulutus- ja uravalintoja omista lähtökohdistaan. Koulutus- ja uravalinnan tekemiseen vaikuttavat yksilön arvot, intressit, asenteet, itsetuntemus, sekä tiedot, taidot ja päätöksentekovalmius. (Peterson, Sampson, Lenz & Reardon 2002, 313; Reardon, Lentz, Sampson & Peterson 2008, 6.) Aikaisemmissa tutkimuksissa on todettu, että nuorten koulutus- ja uravalintaan liittyviin päätöksiin vaikuttavat heidän omien kokemuksensa lisäksi heidän ympärillään oleva ympäristö. Tutkimuksissa, jotka tarkastelevat ympäristön yhteyttä koulutus- ja uravalintaan, on tutkittu paljon tasa-arvoisten kouluttautumismahdollisuuksien eroja. (Mikkonen & Korhonen 2018; Naumanen & Silvennoinen 2010; Pulkkinen & Roihuvuo 2014.) Etenkin vanhempien sosioekonomisella asemalla, sukupuolella, koulumenestyksellä sekä kouluviihtyvyydellä on todettu olevan merkitystä siinä, mitä koulutusaloja valitaan ja kuinka pitkälle kouluttaudutaan (Aho & Vehviläinen 1997, 134–188; Antikainen, Rinne & Koski 2013, 125; Lerkkanen 2002, 105; Mikkonen & Korhonen 2018, 11; Niemi 2016, 126; Pirttiniemi 2000, 100–117; Pulkkinen & Roihuvuo 2014, 16; Teräsaho & Keski-Petäjä 2016, 203–204). Tässä tutkimuksessa koulutus- ja uravalintaa lähestytään ennen kaikkea yksilön päätöksenteon tasolla, sillä yksilöt tekevät ympäristön vaikutuksesta huolimatta päätöksensä itse (Lerkkanen 2002, 32–33; Tuononen 2016, 97).

Koulutus- ja uravalintaa koskevissa tutkimuksissa on todettu, että nuoret eivät ole peruskoulun päättyessä riittävän tietoisia tekemään koulutukseen tai ammatinvalintaan liittyviä uravalintoja (Koivisto & Vuori 2006, 269; Opetusministeriö 2005, 10). Ensinnäkin peruskouluikäisillä nuorilla on ikänsä vuoksi vain vähän kokemusta työelämästä ja jatkokoulutusvaihtoehdoista (Niemi 2016, 14, 50). Monilta nuorilta myös puuttuu urahallintataitoja, realistisia urasuunnitelmia, eivätkä he saa riittävää ohjausta (Koivisto & Vuori 2006, 269). Niemen (2016, 148) tutkimuksessa havaittiin, että 30 prosentilla peruskoulunsa päättävistä nuorista oli keskivertoa hankalampaa tehdä koulutus- ja uravalintaa koskevia päätöksiä. Jos koulutus- ja uravalinnan tekeminen on vaikeaa, se saatetaan tehdä täysin sattumanvaraisesti tai toisarvoisin perustein (Koivisto & Vuori 2006, 269; Opetusministeriö 2005, 10).

Jos koulutus- ja uravalinta on vaikeaa ja päätös tehdään sattumanvaraisesti, se voi johtaa esimerkiksi lukion keskeyttämiseen ja ammatilliseen koulutukseen siirtymiseen tai ammatillisessa koulutuksessa alan vaihtamiseen ja keskeyttämiseen (Numminen, Jankko, Lyra-Katz, Nyholm, Siniharju & Svedlin 2002, 54). Yksilön kannalta väärän koulutusvalinnan on todettu olevan suurin keskeyttämisen syy (Ihatsu & Koskela 2001, 16–18; Vehviläinen 2008, 17). Koulutuksen keskeyttäminen puolestaan voi johtaa koulutuksen ulkopuolelle jäämiseen ja pahimmassa tapauksessa syrjäytymiseen (Uhinki & Uhinki 2011, 19).

Koulutus on niin kestoltaan kuin merkitykseltään nuoren elämän tärkeimpiä vaiheita. Koulutuksen kautta kiinnitytään työelämään ja yhteiskuntaan. (Ahola & Galli 2009, 395.) Tässä tutkimuksessa ollaan kiinnostuneita siitä, ketkä nuorista tarvitsevat eniten tukea koulutus- ja uravalinnan tekemisessä. Sitä selvitetään kartoittamalla koulutus- ja uravalinnan tavoitteen saavuttamista haittaavia ajatuksia. Haittaavat ajatukset voivat aiheuttaa vaikeuksia päätöksenteossa tai päätökseen sitoutumisessa. Vaikeudet voivat ilmetä liian kapeana näkemyksenä kouluttautumismahdollisuuksista. Lisäksi koulutus- ja uravalintaan liittyviä haittaavia ajatuksia voi ilmetä silloin, jos nuori kokee ristiriitaa omien ja lähimpiin ajatusten ja toiveiden välillä. (Lerkkanen 2002, 28–29, 83–88, 114, Niemi 2016.)

Tässä tutkimuksessa haittaavia ajatuksia kartoitetaan yhdysvaltalaiseen Career Thoughts Inventory (CTI) -mittariin perustuvalla, Suomeen lokalisoidulla Ura-ajatusmittarilla. Mittari sisältää 48 negatiivista väittämää, joiden tarkoituksena on ilmentää koulutus- ja uravalintaa haittaavien ajatusten ulottuvuuksia ja määriä. Haittaavien ajatusten ulottuvuuksia kartoittamalla voidaan paikantaa, miksi koulutus- ja uravalinta on vaikeaa. (Lerkkanen 2002, 29.) Tässä tutkimuksessa haittaavien ajatusten määriä vertaillaan nuorten koulu- ja kotitaustan mukaan muodostettujen ryhmien välillä. Taustamuuttujia ovat koulutus- ja uravalinnan kohde ja sen ajankohta, kouluviihtyvyys- ja menestys, perheen koulutausta ja vanhempien sosioekonominen asema.

2 KOULUTUS- JA URAVALINTA

Koulutus- ja uravalinnan tekemiseen sisältyy suunnittelua, vaihtoehtojen tarkastelua ja rajaamista sekä lopulta päätöksen toimeenpanemista (Niemi 2016, 57). Ammatinvalinnan ohjauksen kehittäjä Parsons (1909, 5) määritteli kolme vaihetta koulutus- ja uravalintaan liittyvien ongelmien ratkaisuun sekä päätöksentekoon: 1) itsearviointi omista mielenkiinnonkohteista, taidoista, arvoista, tavoitteista, taustoista ja resursseista, 2) ammattivaihtoehtojen tutkiminen ja 3) ensisijaisen vaihtoehdon valinta ja perustelu informaation avulla, joka on hankittu kahden ensimmäisen vaiheen aikana. Nämä kolme vaihetta muodostavat tänäkin päivänä käsityksen koulutus- ja uravalinnan tekemisen vaiheista (Reardon ym. 2008, 3).

Koulutus- ja uravalinta on laajempi käsite kuin uravalinta tai koulutusvalinta. Aihetta tutkineen Lerkkasen (2002, 17) tutkimuksessa kävi ilmi, että ammattikorkeakoulun opiskelijoilla oli vaikeuksia erottaa, mitkä koulutus- ja uravalinnassa ilmenevät ongelmat liittyvät koulutukseen ja mitkä taas uraan. Myös Niemi (2016, 43) käytti tutkimuksessaan koulutus- ja uravalinta -käsitettä. Käsitettä käyttämällä hän halusi korostaa, että koulutus- ja uravalintaa tehdessä jokaisen peruskouluikäisen nuoren tulisi pystyä tarkastelemaan koulutusta, työelämän mahdollisuuksia sekä niihin kytkeytyvää toisen ja korkea-asteen koulutusta kokonaisuutena.

Yksilön käsitykset, asenteet, käyttäytymismallit, uskomukset, tunteet sekä hänen käyttämänsä suunnitelmat ja strategiat ovat yhteydessä siihen, kuinka helppoa tai vaikeaa koulutus- ja uravalinnan tekeminen on. Ne ovat myös yhteydessä yksilön uravalintoihin liittyvien ongelmien ja ristiriitojen ratkaisuun sekä päätöksentekoon. (Niemi 2016, 59; Reardon ym. 2008, 269.) Reardonin ja hänen tutkimusryhmänsä (2008, 15, 31–32, 269) mukaan koulutus- ja uravalinta on helppo tehdä, kun on tietoinen omista tiedoistaan, taidoistaan ja toimintavoistaan. Valinnan tekemistä helpottaa myös, jos osaa hyödyntää tietoa tehokkaasti uravalintaongelmien ratkaisemisessa. Lisäksi heidän mukaansa koulutus- ja uravalinnan tekeminen vaatii omien vahvuuksien sekä mahdollisuuksien tunnistamista sekä omien tietojen ja taitojen vertailua tarjolla oleviin opiskelu- ja ammattivaihtoehtoihin.

Koulutus- ja uravalinnassa mahdollisuudet ohjaavat tavoitteita ja tavoitteet ohjaavat suunnittelustrategioita. Esimerkiksi todistuksen arvosanat vaikuttavat siihen, mihin kouluihin on mahdollista hakea tai tuleeko arvosanoja nostaa, jotta tavoitteisiin pääsisi. Mahdollisuuksia voivat rajata myös omat ja muiden odotukset sekä arvostukset; ”haluanko hakea lukioon vai ammatilliseen koulutukseen?” Koulutus- ja uravalintaan tarvitaan ongelmanratkaisukykyä: ”Miten päätän, mihin

kouluun haluan hakea?”, ”Miten ja mitä arvosanoja voisin nostaa?”, ”Miten selvitän, mitä haluan elämältäni?” Nämä tavoitteet vaativat aktiivista suunnittelua ja päätöksentekoa. Vaikka nämä päätökset tehdäänkin tiettyinä hetkenä, päätöksentekoprosessi kestää pidempään. (Tuononen 2016, 101–102.)

2.1 Koulutus- ja uravalinta peruskoulun päättyessä

Suomen koulutusjärjestelmä muodostuu varhaiskasvatuksesta, esiopetuksesta, yleissivistävästä perusopetuksesta, toisen asteen koulutuksesta, korkea-asteen koulutuksesta sekä aikuiskoulutuksesta. Perusopetuksen oppimäärällä peruskoulussa suoritetaan oppivelvollisuus, jonka jälkeen nuorella on edessä ensimmäinen uraa suuntaava valinta. Peruskoulun ja toisen asteen nivelvaihe on siirtymävaihe, jolloin nuori suunnittelee omaa jatkokoulutustaan, selkeyttää valintojaan ja lopulta hakeutuu jatkokoulutukseen. (Vehviläinen 2008, 12.)

Nuoruudessa urasuunnittelu on läheisesti yhteydessä identiteetin muotoutumiseen. Kun nuori etsii vastauksia siihen, mikä hänestä tulee, hänen täytyy myös pohtia laajempia identiteettiinsä liittyviä kysymyksiä. Nuoren on mietittävä, mitä tulevaisuudelta haluaa, millaiseksi voi ja haluaa tulla sekä millaisia odotuksia hänelle asetetaan sekä haluaako ja voiko hän täyttää odotukset. (Nori 2014, 38.)

Koulutus- ja uravalintaa koskevissa tutkimuksissa on todettu, että nuoret eivät ole peruskoulunsa päättäessä riittävän tietoisia tekemään koulutukseen tai ammatinvalintaan liittyviä uravalintoja (Pirttiniemi 2000, 42). Niemen (2016, 148) tutkimuksessa havaittiin, että 30 prosentille nuorista oli keskimääräistä hankalampaa tehdä koulutus- ja uravalintoja. Monet peruskoulunsa päättävät nuoret eivät vielä lainkaan tiedä, mille alalle haluaisivat suuntautua. Silloin koulutus- ja uravalinta saattaa olla tehty täysin sattumanvaraisesti tai toisarvoisin perustein. (Koivisto & Vuori 2006, 269; Opetusministeriö 2005, 10.)

Järvinen (1999, 38–40) jakoi tutkimuksensa perusteella toisen asteen koulutukseen hakeutuvat nuoret neljään ryhmään sen mukaan, kuinka varmoja he olivat koulutus- ja uravalinnastaan. ”Kulttuurin uusintajat” -ryhmän edustajat olivat varmoja koulutus- ja uravalinnastaan ja heidän valintansa oli selkiytynyt varhain. Heille oli myös tärkeää perheen tradition jatkaminen. ”Individualistit” olivat myös varmoja valinnastaan, jota he olivat huolella miettineet. Heidän koulutus- ja uravalintojaan tuettiin kotona, vaikka he usein poikkesivatkin perheensä traditiosta. ”Etsijät” -ryhmän edustajilla valinta oli usein epävarma. He ratkaisivat epävarmuutensa lukioon hakeutumisella, sillä se antoi lisää aikaa pohdintaan. Etsijät olivat vielä tiiviisti kodin vaikutuspiirissä. ”Ajelehtijoiden” koulutus- ja

uravalinta oli myös epävarma, eikä heille ei ole muodostunut selkeitä päämääriä. Lisäksi heillä oli ongelmia useilla eri elämänalueilla. Ajelehtijoille tyypillistä oli ”ajautua” joihinkin paikkoihin, sillä tiettyjen valintojen tekeminen ja reittien valinnat oli usein toisten reittien välttelemistä.

2.2 Toisen asteen koulutukset

Perusopetuksensa päättävillä nuorilla koulutus- ja uravalinta konkretisoituu yhteishakuna. Ammatillisen koulutuksen ja lukiokoulutuksen keväisin järjestettävässä yhteishaussa haetaan koulutuksiin yhdellä hakulomakkeella enintään viiteen eri koulutukseen. (Opetushallitus 2019.) Yhteishaussa jatkokoulutusvalinnat laitetaan toivejärjestykseen, ja ensimmäiseksi sijoitetaan kaikista toivotuin jatkokoulutuspaikka (Tuononen 2016, 101–102). Lisäksi peruskoulun jälkeen voi hakea perusopetuksen jälkeiseen valmistavaan koulutukseen. Niitä ovat kymppiluokka, vieraskielisten lukiokoulukseen valmistava koulutus sekä ammatilliseen peruskoulutukseen valmentava koulutus. (Opetushallitus 2019.) Suurin osa peruskoulun päättävistä siirtyy kuitenkin toisen asteen koulutukseen, joko yleissivistävään lukiokoulutukseen tai ammatilliseen koulutukseen (Nyyssölä 2004, 225).

Vuonna 2017 peruskoulunsa päätti noin 57 800 nuorta. Lähes kaikki heistä haki välittömästi jatko-opintoihin. Tytöistä 64 prosenttia haki ensisijaisesti lukioon. Pojista 55 prosenttia haki ensisijaisesti toisen asteen ammatilliseen koulutukseen. Yhteishaussa jatkokoulutuspaikkaa hakematta jätti 0,4 prosenttia peruskoulunsa päättäneistä nuorista. Tutkintoon johtavassa koulutuksessa jatkoi 94 prosenttia peruskoulunsa päättäneistä nuorista, joista 53 prosenttia jatkoi lukiossa ja 41 prosenttia ammatillisessa koulutuksessa. Loput peruskoulunsa päättäneistä nuorista eivät jatkaneet opiskelua seuraavana lukuvuonna tutkintoon johtavassa koulutuksessa, mutta heistä noin kolme prosenttia kuitenkin jatkoi jossain tutkintoon johtamattomassa koulutuksessa kuten peruskoulun lisäopetuksessa eli kymppiluokalla tai ammatilliseen peruskoulutukseen ohjaavassa ja valmistavassa koulutuksessa kuten ammattistartissa. Vuonna 2017 peruskoulunsa päättäneistä nuorista jäi ilman koulutuspaikkaa noin kolme prosenttia, mikä tarkoittaa noin 1800 nuorta. (Tilastokeskus 2018, 2–3.)

2.2.1 Lukio ja ammatillinen koulutus

Koulutus- ja uravalinta näyttäytyy peruskoulunsa päättävälle nuorelle hyvin erilaisena sen mukaan, valitseeko hän lukion vai ammatillisen koulutuksen. Lukiokoulutus muodostaa varsin yhtenäisen

kokonaisuuden, kun taas ammatillisia koulutuksia on runsaasti erilaisia. Ammatillisen koulutuksen osalta koulutus- ja uravalinta tehdään myös eri koulutusalojen välillä. (Nyyssölä 2004, 225–226.)

Hakumenettelyt sekä valintaperusteet vaihtelevat oppilaitoksittain ja koulutuksittain. Lukioon valitaan opiskelijat peruskoulun päättötodistuksen keskiarvon osoittamassa järjestyksessä. Mikäli useammalla hakijalla on sama keskiarvo, valinnan ratkaisee hakutoivejärjestys. Hakutoivejärjestyksen jälkeen valinnan ratkaisee keskiarvo, johon on laskettu reaaliaineiden lisäksi myös muiden oppiaineiden keskiarvo. Lukioilla on myös mahdollisuus määrätä etukäteen alaraja keskiarvolle. Jos lukiossa on painotus johonkin tiettyyn oppiaineeseen, lukio voi keskiarvoa laskeessaan ottaa huomioon erityisesti painotettavien oppiaineiden arvosanat. Lukion valintaperusteiden pisteytykseen voi vaikuttaa myös pääsy- ja soveltuvuuskokeet, mikäli lukio järjestää niitä. Lisäksi pisteytykseen vaikuttaa hakijan muu koulutus, harrastuneisuus tai muut lisänäytöt, mikäli kyseinen lukio ottaa niitä huomioon. (Opetushallitus 2019.)

Ammatilliseen koulutukseen hakeutumisessa pisteitä kertyy siitä, jos koulutukseen haetaan peruskoulun jälkeen suoraan tai vuotta myöhemmin. Pisteitä saa myös yleisestä koulumenestystä, painotettavista arvosanoista ja työkokemuksesta sekä siitä, jos on suorittanut peruskoulun jälkeen tiettyjä opintoja kuten kymppiluokan. Lisäksi ammatilliseen koulutukseen voi olla pääsy- ja soveltuvuuskokeita. (Opetushallitus 2019.)

Peruskoulu ja lukio muodostavat yleissivistävän koulutuksen jatkumon, kun taas ammatillisen koulutuksen ja yleissivistävän koulutuksen erillisyyttä ilmenee jo peruskoulun sisällä (Nyyssölä 2004, 226). Lukion ja ammatillisen koulutuksen välillä on ollut nähtävissä tietynlainen vastakkainasettelu. Tuonoson (2016, 95, 104) mukaan lukio on mielletty ”lukijaihmisille” ja yliopistoon tähtääville sopivaksi koulutusvaihtoehdoksi ja ammatillinen koulutus enemmän ”tekijöille” tai ”kädentaidoissa lahjakkaille”. Hänen tutkimuksessaan ammattikouluun hakeutuvat nuoret eivät mieltäneet lukiota mielekkääksi vaihtoehdoksi itselleen ja määrittelivät itsensä ”ei-lukijatyyppiksi”. Lukio-opintoja ei pidetty mielekkäänä opiskelumuotona, ja siihen liitettiin ajatus ”puurtamisesta” ja ”vain lukemisesta”. Pirttiniemen (2000, 39) mukaan peruskoulu suosii lukio-orientoitunutta ajattelutapaa, etenkin, jos peruskoulussa suoriutuu hyvin tai ainakin keskinkertaisesti. Nykyään kuitenkin ammatillisella puolella on useita koulutusaloja, jonne vaaditaan parempaa peruskoulun päättötodistusta kuin lukioihin (Snellman 2016, 70).

Ammatillista koulutuksen arvostusta on viime vuosina pyritty parantamaan, ja siten lukion sekä ammatillisen koulutuksen välistä vastakkainasettelua on vähitellen purettu. Ammatillisen koulutuksen ensisijaisten hakijoiden määrä on merkittävästi kasvanut vuodesta 2005 vuoteen 2010. Erityisesti

kulttuurialalle, yhteiskuntatieteille, liiketalouden ja hallinnon alalle sekä sosiaali-, terveys- ja liikunta-alalle on paljon hakijoita. (Tuononen 2016, 95.)

Koulutus- ja uravalintaa tutkittaessa on selvitetty, missä vaiheessa tai miten valinta lukion ja ammatillisen koulutuksen välillä selvenee. Joillekin lukio on toisen asteen koulutusvaihtoehtoista itsestään selvä valinta, jolla maksimoidaan mahdollisuudet jatkokoulutusväyliin korkeakouluihin. Joillekin lukio taas merkitsee väylää, jonka avulla päästään myöhemmin opiskelemaan unelma-ammattia yliopistoon. (Nyyssölä 2004, 226.) Myös osalla ammatilliseen koulutukseen suuntautuvilla on mielessään jokin tietty ala, johon he aikovat hakea yhteishaussa. Nuorilla kiinnostus alaan syntyy usein kokemusten, harrastuneisuuden tai/ja koulun työelämään tutustumisen (TET) kautta. (Tuononen 2016, 104.)

Vaikka lukio ja ammatillinen koulutus eroavatkin toisistaan, Niemen (2016, 111, 127) tutkimuksessa ei havaittu merkittävää eroa koulutusten välillä, kun tarkasteltiin koulutus- ja uravalinnan tekemisen vaikeutta. Nuoria, joille koulutus- ja uravalinnan tekeminen oli vaikeaa, löytyi sekä lukioon että ammatilliseen koulutukseen hakeutuvista nuorista. Sen sijaan Niemen (2016) tutkimuksessa selvisi, että mitä varhaisemmassa vaiheessa oppilas oli tehnyt jatkokoulutus päätöksensä, sitä helpompaa hänelle oli koulutus- ja uravalinnan tekeminen. Nummisen ja kumppaneiden (2002, 92–93) selvityksessä runsas kymmenesosa (13 %) lukiolaisista ilmoitti, että koulutusväylän valinta oli itsestään selvä, jota ei tarvinnut sen enempää miettiä. Yli viidesosalle (22 %) nuorista lukiovalinta selveni 7.–8. vuosiluokan aikana ja 16 prosentille 9. vuosiluokalla.

Jotkut nuorista valitsevat lukion, koska se mielletään paikkana, jossa koulutus- ja uravalintaa voidaan pitkittää (Komonen 2001, 107; Numminen ym. 2002, 24; Nyyssölä 2004, 226). Nummisen ja kumppaneiden (2002, 92) mukaan lukion valinneista lähes puolet (49 %) perusteli koulutus- ja uravalintaansa sillä, että lukiossa saa lisäaikaa ammatinvalinnan tekemiseen. Jos lukio merkitsee nuorelle paikkaa, jossa mietitään jatkosuunnitelmia, peruskoulussa tehdyssä yhteishaussa ei ole ollut kyseessä valinta vaan ”todellisen” valinnan pitkittäminen eli käytännössä valitsematta jättäminen (Nyyssölä 2004, 226). Aikaisemmin on havaittu, että lukiosta valmistuneilla ylioppilailla on edelleen heikot valmiudet koulutus- ja uravalintaan (Lerikkanen 2002, 163).

Nummisen ja kumppaneiden (2002, 92–93) selvityksessä lähes neljäsosa (23 %) ammatilliseen koulutukseen hakeutuvista ilmoitti, että koulutus- ja uravalinta oli selvä. He kertoivat aina tienneensä ammatin, johon toivoivat pääsevänsä. Hieman yli puolelle ammatillisen koulun valinneista (51 %) koulutusväylän valinta selvisi peruskoulun viimeisellä luokalla, ja vajaa kymmenesosa (9 %) kertoi tehneensä valinnan vasta yhteishakuvaiheessa.

Numminen ja hänen tutkimusryhmänsä (2002, 24) selvitti myös, kokivatko ammatillisen koulutuksen ensimmäisen vuoden opiskelijat olevansa jo sillä alalla, johon haluavat valmistua. Huomattiin, että ammatillisen koulutuksen juuri aloittaneista runsas kymmenesosa (15 %) arveli olevansa omalla alallaan. Sen sijaan alastaan epävarmoja oli noin kolmasosa (30 %) ja yli puolet sanoi, ettei ollut omalla alallaan.

Koulutus- ja uravalinnan tekemisen vaikeus näkyy esimerkiksi toisen asteen koulutuksen ulkopuolelle jättäytymisenä, lukion keskeyttämisenä ja ammatilliseen koulutukseen siirtymisenä tai ammatillisessa koulutuksessa alan vaihtamisena ja keskeyttämisenä (Numminen ym. 2002, 54). Ahon ja Mäkiähon (2014, 67) selvityksen mukaan ammatillisen koulutuksen aloittaneet nuoret keskeyttävät opintonsa useammin kuin lukion aloittaneet nuoret. Selvitykseen osallistuneista lukion aloittaneista nuorista noin 15 prosenttia keskeytti lukion. Viiden vuoden seurannan lopussa puolet heistä oli siirtynyt opiskelemaan toista tutkintoa tai mahdollisesti jo suorittanutkin sellaisen. Toiset puolet heistä oli jättänyt opiskelun kokonaan. Ammatillisen koulutuksen aloittaneista noin joka neljäs oli keskeyttänyt aloittamansa opinnot. Heistä yhdeksän prosenttia oli siirtynyt muihin opintoihin ja 16 prosenttia oli jättänyt opinnot kokonaan kesken.

3 KOGNITIVIINEN LÄHESTYMISTAPA KOULUTUS- JA URAVALINTAAN

Koulutus- ja uravalintaa on tarkasteltu useista eri näkökulmista (Lerkkanen 2002, 19–22). Patton ja McMahon (2014, 13–18) luokittelevat koulutus- ja uravalintaa tarkastelevat teoriat viiteen eri luokkaan (sisältöteoriat, prosessiteoriat, sisältö- ja elinkaariteoriat, konstruktivistiset lähestymistavat ja laaja-alaisemmat selitykset) sen mukaan, mitä niissä painotetaan.

Sisältöteorioissa uraa lähestytään yksilön tai kontekstin näkökulmasta. Tähän luokkaan kuuluvissa teorioissa tarkastellaan yksilön piirteiden, arvojen, yksilön ja työn yhteensovittamisen sekä persoonallisuuden yhteyttä urakehitykseen. (Patton & McMahon 2014, 13–18, 27.) Esimerkiksi Parsonsin (1909, 5) teorian mukaan koulutus- ja uravalintaan tarvitaan itsetuntemusta, tietoa työelämästä ja päättelyä näiden kahden tekijän välillä. Holland (viitattu teoksissa Lerkkanen 2002, 20; Mumme 1997, 20–23; Niemi 2016, 46–47) puolestaan luokittelee teoriassaan ihmiset kuuteen erilaiseen persoonallisuustyyppiin: realistinen (realistic), tutkiva (investigative), taiteellinen (artistic), sosiaalinen (social), yritteliäs (enterprising) ja systemaattinen (conventional). Kyseisen teorian mukaan ihmiset etsivät persoonallisuustyyppiinsä sopivia työtehtäviä ja rooleja, joissa he voivat ottaa käyttöönsä omat taitonsa ja kykynsä sekä ilmaista asenteitaan ja arvojaan.

Prosessiteorioissa ura nähdään määräytyvän vuorovaikutuksen, muutoksen ja prosessin kautta (Patton & McMahon 2014, 13–18). Esimerkiksi Superin (Niemi 2016, 51, 58; Reardon ym. 2008, 10–11) elämänkaariteoriassa uraa luonnehditaan elämän mittaisena kehityskaarena, johon vaikuttaa yksilön persoonallisuus. Ihmistä tarkastellaan elämänkaariteoriassa elämän aikana kehittyvänä yksilönä. Teorian mukaan hyvä urapäättös vaatii suunnitelmallisuutta, tutkivaa asennetta, päätöksenteon ja uravalinnan tekemisen taitoa ja tietoa työelämästä ja itsetuntemusta.

Konstruktivistiseen tietoteoriaan perustuvissa urateorioissa uran kehitystä lähestytään yksilökeskeisestä näkökulmasta (Patton & McMahon 2014, 13–18). Esimerkiksi Savicaksen (2002, 149–170) mukaan uran kehityksessä korostuu yksilön aktiivisuus. Sisältöä ja prosessia painottavissa urateorioissa puolestaan ajatellaan, että tieto muodostuu prosessina sosiaalisessa ympäristössä. Laaja-alaisempiin selitysmalleihin Patton ja McMahon (2014, 13–18) luokittelevat kuuluvaksi sellaiset teoriat, joissa uraa ja uran kehitystä tutkitaan laajemmin erilaisten ryhmien ja vähemmistöjen kautta.

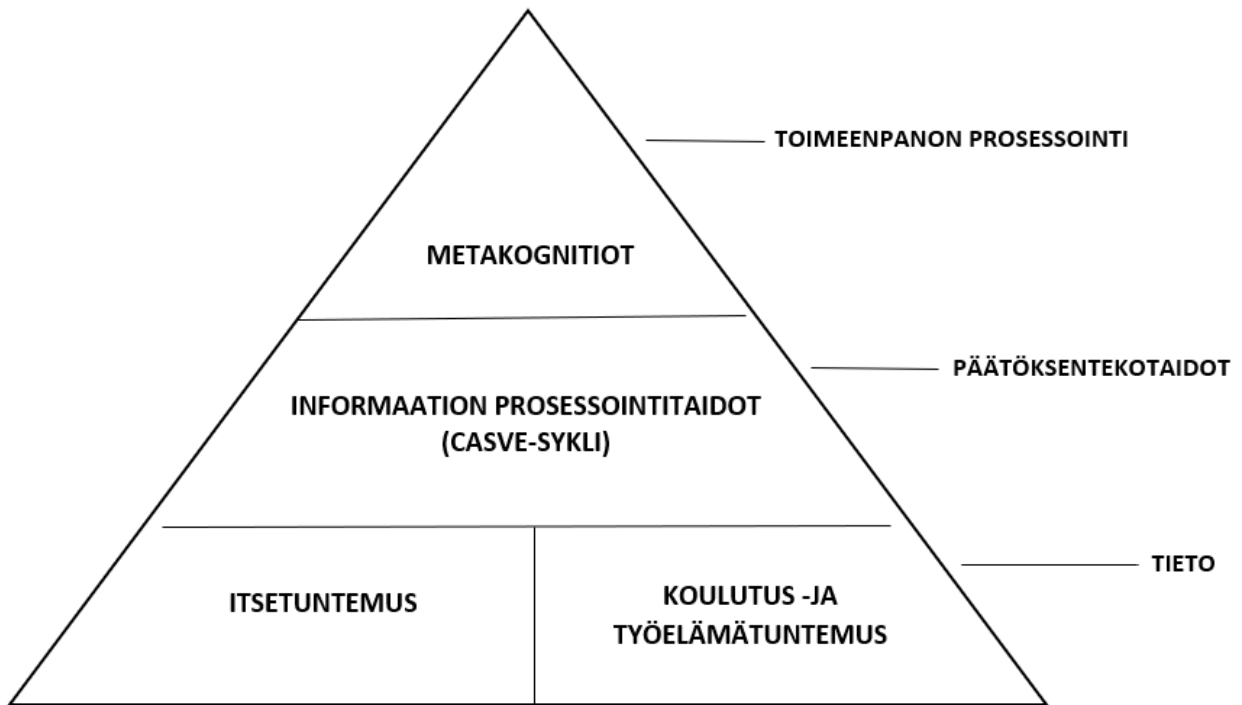
Tässä tutkimuksessa koulutus- ja uravalintaa lähestytään kognitiivisesta näkökulmasta, jolloin keskiössä on henkilön ajatusten, tiedon käsittelyn ja oppimisprosessin yhteys valintaan. Tärkeäksi valinnassa muodostuu silloin se, miten kukin konstruoi maailmaansa sekä todellisuuttaan. Kognitiivinen näkökulma koulutus- ja uravalintaan ja sen ohjaukseen on kehittynyt kognitiivisen psykoterapian myötä, jossa autetaan löytämään käyttäytymismuotojen ja ympäristötekijöiden välisiä yhteyksiä. Kognitiivisessa psykoterapiassa korostuu yksilön omien päätösten ja toiminnan merkitystä muutoksessa. (Lerikkanen 2002, 20–22.)

3.1 Kognitiivisen informaation prosessointi -malli

Tässä tutkimuksessa koulutus- ja uravalintaa määriteltäessä tukeudutaan ensi sijassa kognitiivisen informaation prosessointi -malliin eli CIP-malliin, joka on johdettu Hollandin, Superin ja Parsonsin teorioista (Peterson, Sampson, Reardon 1991, 53–83; Reardon ym. 2008, 11–33) sekä kognitiivisen näkökulman suuntauksista (Lerikkanen 2002, 21). Peterson (1991, 53–83) ja hänen tutkimusryhmänsä kehittivät 1990-luvulla Cognitive Information Processing (CIP) -mallin, jolla pyritään kuvaamaan koulutus- ja uravalintaan liittyvää päätöksentekoa ja ongelmanratkaisua. Lisäksi CIP-mallia on hyödynnetty päätöksenteko- ja ongelmanratkaisutaitojen oppimisessa ja itseohjautuvuuden kehittämisessä (Lerikkanen 2002, 22).

CIP-mallissa tarkastellaan kognitiivisen informaation prosessoinnin eli yksilön tiedonkäsittelyn, oppimisprosessin ja ajatusten yhteyttä koulutus- ja uravalintaan (Peterson ym. 2002, 312). Mallissa koulutus- ja uravalinta nähdään ennen kaikkea yksilön rationaalisenä päätöksentekona (Lerikkanen 2002, 32–33). Siinä koulutus- ja uravalinnan lähtökohtana pidetään yksilön arvoja, intressejä, tietoja, taitoja ja päätöksentekovalmiutta (Peterson ym. 2002, 313).

CIP-mallissa koulutus- ja uravalintaan liittyvän informaation prosessointia kuvataan pyramidina (kuvio 1). Pyramidissa on neljä sisältöaluetta, joista kaksi muodostaa pyramidin perustan eli tietoalueen. Tietoalueeseen kuuluvat sisältöalueet: ”itsetuntemus” sekä ”koulutus- ja työelämäntuntemus”. (Peterson ym. 2002, 319–320; Reardon ym. 2008, 12.) Ajatus pohjautuu Parsons (1909, 5) ammatinvalintateoriaan, jonka mukaan ammatinvalintaa tekevän on tunnettava itsensä, tiedettävä koulutuksista ja ammanteista sekä osattava yhdistää itseään ja ammatteja koskeva tieto toisiinsa.

KUVIO 1. CIP-teorian pyramidi informaation prosessoinnin tasoista uraan liittyvässä päätöksenteossa (mukailtu Reardon ym. 2008, 67)

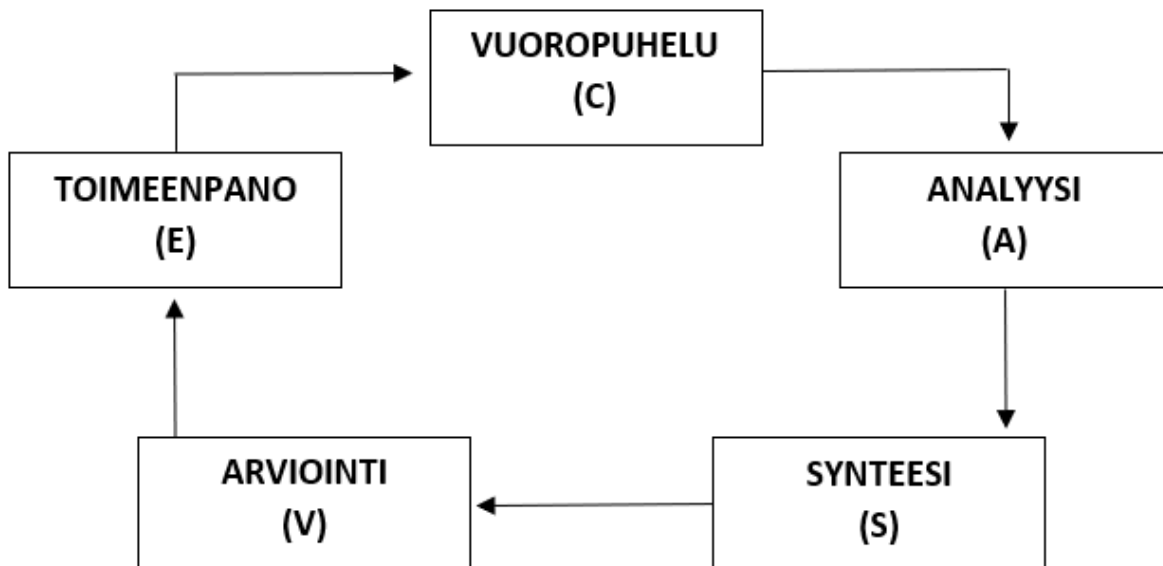
Itsetuntemus. CIP-mallissa itsetuntemus nähdään yksilön käsityksinä omista arvoistaan, mielenkiinnon kohteistaan ja taidoistaan. Yksinkertaistettuna arvot ovat asioita, jotka ovat tärkeitä yksilölle. Yksilön arvoihin vaikuttavat monet eri tekijät, kuten perhe, ystävät, kulttuuri, koulukokemukset, aiemmat kokemukset ja uskomukset. Itsetuntemukseen sisältyy myös tietämys omista mielenkiinnon kohteista, jotka ovat jotakin, jota yksilö haluaa tehdä tai joista hän on erityisen kiinnostunut. Mielenkiinnon kohteet ovat tärkeitä tunnistaa, sillä niiden avulla rajataan koulutus- ja uravalintoja. Arvojen ja mielenkiinnon kohteiden lisäksi tietämys omista kyvyistä ohjaa käsitystä itsestä ja siitä, millaiseksi itsensä kokee. Koulutus- ja uravalinnan kannalta on tärkeää tietää, missä on erityisen hyvä. (Reardon ym. 2008, 15–16, 23–24, 31–32.) Yksilön käsityksiin omista kyvyistään vaikuttaa muun muassa koulumenestys (Pirttiniemi 2000, 114).

Koulutus- ja työelämäntuntemus. Koulutus- ja työelämäntuntemus on tietoa ja ymmärrystä ammattien erityispiirteistä, ammattialoista, työmarkkinoista sekä eri koulutusvaihtoehdoista (Niemi 2016, 50; Reardon ym. 2008, 12). Nuoret keräävät tietoa ja muodostavat kuvaa työstä ja koulutuksesta eri tietolähteiden avulla. Omakohtaista kokemusta työstä ja koulutuksesta saadaan esimerkiksi työelämään tutustumisjaksojen (TET) ja oppilaitosvierailujen myötä. Niiden kautta nuoret muodostavat käsityksensä siitä, mitkä koulutusalat ja uravaihtoehdot ovat omien mieltymysten

kannalta vartenotettavia vaihtoehtoja ja mitkä taas eivät. (Lappalainen, Mietola & Lahelma 2010, 46.)

CIP-pyramidin keskiosassa on päätöksentekotaitojen alue (Peterson 1991, 28). Päätöksentekotaidoilla tarkoitetaan yksilön tietoa siitä, miten hän tekee päätöksiä. Päätöksentekotaitojen alueen sisältöalue on ”informaation prosessointitaidot”. (Reardon ym. 2008, 5565.)

Informaation prosessointitaidot. Informaation prosessointitaitoja tarvitaan ongelmien ratkaisussa sekä päätöksenteossa (Peterson 1991, 28). CIP-mallissa ongelmanratkaisua ja päätöksentekoprosessia kuvataan CASVE-syklin (kuviot 2) avulla. Se on johdettu eri päätöksentekoteorioista. CASVE-sykli muodostuu sanoista Communication, Analysis, Synthesis, Valuing ja Execution. Sanat kuvastavat päätöksenteon vaiheita eli vuoropuhelu, tilanteen analyysi, synteesi eri ratkaisuvaihtoehtoista, vaihtoehtojen arviointi sekä ratkaisun toimeenpano. (Reardon ym. 2008, 55–65.)

KUVIO 2. CASVE-sykli päätöksenteon prosessista (mukailtu Reardon ym. 2008, 59)

Päätöksentekoprosessi alkaa koulutus- ja uravalinnan merkityksen ymmärtämisellä. CASVE-syklin ensimmäisessä vaiheessa eli *vuoropuheluvaiheessa* yksilö ymmärtää, että hänen täytyy tehdä koulutus- ja uravalinta. Tässä vaiheessa tunnustetaan ero tämän hetkisen tilanteen ja tulevan tilanteen

eli valinnan väillä. *Analyysivaiheessa* yksilö kartoittaa omia vahvuuksiaan ja mahdollisuuksiaan koulutuksen ja työelämän kannalta. Tässä vaiheessa yhdistetään itsetuntemukseen sekä koulutus- ja ammattitietämykseen liittyvä tieto. *Synteesivaiheessa* rajataan edelleen analyysivaiheessa muodostuneita koulutus- ja uravaihtoehtoja muutamaa todennäköiseen vaihtoehtoon. *Arviointivaiheessa* kartoitetaan vaihtoehtojen hyötyjä ja haittoja sekä asetetaan vaihtoehdot tärkeysjärjestykseen. Tässä vaiheessa yksilö pohtii kunkin vaihtoehdon valinnan merkitystä itselle ja esimerkiksi hänen läheisillensä. Viimeisessä päätöksentekoprosessin vaiheessa eli *toimeenpanovaiheessa* pohditaan, kuinka suunnitelma toteutetaan käytännössä, ja millaista sitoutumista sen toteuttaminen edellyttää. (Lerkkanen 2002, 26–27; Niemi 2016, 66; Reardon ym. 2008, 59–62.)

CIP-pyramidin huipulla on toimeenpanon prosessoinnin alue, joka on saanut vaikutteita Superin (viitattu teoksessa Reardon ym. 2008, 8–11) elämänkaariteoriasta. Kyseinen alue on yhteydessä kaikkiin muihin pyramidin alueisiin. Sen sisältöalue on ”metakognitiot”. Metakognitioilla tarkoitetaan yksilön tietoisuutta omista kognitiivisista toiminnoistaan. (Lerkkanen 2002, 27; Niemi 2016, 63–67; Reardon ym. 2008, 8–11, 66–77.)

Metakognitiiviset taidot. Metakognitiivisten taitojen avulla säädellään ja ohjataan päätöksentekoon tarvittavien kognitiivisten strategioiden käyttöä. Sen avulla yksilö ohjaa ongelmanratkaisua ja päätöksentekoa. Metakognitiiviset taidot ilmenevät muun muassa itsetietoisuutena, oman toiminnan kontrollointina ja itsesäätelynä. Hyvä ongelmaratkaisija ja päätöksentekijä tietää, milloin edetään hallitusti päätöksentekoprosessissa, sekä milloin pitää pysähtyä ja hankkia lisää informaatiota. Esimerkiksi avun pyytäminen sitä tarvittaessa on metakognitiivinen taito. (Reardon ym. 2008, 8–11, 66–77.)

3.2 Koulutus- ja uravalintaa haittaavat ajatukset

Aikaisemmissa tutkimuksissa on havaittu, että ihmiset ilmaisevat sellaisia ajatuksia, jotka vaikeuttavat heidän koulutus- ja uravalintoihinsa liittyvää ongelmanratkaisua ja päätöksentekoa (Lerkkanen 2002, 28–29). Niemen (2016, 70–71) mukaan ihmisillä on koulutus- ja uravalinnan päätöksentekoprosessiin yhteydessä olevia epätarkoituksenmukaisia tapoja suhtautua itseensä. Tavallisimpia niistä ovat mustavalkoisuus, yliyleistäminen, negatiivisten puolien korostaminen, myönteisen palautteen väheksyminen, asiaankuulumattomilla asioilla perusteleminen, puutteiden suurentelu ja positiivisten ominaisuuksien vähättely ja jossittelu.

Haittaavat ajatukset voivat aiheuttaa vaikeuksia päätöksenteossa sekä päätökseen sitoutumisessa. Päätöksentekoon liittyvät vaikeudet voivat näkyä kiinnostuksen puutteena koulutus- ja uravalinnan tekemistä kohtaan, tai kykenemättömyytenä käynnistää ja jatkaa päätöksentekoprosessia. Vaikeudet päätökseen sitoutumisessa ilmenevät osaamattomuutena päättää hyvien vaihtoehtojen joukosta vain yksi vaihtoehto. Myös sellaisessa tilanteessa voidaan puhua päätöksen sitoutumiseen liittyvistä vaikeuksista, kun koulutus- ja uravaihtoehtoja on vain yksi, eikä osata laajentaa vaihtoehtoja. Lisäksi koulutus- ja uravalintaa haittaavia ajatuksia ja valintavaikeuksia voi ilmetä, jos koulutus- ja uravalintaa tehdessä kokee ulkoista konfliktia. Tällöin joudutaan tasapainoilemaan omien ja läheisten ajatusten välillä. (Lerikkanen 2002, 28–29, 83–88, 114.)

3.3 Career Thoughts Inventory -mittari

Haittaavat ajatukset on mahdollista tunnistaa ja rakentaa ne uudelleen. Career Thought Inventory -mittari perustuu CIP-teoriaan, jonka kehittäjien tavoitteena on ollut luoda selitysmalli koulutus- ja uravalintaan liittyvälle päätöksenteolle ja ongelmanratkaisulle. (Niemi 2016, 68–70.) CTI-mittarin tarkoituksena on ilmentää koulutus- ja uravalintaa haittaavien ajatusten ulottuvuuksia ja määriä. Haittaavien ajatusten ulottuvuuksia kartoittamalla voidaan paikantaa, miksi koulutus- ja uravalinta on vaikea. CTI-mittarissa on 48 negatiivista väittämää, joista kertyy pisteitä. Mitä enemmän pisteitä vastaaja saa, sitä enemmän hänellä on haittaavia ajatuksia. (Lerikkanen 2002, 29.)

Alun perin yhdysvaltalaisella aineistolla standardoitua CTI-mittaria on käytetty eri puolilla maailmaa useissa tutkimuksissa sekä koulutus- ja uravalinnan ohjauksen tukena (Lerikkanen 2002, 30; Niemi 2016, 68). Suomessa kyseistä mittaria ovat käyttäneet Lerikkanen (2002, 258) ja Niemi (2016, 14). He käyttivät alkuperäisten CTI-mittarin kehittäjien tavoin sitä kartoittamaan koulutus- ja uravalintaa haittaavien ajatusten määrää, sekä arvioimaan ohjauspalvelujen tarvetta ja vaikuttavuutta. Lerkkasen (2002, 115, 156–157, 160) tutkimuksessa havaittiin, että kyseinen mittari ilmentää hyvin koulutus- ja uravalintaa haittaavia ajatuksia myös suomalaisessa kontekstissa. Lisäksi sen avulla pystytään ennustamaan ammattikorkeakoulussa käytyjen opintojen keskeyttämistä ja kartoittamaan opiskelijoiden ohjaustarpeita. Niemi (2016, 93, 135, 147–148) käytti hyödykseen CTI-mittaria, kun hän tutki peruskoulunsa päättävien arvioita ja kokemuksia opettajien toteuttamasta ohjauksesta ja oppilaanohjauksesta, ja niiden yhteyttä oppilaiden urapohdintaan ja sen osa-alueisiin. Hänen mukaansa CTI-mittarin avulla saadaan selville, ketkä nuorista tarvitsevat eniten tukea koulutus- ja uravalinnan tekemisessä. Sen vuoksi kyseistä mittaria on opinto-ohjauksen kannalta suositeltavaa hyödyntää varsinkin silloin, kun opinto-ohjaajan työaika ei riitä henkilökohtaisen ohjaukseen tai pienryhmäohjaukseen.

CTI-mittari on jaettu kolmeen osaan, joiden avulla voidaan tunnistaa negatiivinen urapohdinta ja paikantaa koulutus- ja uravalintaan liittyvien ongelmien sijainti. Osa-alueet ovat: sitoutumisahdistus (*Commitment Anxiety*), päätöksenteon epävarmuus (*Decision Making Confusion*) ja ulkoinen konflikti (*External Conflict*). Sitoutumisahdistus kuvastaa kyvyttömyyttä tehdä yhtä tiettyä uravalintaa, vaikka mahdolliset vaihtoehdot ovat jo rajautuneet. Sitoutumisahdistuksen osa-alueeseen kiinnittyvät haittaavat ajatukset voivat myös kertoa siitä, että nuori ei osaa laajentaa valintavaihtoehtoja yhdestä useampaan. Päätöksenteon epävarmuus kuvaa sitä, onko yksilöllä vaikeutta valintaan liittyvässä ongelmanratkaisussa ja päätöksenteossa. Jos tällä osa-alueella on ongelmia, siihen voi liittyä esimerkiksi epävarmuus omista päätöksentekotaidoista tai negatiiviset tunteet kuten ahdistus, masennus tai lannistuneisuus. Tämä voi aiheuttaa ahdistusta valinnan suorittamisen aikana. Ulkoiseen konfliktiin liittyy vaikeutta, joka aiheuttaa tasapainoilua omien ja toisaalta tärkeiden läheisten ajatusten välillä. (Niemi 2016, 69–70.)

Alkuperäisen yhdysvaltalaisen CTI-mittarin kohdejoukkoon kuului aikuisia (n=571), college-opiskelijoita (n=595) ja high school -opiskelijoita (n=396), joiden ikä vaihteli 17–83 ikävuoden välillä. Tutkimukseen osallistuneiden high-school -opiskelijoiden ikä vaihteli 15–20 vuoden välillä. Yhdysvalloissa oppivelvollisuusikä on osavaltiokohtainen, mutta useimmiten oppivelvollisuus loppuu, kun nuori täyttää 17 vuotta. Yhdysvaltalaiset nuoret vastasivat CTI-mittarin väittämiin oppivelvollisuuden jälkeisten jatko-opintojensa alussa. (Niemi 2016, 87.) Tämän tutkimuksen kyselyssä käytettiin CTI-mittarin Suomeen lokalisoitua versiota, jota nimitetään Ura-ajatusmittariksi. Ura-ajatusmittarin väittämiin vastasivat yhdeksäsluokkalaiset nuoret, jotka olivat juuri tehneet koulutus- ja uravalinnan yhteishaussa.

4 KOULUTUS- JA URAVALINTAAN YHTEYDESSÄ OLEVIA TEKIJÖITÄ

Koulutus- ja uravalinta on monisyinen prosessi, johon on yhteydessä niin yksilön ominaisuudet kuin ympäristön olosuhteet. Henkilökohtaisilla kiinnostuksenkohteilla, toiveilla ja tavoitteilla on varsin keskeinen sija ura- ja koulutusvalinnoissa. Kiinnostuksen suuntautuminen kehittyy ja muodostuu kuitenkin aina jossain kontekstissa. Ympäröivä kulttuuri ja lähiympäristö voivat osin tiedostamattomastikin vaikuttaa nuoren arvojen ja mielenkiinnonkohteiden muodostumiseen. (Nori 2014, 39.) Vondracekin ja Porfelin (2008, 220) mukaan ympäristön ja yksilön vuorovaikutuksellista suhdetta ymmärtämällä voi vasta ymmärtää yksilöllistä urakehitystä.

Nyyssölä (2004, 222) on lähestynyt koulutus- ja uravalintaa jakamalla ne joko yksilön vapaaehtoisesti tehdyiksi päätöksiksi tai ulkoa ohjatuiksi valinnoiksi. Vapaaehtoisista koulutus- ja uravalintaa hän kuvailee positiiviseksi, elämän haltuun ottavaksi valinnaksi, joka tehdään omilla ehdoilla. Vapaaehtoisiaakin valintoja tehdään yhteiskunnan yleisten ehtojen ja instituutioiden asettamissa rajoissa (Vanttaja & Järvinen 2006, 28). Normitetuiksi valinnoiksi Nyyssölä (2004, 223) kutsuu tilanteita, joissa valintojen tekemiseen pakottavat esimerkiksi yhteiskunnan luoma sosiaalinen paine, vanhemmat tai velvollisuuden tunne. Tällaisessa valintatilanteessa koulutus nähdään välttämättömyytenä ja velvollisuutena yhteiskuntaa, vanhempia tai itseä kohtaan. Normitetusta valinnasta voidaan puhua myös silloin, kun olosuhteet rajoittavat merkittävästi todellisia koulutusvaihtoehtoja.

Koulutus- ja uravalintaa on aikaisemmin tarkasteltu muun muassa siitä näkökulmasta, miten tietyille koulutusaloille ja -asteille valikoidutaan. Usein selvityksissä vertaillaan sukupuolta, vanhempien sosioekonomista asemaa sekä alueellisia eroja suhteessa koulutus- ja uravalintoihin. On myös huomattu, että koulumenestyksellä ja kouluviihtyvyydellä on yhteyttä koulu- ja uravalintaan. (esim. Nori 2014; Pirttiniemi 2000; Vanttaja 2005.) Lisäksi tutkimuksia on jonkin verran koulutuksen keskeyttämisestä, ja siihen liittyvistä syistä ja ilmiöistä (esim. Aho & Mäkiäho 2014; Ihatsu & Koskela 2001; Komonen 2001).

Tutkimuksia koulutus- ja uravalinnan tekemisestä, siihen liittyvästä päätöksenteon prosessista sekä siinä ilmenevistä vaikeuksista ja niiden yhteyksiä eri taustatekijöihin on tehty muun muassa ohjauksellisesta näkökulmasta. Tällaisissa tutkimuksissa on haluttu kartoittaa muun muassa opinto-ohjauksen tarvetta ja tehokkuutta. (esim. Lerkkänen 2002; Niemi 2016; Pirttiniemi 2000.) Tämän

tutkimuksen pyrkimyksenä oli selvittää, minkälainen yhteys koti- ja koulutaustalla on koulutus- ja uravalintaa haittaavien ajatuksien määrään.

Koulutus- ja uravalinnat ovat yhteydessä uran kehitykseen. Patton ja McMahon (viitattu teoksessa Niemi 2016, 26) ovat koonneet eri urateorioihin perustuen listan tekijöistä, jotka estävät tai edistävät yksilön uran kehitystä. He ovat jakaneet uran kehitystä selittävät tekijät kolmeen kategoriaan: yksilölliset tekijät, sosiaaliset tekijät ja yhteiskunnalliset tekijät. Seuraavissa alaluvuissa hyödynnetään kyseistä jaottelua ja esitellään tarkemmin sellaisia koulutus- ja uravalintaa selittäviä tekijöitä, jotka ovat tämän tutkimuksen tarkastelun kannalta oleellisia.

4.1 Yksilölliset tekijät

Pattonin ja McMahonin (ks. Niemi 2016) jaottelussa uran kehitystä selittäviin yksilöllisiin tekijöihin kuuluvat muun muassa yksilön uskomukset, arvot, mielenkiinnon kohteet, minäkäsitys, tieto työelämästä, taidot, kyvyt, rajoitteet, luonne, ikä, fyysiset ominaisuudet, terveys, soveltuvuus, sukupuoli ja etnisuus. Koulutus- ja uravalinnan tekemisessä kognitiivisesta näkökulmasta tarkasteltuna on keskeisessä roolissa henkilön ajatukset, tiedon käsittelyn taidot ja oppimisprosessi (Lerikkanen 2002, 20–22). CIP-mallin kehittäjien mukaan koulutus- ja uravalinnan lähtökohtana pidetään yksilön arvoja, mielenkiinnon kohteita, tietoja, taitoja ja päätöksentekovalmiutta (Peterson ym. 2002, 313).

On esitetty, että peruskoulunsa päättävillä nuorilla ei olisi vielä tarvittavaa valmiutta tehdä koulutus- ja uravalintoja ikänsä vuoksi. Peruskouluikäisillä nuorilla on usein myös vain vähän tietämystä ammattiin johtavista koulutusmahdollisuuksista sekä itse ammateista. (Pirttiniemi 2000, 42.) Niemen (2016, 13, 49–50, 139) mukaan peruskouluikäisillä on varsin vähän käytännön kokemusta työelämästä ja nuoret ovat ilmaisseet kaipaavansa lisää työelämään ja oppilaitoksiin tutustumista.

Koulutus- ja uravalintaa ohjaavat yksilöiden omat uskomukset, arvot ja mielenkiinnon kohteet (Nori 2014, 39). Aho ja Vehviläinen (1997, 134–188) jakoivat nuoret kolmeen ryhmään sen mukaan, mitä he pitivät tärkeänä: 1) koulutuskeskeiset, 2) ammatti- ja työkeskeiset sekä 3) omiin ”juttuihinsa” keskittyvät tutuissa ympäristöissä elävät nuoret. ”Koulutuskeskeisille” nuorille oli tärkeää elämässä eteneminen ja yhteiskunnan asettamassa aikataulussa pysyminen. He yleensä menestyivät koulussa ja uskoivat menestyvänsä myös työelämässä. ”Ammatti- ja työkeskeisille” nuorille puolestaan oli tärkeää työllistävän ja kiinnostavan ammatin löytäminen. Heidän tavoitteenaan oli vakituinen työpaikka sekä perhe. Tähän ryhmään kuuluvia nuoria kiinnostivat koulussa yleensä

käytännönläheiset oppiaineet, eikä koulunkäyntiä pidetty kovinkaan suuressa arvossa. ”Omiin juttuihinsa” keskittyvät nuoret olivat perineet vanhemmiltaan välinpitämättömän asenteen koulunkäyntiin ja työelämään. He eivät olleet kiinnostuneita kulkemaan tiettyä elämänpolkua, johon heidän vanhempansa ja yhteiskunta pyrkii heitä ohjaamaan.

Myös Järvinen (1999, 157–158) jakoi tutkimuksensa tulosten perusteella toisen asteen koulutukseen hakeutuvat nuoret kolmeen eri ryhmään sen mukaan, mitä he pitivät tärkeänä tulevaisuuden kannalta: 1) nuoret, joille koulutus- ja työuran rakentaminen oli keskeistä, 2) nuoret, joille oli tärkeää perhe-elämä ja nopea kiinnittyminen työmarkkinoille sekä 3) nuoret, joilla ei ollut jäsenyneyttä tulevaisuutta koskevia päämääriä.

Useissa tutkimuksissa on todettu, että sukupuoli on yhteyttä koulutus- ja uravalintoihin (esim. Ikonen, Asikainen, Nivalainen & Hirvonen 2015, 8; Lerkkanen 2002, 105; Pulkkinen & Roihuvuo 2014, 16; Teräsaho & Keski-Petäjä 2016, 203–204). Suomalaisten peruskoululaisten koulussa viihtymistä, opiskeluasenteita ja oppimisen ongelmia koskeva tutkimus on osoittanut, että pojat suhtautuvat koulunkäyntiin tyttöjä kielteisemmin ja viihtyvät koulussa huonommin kuin tytöt. Lisäksi pojilla ilmenee enemmän koulunkäyntiin liittyviä ongelmia ja he tarvitsevat erityisopetusta tyttöjä enemmän. Poikien on todettu myös keskeyttävän toisen asteen opintonsa useammin. (Ikonen ym. 2015, 7.)

Suomalaiset työmarkkinat ovat jakautuneet eli segregoituneet vahvasti sukupuolen mukaan naisten ja miesten aloihin, ammatteihin ja työtehtäviin (Pulkkinen & Roihuvuo 2014, 16; Teräsaho & Keski-Petäjä 2016, 203–204). Yhteiskunnassa vallitsevat käsitykset ja uskomukset muovaavat lasten ja nuorten sukupuoli-identiteettiä, arvomaailmaa ja minäpystyvyyssuomuksia ja ohjaavat sukupuolelle tyypillisiin jatkokoulutus- ja uravalintoihin. Länsimaisen kulttuurin käsitykset sukupuolirooleista ja -odotuksista sekä uskomukset sukupuolille ominaisista taidoista ja taipumuksista välittyvät lapsille ja nuorille kasvatuksen, lähiympäristön ja median kautta. (Ikonen ym. 2015, 8.) Yhteiskunnan rakenteissa oleva segregoituminen rajoittaa osaltaan yksilöiden koulutus- ja uravalintoja, jäykistää työmarkkinoita ja vaikeuttaa työvoiman kysynnän ja tarjonnan kohtaamista (Teräsaho & Keski-Petäjä 2016, 203–204).

4.2 Sosiaaliset tekijät

Pattonin ja McMahonin (ks. Niemi 2016) jaottelussa uran kehitystä määritteleviin sosiaalisiin tekijöihin luetaan kuuluvan perhe, ikätoverit, media, yhteisölliset ryhmät, työpaikat ja oppilaitokset.

Tutkimusten mukaan nuorten koulutus- ja uravalintaan ovat yhteydessä sellaiset sosiaaliset toimintaympäristöt, joissa nuori elää. Niihin voidaan lukea kuuluviksi perhe, koulu ja ystävät. (Järvinen 1999, 8.) Malmbergin ja hänen tutkimusryhmänsä (2005, 711) mukaan koulutus- ja uravalintaan tarvittavan tiedon kannalta perhe, ikätoverit, media ja koulu ovat nuorelle tärkeimpiä tietolähteitä.

Kotitaustan merkitys nuorten koulutukseen hakeutumisessa ja valikoitumisessa on todettu lukuisissa tutkimuksissa (Aho & Vehviläinen 1997, 134–188; Mikkonen & Korhonen 2018, 11; Nyysölä 2004, 223). Vanhalakka-Ruohon (2007, 11, 13) mukaan vanhemmat ovat nuorten tärkeimmät keskustelukumppanit jatkokoulutukseen ja ammatinvalintaan liittyvissä asioissa. Niemen (2016, 145) tutkimuksessa selvisi, että niille nuorille, jotka olivat keskustelleet koulutus- ja uravalinnasta jonkun koulun ulkopuolisen aikuisen kanssa, oli selvästi helpompaa tehdä koulutus- ja uravalinta kuin niille, jotka eivät olleet keskustelleet.

Vanhemmat toimivat nuoren koulutus- ja uravalinnassa neuvojen antajina, kannustajina ja tukijoina (Vanhalakka-Ruoho 2007, 11, 13). He myös vaikuttavat lapsensa koulutus- ja uravalintaan välittämällä lapsilleen opiskeluun kohdistuvia asenteita, jotka saattavat muovata nuorten minäpystyvyyssuunnauksia sekä koulutusaloihin ja ammatteihin kohdistuvia asenteita (Ikonen ym. 2015, 8). Lisäksi kotitaustan on todettu vaikuttavan nuoren tulevaisuuden tavoitteisiin ja koulutukselliseen suuntautumiseen asettamalla nuorille odotuksia ja aikarajoja. Perhe myös ohjaa, kuinka tavoitteet voidaan saavuttaa tarjoamalla tukea sekä antamalla palautetta. (Malmberg ym. 2005, 709–711.)

Kotitaustan yhteyttä koulutukselliseen suuntautumiseen ja koulutuksen tasoon on tarkasteltu myös muun muassa vanhempien sosioekonomisen aseman, koulutuksen ja tulotason perusteella (Naumanen & Silvennoinen 2010, 73). Kansainvälisesti tarkasteltuna Suomi on yksi tasa-arvoisimpia maita koulutusmahdollisuuksien suhteen (Hedman, Kivinen & Kaipainen 2012, 559–562). On kuitenkin huomattu, että korkeasti koulutautuneiden vanhempien lapset hankkivat todennäköisemmin saman tasoisen tai korkeamman koulutuksen kuin vanhemmillaan (Ikonen ym. 2015, 8; Järvinen 1999, 7, 9; Vanttaja 2005). Hedmanin ja kumppaneiden (2012, 559–562) mukaan edelleen on yli kuusinkertaisesti todennäköisempää, että korkeasti koulutettujen vanhempien lapset osallistuvat yliopisto-opintoihin kuin matalasti koulutettujen vanhempien lapset. Tutkimusten mukaan etenkin äidin korkea koulutus lisää todennäköisyyttä siihen, että lapsi päätyy opiskelemaan korkeakouluun. Lisäksi vanhempien työllisyydellä on yhteyttä siihen, saako nuori jatkokoulutuspaikan yhteishaussa. On huomattu, että erityisesti isän työllisyys on tärkeä poikien, kun taas äidin työllisyys tyttöjen koulutus- ja uravalinnan kannalta. (Pirttiniemi 2000, 116.)

Koska koulussa käyminen ja oppiminen ovat osa nuoren arkea, koulunkäynnin sujuminen on yksi keskeisistä nuoren tulevaisuutta ohjaavista tekijöistä (Hotulainen & Lappalainen 2005, 102, 109). Koulumenestystä arvioidaan todistusten avulla ja toisen asteen koulutuksiin valikoidutaan pääasiassa päättötodistuksen perusteella. Täten heikko koulumenestys rajoittaa koulutus- ja uravalintaa, sillä silloin ei välttämättä pysty hakemaan toivomalleen koulutuslalle tai ei pääse ensisijaisesti toivomalleen alalle. (Ihatsu & Koskela 2001, 16.)

Ahon ja Mäkihahon (2014, 42, 45) selvityksen mukaan sellaiset nuoret, jotka eivät päässeet opiskelemaan ensisijaisesti toivomaansa tutkintoon ja jotka siksi olivat aloittaneet lukion, keskeyttämisen riski oli 2,5-kertainen verrattuna niihin, jotka pääsivät ensisijaisesti toivomaansa tutkintoon. Heillä myös toisiin opintoihin myöhemmin siirtymisen riski oli 4,9-kertainen verrattuna niihin, jotka ensisijaisesti olivat hakeneet aloittamaansa lukioon. Jos taas ammatillisen koulutuksen vuonna 2006 aloittanut ei ollut tullut yhteisvalinnassa ensisijaisen toiveensa mukaan valituksi (11 % ryhmästä) tai lainkaan hyväksytyksi (2 %), opintojen keskeyttämisen tai toisiin opintoihin siirtymisen riski oli kaksi kertaa yleisempää kuin niillä, jotka oli hyväksytyt ensisijaisesti hakemaansa tutkintoon (73 %).

Koulumenestys antaa suuntaa yksilön käsityksistä omista kyvyistään. Nuorilla, jotka kokevat, etteivät he ole menestyneet koulussa, on heikko usko omaan kykyihin ja epäluottamus kouluarvioinnin oikeudenmukaisuuteen. Nuoret, joilla on puolestaan hyviä kokemuksia omasta menestyksestä ja itseluottamusta, pääsevät useimmiten haluamaansa jatkokoulutukseen. (Pirttiniemi 2000, 114.)

Kouluviihtyvyydellä ja koulumenestyksellä sekä koulutus- ja uravalinnoilla on todettu olevan keskinäinen yhteys (Pirttiniemi 2000, 100–117). Kouluviihtyvyys on käsitteenä abstrakti ja moniulotteinen, joten sitä on vaikea määritellä tarkasti ja yksiselitteisesti. Kouluviihtyvyys on myös kontekstisidonnainen, sillä sitä arvioidaan ja analysoidaan eri kulttuureissa ja yhteiskunnissa eri tavoin. Yleisimmin kouluviihtyvyydellä on tarkoitettu sitä, millaiseksi lapsi kokee kokonaisvaltaisen hyvinvointinsa koulun fyysisessä ja sosiaalisessa tilassa. (Harinen & Halme 2012, 17.)

Koulussa viihtyminen on yhteydessä siihen, millainen kuva nuorilla muodostuu itsestään (Kämppe ym. 2008, 7). Esimerkiksi Kasanen (viitattu teoksessa Harinen & Halme 2012, 19) havaitsi tutkimuksessaan, että lasten tekemät itse- ja toveriarvioinnit muuttuvat jo ensimmäisten koulunkäyntikuukausien myötä. Lapset ja nuoret, jotka viihtyvät koulussa erinomaisesti, uskovat menestymismahdollisuuksiinsa. Heillä on myös todettu olevan vahva sosiaalinen identiteetti, lisäksi suhde opettajiin on hyvä ja luottamuksellinen. (Pirttiniemi 2000, 113.)

Niemen (2016, 126) tutkimuksessa selvisi, että heikosti koulussa menestyneille ja huonosti koulussa viihtyvillä nuorilla koulutus- ja uravalinnan tekeminen tuntui vaikealta. On myös huomattu, että koulun negatiivisesti kokevilla ja koulussa heikosti menestyneillä nuorilla on suurempi todennäköisyys jäädä yhteishaussa ilman jatkokoulutuspaikkaa kuin koulussa menestyneillä ja viihtyvillä nuorilla (Pirttiniemi 2000, 100, 113, 117). Lisäksi koulussa huonosti viihtyvillä on kaksinkertainen riski jäädä koulutuksen ulkopuolelle jossain vaiheessa (Nyyssölä 2004, 227; Pirttiniemi 2000, 113).

Tutkimuksissa on todettu, että perhe ja koulu eivät määrittele enää niin paljoa nuorten elämää kuin ennen. Sen sijaan muiden sosiaalisten toimintaympäristöjen kuten harrastusten ja ystävien sekä median merkitys on kasvanut nuorten koulutus- ja uravalinnoissa. (Järvinen 1999, 9.) Nuorille muodostuu käsitys koulutusaloista ja oppilaitoksista osittain kavereidensa välittämien kokemusten ja kuuleman perusteella. Tutkimuksissa on huomattu, että ystävien koulutussuunnitelmat ja peruskoulun jälkeiset koulutuspolut muistuttavat toisiaan. Etenkin tyttöjen koulutussuunnittelussa ystävillä on tärkeä rooli koulutus- ja uravalinnassa. (Ikonen ym. 2015, 10.)

Helkaman ja Seppälän (viitattu teoksessa Meriläinen 2011, 94) selvityksen mukaan 1980-luvulta 1990-luvulle siirryttäessä Suomessa tapahtui arvomuutos individualistisempaan suuntaan ja arvot ovat nähtävissä 2010-luvullakin. Heidän mukaansa yksilöllistymisen seurauksena sosiaalinen tausta ei määritä enää nuorten elämäntapaa ja valintoja siinä määrin kuin ennen. Nykyisessä yhteiskunnassamme korostetaan yksilön henkilökohtaista vapautta ja ihminen nähdään usein oman elämänsä rakentajana (Snellman 2016, 70). Näin myös yksilö ymmärretään autonomisena päätöksentekijänä, jolla koulutus- ja uravalinnat kumpuavat hänestä itsestään (Lappalainen ym. 2010, 42).

4.3 Yhteiskunnalliset tekijät

Pattonin ja McMahonin (ks. Niemi 2016) jaottelussa uran kehitykseen vaikuttavia yhteiskunnallisia tekijöitä ovat muun muassa sosioekonominen tilanne, globalisaatio, kehityshistoria, poliittinen päätöksenteko, maantieteellinen sijainti ja työmarkkinat. Koulutus- ja uravalintojen on todettu olevan yhteydessä yhteiskuntaan, instituutioihin sekä niiden tarjoamiin mahdollisuuksiin ja rajoituksiin (Jokinen & Luoma-Keturi 2006, 62).

Nykyisessä globaalissa, nopeatempoisessa myöhäiskapitalistisessa maailmassa omaan elämän suuntaavat valinnat ei rajoitu vain yhteen koulutus- ja uravalintaan, vaan jatkuu läpi opiskeluajan ja

sen jälkeen päätettävästä työsuhteesta toiseen (Pulkkinen & Roihuvuo 2014, 98–99). Tulevaisuudessa selviytyminen edellyttää ihmiseltä elinikäistä oppimisen halua. Suomessa nuoria kannustetaan rakentamaan tulevaisuuttaan koulutuksen kautta ja hakemaan opintoihin esimerkiksi asettamalla ilman koulupaikkaa olevat etusijalle valinnassa. (Niemi 2016, 60.)

Pulkkinen ja Roihuvuo (2014, 98–101) esittävät, että koulutus- ja uravalinnan tekeminen voi olla nuorille entistä hankalampaa koulutusjärjestelmän jatkuvien uudistusten, elinkeinorakenteen kehityksen sekä muuttuvien työmarkkinoiden vuoksi, sillä koulutuksia, ammatteja ja työtehtäviä koskevan tiedon hankkiminen on hankalaa. Tällöin myös riski epäonnistuneeseen koulutus- ja uravalinnan tekemiseen kasvaa. Tämän vuoksi koulutus- ja uravalintojen ei pitäisikään määrittää koko loppuelämää, vaan pitäisi olla mahdollisuuksia koulutusalan vaihtoon ja lisäkoulutukseen.

5 TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää yhdeksäsluokkalaisten nuorten koulutus- ja uravalinnan tavoitteen saavuttamista haittaavien ajatusten määrää. Sen lisäksi tarkastellaan, mille koulutus- ja uravalinnan osa-alueelle haittaavat ajatukset paikantuvat. Tällä tutkimuksella pyritään lisäämään tietoa siitä, millaisilla nuorilla on eniten haasteita koulutus- ja uravalinnan tavoitteen saavuttamisessa ja millä koulutus- ja uravalinnan osa-alueella nuoret mahdollisesti tarvitsevat eniten tukea.

Koulutus- ja uravalinnan haasteista on runsaasti kansainvälistä tutkimusta (Niemi 2016, 154). Aikaisemmissa tutkimuksissa on selvitetty muun muassa koulutus- ja uravalintaa haittaavien ajatusten yhteyttä pääainevalintaan, perfektionismiin, masentuneisuuteen, opintosuoritusten määrään ja ohjauspalvelujen vaikuttavuuteen (Lerikkanen 2002, 158). Suomessa aiheesta on tehty väitöstutkimuksia sekä pro gradu -tutkielmia (esim. Lerikkanen 2002, Niemi 2016, Sipilä 2013, Kivelä 2012). Lerikkanen (2002) tutki ammattikorkeakoulussa opiskelevien haittaavien ajatusten määrän pysyvyyttä ja niiden yhteyttä pohjakoulutukseen, sukupuoleen, ikään ja koulutusalaan. Pohjakoulutus oli tutkimuksen taustamuuttujista kaikkein pysyvimmän yhteydessä haittaaviin ajatuksiin. Niemen (2016) tutkimuksessa puolestaan selvitettiin peruskoulunsa päättävien arvioita ja kokemuksia opettajien toteuttamasta ohjauksesta ja oppilaanohjauksesta, ja niiden yhteyttä oppilaiden koulutus- ja uravalintaa haittaaviin ajatuksiin ja sen ulottuvuuksiin. Niemen (2016) tutkimuksessa selvisi, että hyvää urapohdintatulosta ennustivat parhaiten itsetuntemus, myönteinen suhtautuminen koulunkäyntiin ja jatkokoulutuspäätöksen varhainen ajankohta.

Tässä tutkimuksessa koulutus- ja uravalintaa haittaavien ajatusten määrää tarkastellaan ryhmittäin. Ensimmäiseksi tutkimuksessa selvitetään eroa haittaavien ajatusten määrässä jatkokoulutusvalinnan kohteen ja koulutusvalinnan ajankohdan perusteella muodostettujen ryhmien välillä. Seuraavaksi tarkastellaan haittaavien ajatusten määrän eroa kouluviihtyvyyden ja -menestyksen perusteella muodostettujen ryhmien välillä. Viimeiseksi tarkastellaan, miten koulutus- ja uravalintaa haittaavien ajatusten määrä eroaa erilaisia kotitaustoja ilmoittaneiden nuorten välillä.

Tutkimuskysymykset jakautuvat kolmeen pääkysymykseen:

1. Eroaako koulutus- ja uravalintaa haittaavien ajatusten määrä jatkokoulutusvalinnan tai sen ajankohdan perusteella?

2. Eroaako koulutus- ja uravalintaa haittaavien ajatusten määrä kouluviihtyvyyden tai -menestyksen perusteella?
3. Eroaako koulutus- ja uravalintaa haittaavien ajatusten määrä perheen koulutustason tai sosioekonomisen taustan perusteella?

Pääkysymykset on jaettu alakysymyksiin, jotka esitellään tulososion alussa. Jokaisen pääkysymyksen yhteydessä tarkastellaan myös sitä, millä koulutus- ja uravalinnan osa-alueella on eniten haittaavia ajatuksia ja eroavatko ryhmät toisistaan osa-alueittain tarkasteltuna.

6 TUTKIMUSAINEISTO JA -MENETELMÄT

Tämän tutkimuksen kohdejoukkona olivat kyselyyn vastanneet läntisessä Suomessa sijaitsevan pienen kaupungin ja sen lähialueen ensi sijassa yleisopetusta antavien suomenkielisten peruskoulujen yhdeksäsluokkalaiset nuoret. Tutkimus toteutettiin kyselytutkimuksena neljässä peruskoulussa. Koulut valikoituivat kouluissa toimivien opinto-ohjaajien suostumuksen perusteella. Tutkimukseen suostuneet opinto-ohjaajat itse määrittelivät, teettävätkö kyselyn vain omille opinto-ohjauksen ryhmilleen, vai kaikille koulunsa päättöluokkalaistensa. Näin ollen kohdejoukkoon sisältyi 252 mahdollista vastaajaa ja kyselyyn vastasi 135 yhdeksäsluokkalaista. Vastausprosentti oli 53,6. Tutkimuksen aineisto kerättiin sähköisen Webropol-kyselyn (liite 1) avulla koulujen opinto-ohjauksen tunneilla huhtikuussa 2018 noin kuukausi yhteishakuvalinnan jälkeen. Kyselyyn vastattiin sähköisesti, joko tabletilla tai pöytäkoneella.

Tutkimuksen kysely koostui taustakysymyksistä (14 kpl) ja Ura-ajatusmittarista (48 väittämää). Taustakysymysten avulla selvitettiin nuorten koulu- ja kotitaustaa. Taustakysymykset koskivat yhteishakuvalinnan kohdetta, valintapäätöksen ajankohtaa, kouluviihtyvyyttä, koulumenestystä, vanhempien ja sisarusten koulutustasoa sekä vanhempien sosioekonomista asemaa. Taustakysymyksistä johdettiin taustamuuttujat, joiden avulla muodostettiin nuorista erilaisia ryhmiä, joiden koulutus- ja uravalintaa haittaavien ajatusten määrää vertailtiin toisiinsa.

6.1 Ura-ajatusmittari

Ura-ajatusmittari perustuu yhdysvaltalaiseen Career Thoughts Inventory (CTI) -mittariin ja sen lokalisoitua Suomeen Jukka Lerkkanen (2002) tutkiessaan koulutus- ja uravalintaan liittyviä ongelmia. Ura-ajatusmittarin 48 negatiivista väittämää arvioivat itsetuntemusta ja sitä, miten oppija suhtautuu mahdollisuuksiinsa, valinnan tekemiseen, päätöksentekoon ja valintansa toimeenpanoon. Mittarin avulla voidaan arvioida negatiivisen ja epätarkoituksenmukaisen koulutus- ja uravalintaan liittyvän ajattelun määrää. (Niemi 2016, 86.)

Ura-ajatusmittarissa vastaaja arvioi negatiivisia väittämiä neliportaisella asteikolla (täysin eri mieltä–täysin samaa mieltä). Mittarissa vastausvaihtoehto ”Täysin eri mieltä” saa arvon 0 ja ”Täysin samaa mieltä” saa arvon 3. Mitä pienemmän luvun mittari antaa, sitä vähemmän vastaajalla on koulutus- ja

uravalintaa haittaavia ajatuksia. Kaiken kaikkiaan mittarissa on väittämiä 48 ja koko mittarista on mahdollista saada 0–144 pistettä.

Tässä tutkimuksessa Lerkkasen (2002) lokalisoimaan Ura-ajatusmittariin tuotiin neliportaisen asteikon rinnalle vastausvaihtoehto: ”En ole varma mielipiteestäni”. Tarkoituksena oli selvittää, jos jotkin väittämistä tuntuivat vastaajista haastavilta. Vaihtoehto ”En ole varma mielipiteestäni” ei sijainnut vastausvaihtoehtojen keskellä, vaan sen pystyi valitsemaan varsinaisen vastausvaihtoehdon lisäksi (kuvio 3).

	Täysin eri mieltä	Eri mieltä	Samaa mieltä	Täysin samaa mieltä	En ole varma mielipiteestäni
1. Minua ei kiinnosta oikeastaan mikään koulutus tai ammattiala.	☐	☐	☐	☐	☐
2. Koulutuksista ja ammateista annetaan yksipuolista ja liian myönteistä tietoa, jotta ne näyttäisivät mielenkiintoisilta.	☐	☐	☐	☐	☐
3. Koulutuksen/ammatin valinta ahdisti minua niin paljon, etten päässyt pohdintoissani alkua pidemmälle.	☐	☐	☐	☐	☐

KUVIO 3. Ura-ajatusmittarin väittämien näkymä vastaajalle tutkimuksen kyselyssä kolmen ensimmäisen väittämän osalta

Jos vastaaja oli valinnut ainoastaan vaihtoehdon ”En ole varma mielipiteestäni”, vastaus sai arvon 2. Jos vastaaja oli valinnut ”En ole varma mielipiteestäni” -vastausvaihtoehdon lisäksi jonkin muun asteikolla ”Täysin eri mieltä” – ”Täysin samaa mieltä”, valittu vastausvaihtoehto asteikolla ”Täysin eri mieltä” – ”Täysin samaa mieltä” käsiteltiin ensisijaisena ja vastaaja sai vastauksestaan arvon 0, 1, 3 tai 4. Tässä tutkimuksessa vastausvaihtoehdot saivat siis seuraavat arvot:

”Täysin eri mieltä”	sai arvon 0
”Eri mieltä”	sai arvon 1
”En ole varma mielipiteestäni”	sai arvon 2
”Samaa mieltä”	sai arvon 3
”Täysin samaa mieltä”	sai arvon 4

”En ole varma mielipiteestäni” -vastausvaihtoehdon lisääminen muutti tässä tutkimuksessa Ura-ajatusmittarista saatavien pisteiden määrää. Tässä tutkimuksessa mittarista saattoi saada 0–192 pistettä. Tämän tutkimuksen tulososiossa koko Ura-ajatusmittarista saadusta pistemäärästä käytetään nimitystä ”haittaavat ajatukset TOTAL”.

Väittämien negatiivisuudesta tuli jonkin verran palautetta tutkimuksen osallistuneiden koulujen opinto-ohjaajilta ja kyselyyn vastanneilta. Tässä tutkimuksessa käytettiin vain negatiivisia väittämiä kyselyn selkeyttämiseksi. Silloin kun mittarin asteikossa oli ensin negatiivinen väittämä ja toisessa asteikon päässä positiivinen väittämä, kyselyssä oli paljon luettavaa. Myös alkuperäisessä CTI-mittarissa käytettiin vain negatiivisia väittämiä (Niemi 2016, 89.) Niemen (2016, 89) tutkimuksessa mittarissa käytettiin negatiivisten väittämien rinnalla positiivista ulottuvuutta, koska hän sai testivaiheessa palautetta siitä, että mittarin väittämät oli koettu liian negatiivisiksi. Hän testasi kuitenkin mittaria myös niin, että siinä oli vain negatiivisia väittämiä ja osoittautui, että positiivisten väittämien lisääminen kyselyyn tuotti samanlaisia tuloksia kuin pelkkien negatiivisten väittämien käyttö.

Lerkkasen (2002) Ura-ajatusmittarin suomennoksen tarkasti useampi tutkija, professori ja ammatinvalintapsykologi, jotta mittarin väittämät olisivat ilmaisultaan ja sisällöltään mahdollisimman yksiselitteisiä. Ensimmäisen mittarin suomenkielisen version valmistumisen jälkeen, se myös sokkokäännettiin takaisin englanninkieliseen muotoon. Sokkokääntäminen tarkoittaa sitä, että kääntäjällä on käytössään vain suomenkielinen mittari. Yksi yhdysvaltalaisen CTI-mittarin kehittäjästä, professori Sampson, arvioi sokkokäännöksen ja korjausten jälkeen mittarin lisenssin omistava Psychological Assessment Resources, Inc (PAR) myönsi mittarin suomenkielisen version tutkimuskäytölle luvan. (Lerikkanen 2002, 73.)

Lerkkasen (2002) lisäksi Niemi (2016) käänsi Ura-ajatusmittarin suomeksi, muokkasi sitä omaan käyttöönsä sopivaksi ja nimesi mittarinsa Urapohdinta-mittariksi. Tämän tutkimuksen mittarin suomennoksessa käytettiin hyväksi molempien tutkimusten mittarien suomennoksia (liite 3). Suurin osa väittämistä on muotoiltu Lerkkasen (2002) suomennoksen mukaan, koska sen ovat hyväksyneet alkuperäisen mittarin kehittäjät. Muutoksia väittämiin tehtiin lähinnä sen perusteella, että mittari olisi sopivampi yhdeksäsluokkalaisille. Kysely toteutettiin yhteishaun jälkeen, joten mittarin väittämiä muokattiin myös kyselyyn vastaamisen ajankohtaan sopivaksi esimerkiksi muuttamalla niitä menneeseen aikamuotoon. Lisäksi joihinkin väittämiin lisättiin sana ”koulutus”, koska ne yhdeksäsluokkalaiset, jotka valitsevat lukion, eivät vielä valitse mitään tiettyä ammattialaa (kuvio 4). Tässä tutkimuksessa käytetystä mittarista käytetään Lerkkasen (2002) tavoin nimitystä Ura-ajatusmittari.

	Lerkanen (2002)	Niemi (2016, neg. väitteet)	Tämä tutkimus (tummennetut)
20.	Uravalinta on niin monimutkaista, etten pääse alkua pidemmälle.	Koulutuksen ja ammatin valitseminen oli niin monimutkaista, etten pystynyt edes aloittamaan sitä.	Koulutuksen ja ammatin valitseminen oli niin monimutkaista, etten päässyt alkua pidemmälle.
21.	Pelkään, että ammatinvalintaa tehdessäni, minulta jää jokin mahdollisuus huomaamatta.	Pelkään, että minulta jää joku ammattihuomioimatta.	Pelkään, että koulutus -ja ammatinvalintaa tehdessäni, minulta jäi jokin mahdollisuus huomaamatta.

KUVIO 4. Esimerkki kahden Ura-ajatusmittarin väittämän muokkauksesta tässä tutkimuksessa

Ura-ajatusmittarin 48 väittämää on jaettu koulutus- ja uravalintaan liittyvien vaikeuksien osa-alueisiin (taulukko 1). Osa-alueet ovat: sitoutumisahdistus, päätöksenteon epävarmuus ja ulkoinen konflikti. Sitoutumisahdistuksen osa-alueeseen sisältyy kymmenen väittämää. Osa-alue kuvastaa kyvyttömyyttä tehdä yhtä tiettyä uravalintaa, vaikka mahdolliset vaihtoehdot ovat jo rajautuneet. Sitoutumisahdistuksen osa-alueeseen kiinnittyvät haittaavat ajatukset voivat myös kertoa siitä, että nuori ei osaa laajentaa valintavaihtoehtoja yhdestä useampaan. Tämä voi aiheuttaa ahdistusta valinnan suorittamisen aikana. Päätöksenteon epävarmuuden osa-alueeseen sisältyy 14 mittarin väittämää. Osa-alue kuvaa sitä, onko yksilöllä vaikeutta valintaan liittyvässä ongelmanratkaisussa ja päätöksenteossa. Jos tällä osa-alueella on ongelmia, siihen voi liittyä esimerkiksi epävarmuutta omista päätöksentekotaidoista tai negatiivisia tuntemuksia kuten ahdistus, masennus tai lannistuneisuus. Ulkoisen konfliktin osa-alueeseen sisältyy viisi väittämää. Osa-alue kuvaa vaikeutta, joka aiheuttaa tasapainoilua omien ja toisaalta tärkeiden läheisten ajatusten välillä. (Niemi 2016.) Tämän tutkimuksen tulososiossa osa-alueista käytetään lyhyempiä nimityksiä: ”sitoutuminen”, ”epävarmuus” ja ”konflikti”.

TAULUKKO 1. Ura-ajatusmittarin koulutus- ja uravalinnan ongelmiin liittyvien osa-alueiden väittämät

Epävarmuus (0–56 pistettä)	Sitoutuminen (0–40 pistettä)	Konflikti (0–20 pistettä)
1. Minua ei kiinnosta oikeastaan mikään koulutus tai ammattiala.	17. Kiinnostukseni kohteet vaihtuvat jatkuvasti.	6. Minulle läheiset ihmiset puuttuivat mielipiteillään koulutus-/ammattivalintaani.
3. Koulutuksen/ammatin valinta ahdisti minua niin paljon, etten päässyt pohdinnoissani alkua pidemmälle.	21. Pelkään, että koulutus- ja ammatinvalintaa tehdessäni, minulta jäi jokin mahdollisuus huomaamatta.	9. Kiinnostuinpa mistä tahansa, niin minulle läheiset ihmiset tyrmäsivät valintani.
4. En ymmärrä itseäni tarpeeksi hyvin tehdäkseen hyvän uravalinnan.	22. On useita koulutus- ja ammattialoja, jotka sopivat minulle, mutten osaa päättää, mikä niistä olisi itselleni paras.	14. Kun olen saanut idean koulutuksestani tai ammatistani, minulle läheiset ihmiset ovat aina antaneet siitä epämääräistä palautetta.
5. En keksi yhtään minulle sopivaa koulutusta tai ammattia.	26. Mielipiteeni ammateista vaihtuvat jatkuvasti.	23. Tiedän ammatin, mihin haluan, mutta joku laittaa aina esteitä suunnitelmilleni.
11. Koulutuksen ja ammatin valinta on niin monimutkaista, että juuri nyt en halua ajatella asiaa sen enempää.	30. Pystyin valitsemaan muutaman kiinnostavan koulutuksen, mutta oli vaikeaa valita niistä paras vaihtoehto.	46. Minun täytyi valita sellainen koulutus tai ammattiala, joka miellyttää minulle läheisiä ihmisiä.
12. En ymmärrä, miksi en löydä kiinnostavaa koulutusta tai ammattia.	31. Koulutuksen/ammatin valinta oli vaikeaa, mutta tulevaan opiskeluun verrattuna se on helppoa.	
13. En tule koskaan löytämään sitä koulutusta tai ammattia, josta todella pitäisin.	32. En ole tyytyväinen, ennen kuin olen löytänyt itselleni täydellisen koulutuksen ja ammatin.	
16. Olen yrittänyt löytää hyvän ammatin jo monta kertaa aiemmin, mutta en ole pystynyt tekemään päätöstä.	35. Minua vaivaa usein se, olenko valitsemassa oikean koulutuksen tai ammatin.	
20. Koulutuksen ja ammatin valitseminen oli niin monimutkaista, etten päässyt alkua pidemmälle.	38. Hankalinta on se, kun pitää valita vain yksi koulutus tai ammatti.	
27. Olen niin hämmentynyt, että en koskaan pysty valitsemaan koulutus- tai ammattialaani.	47. Pelkään, että jos pääsisin haluamaani koulutukseen, en menestyisi siinä.	
36. En varmaan tiedä koskaan riittävästi eri ammateista, jotta osaisin tehdä oikean valinnan.		
43. On noloa, jos toiset saavat tietää, etten ole vielä valinnut todellista koulutus- tai ammattialaani.		
44. Koulutuksen ja ammatin valinta on niin monimutkaista, etten koskaan pysty tekemään hyvää valintaa.		

Tässä tutkimuksessa kokonaispistemäärän lisäksi myös Ura-ajatusmittarin kolmesta osa-alueesta saatavien pisteiden määrä muuttui alkuperäiseen mittariin nähden. Sitoutumisen osa-alueesta saattoi saada 0–40 pistettä, epävarmuuden osa-alueesta 0–56 pistettä ja konfliktin osa-alueesta 0–20 pistettä.

6.2 Aineiston analyysimenetelmät

Aineiston analysointiin käytettiin SPSS Statistics 24.0 -ohjelmaa. Analyysimenetelminä käytettiin riippumattomien otosten t-testiä ja Mann-Whitney U -testiä. Parametrisia menetelmiä käytettiin

ryhmissä, joissa otoskoko oli 30 tai yli, koska aineiston normaalijakaumaoletus toteutui. Ei-parametrinen Mann-Whitney U-testiä käytettiin tapauksissa, joissa otoskoko oli pieni (alle 30). (Metsämuuronen 2006, 530–534.)

Näitä analyysejä varten kaikista Ura-ajatusmittarin väittämistä (haittaavat ajatukset TOTAL, 48 väittämää) ja sen osa-alueiden väittämistä muodostettiin keskiarvosummamuuttujat. Kaikkien 48 väittämien keskiarvosummamuuttujan Cronbachin alfa (α) oli .96. Sitoutumisen osa-alueen väittämien (10 väittämää) keskiarvosummamuuttujan Cronbachin alfa (α) oli .89, epävarmuuden osa-alueen (14 väittämää) Cronbachin alfa (α) oli .76 ja konfliktin osa-alueen (5 väittämää) Cronbachin alfa (α) oli .92. Taulukossa 2 on esitetty kaikkien vastaajien keskiarvot koko Ura-ajatusmittarista (haittaavat ajatukset TOTAL) ja sen osa-alueista (sitoutuminen, epävarmuus ja konflikti). Keskiarvo saattoi vaihdella 0–4 pisteen välillä. Mitä lähempänä nollaa keskiarvo oli, sitä vähemmän vastaajalla oli haittaavia ajatuksia. Kaikki keskiarvot jäivät alle kahden, mikä tarkoittaa, että koko vastaajajoukolla haittaavien ajatusten määrä jäi melko vähäiseksi.

TAULUKKO 2. Koko vastaajajoukon keskiarvot Ura-ajatusmittarin kaikista väittämistä ja sen osa-alueista (0 = matala keskiarvo 4 = korkea keskiarvo)

<i>Summamuuttuja</i>	<i>Kaikki vastaajat (n=135)</i>	
	<i>ka</i>	<i>kh</i>
Haittaavat ajatukset (TOTAL)	1,23	0,06
Sitoutuminen	1,56	0,08
Epävarmuus	0,98	0,07
Konflikti	0,92	0,07

Taulukossa 3 on esitetty vastaajien jakautuminen mataliin ja korkeisiin keskiarvoihin. Vastaaja luokiteltiin matalan keskiarvon ryhmään, jos keskiarvo asettui välille 0–1,99 ja korkean keskiarvon ryhmään, jos keskiarvo oli väliltä 2,00–4,00. Kaikkien Ura-ajatusmittarin 48 väittämien osalta vastaajista 85,9 prosenttia (n=116) sijoittui matalan keskiarvon ryhmään ja 14,1 prosenttia (n=19) korkean keskiarvon ryhmään. Ura-ajatusmittarin osa-alueista saatuja keskiarvoja tarkasteltaessa sitoutumisen osa-alueella matalan keskiarvon ryhmään sijoittui vastaajista 61,5 prosenttia (n=83) ja

korkean 38,5 prosenttia (n=52). Epävarmuuden osa-alueella matalan keskiarvon ryhmään sijoittui vastaajista 89,6 prosenttia (n=121) ja korkean 10,4 prosenttia (n=14). Konfliktin osa-alueella matalan keskiarvon ryhmään sijoittui vastaajista 91,1 prosenttia (n=123) ja korkean 8,9 prosenttia (n=12). Vähintään yli 85 prosenttia vastaajista sijoittui matalan keskiarvon ryhmään kaikkien Ura-ajatusmittarin 48 väittämän osalta sekä epävarmuuden ja konfliktin osa-alueilla ja niihin verrattuna ainoastaan sitoutumisen osa-alueella oli vastaajajoukolla selvästi enemmän koulutus- ja uravalintaa haittaavia ajatuksia.

TAULUKKO 3. Vastaajien jakautuminen mataliin ja korkeisiin keskiarvoryhmiin koko Ura-ajatusmittarin ja sen osa-alueiden osalta

<i>Vastaajan keskiarvo</i>	<i>matala (0,00–1,99)</i>	<i>korkea (2,00–4,00)</i>
<i>Summamuuttuja</i>	<i>n (%)</i>	<i>n (%)</i>
Haittaavat ajatukset (TOTAL)	116 (85,9)	19 (14,1)
Sitoutuminen	83 (61,5)	52 (38,5)
Epävarmuus	121 (89,6)	14 (10,4)
Konflikti	123 (91,1)	12 (8,9)

Ryhmien välisiä eroja analysoitaessa tilastollisesti merkitseville ($p < 0,05$) havainnoille laskettiin efektikoot. Riippumattomien otosten t-testin yhteydessä efektikokona käytettiin Cohenin d -arvoja ($\leq .20$ pieni efekti – $\geq .80$ = suuri efekti). (Metsämuuronen 2006, 477–479).

Analyysissä Ura-ajatusmittarin kaikista väittämistä ja sen osa-alueista muodostettuja summamuuttujia vertailtiin kahden ryhmän välillä. Ryhmät johdettiin taustamuuttujista, joita olivat jatkokoulutusvalinnan kohde ja sen ajankohta, kouluviihtyvyys, koulumenestys, sisaruksen jatkokoulutusvalinta sekä vanhempien koulutustaso ja sosioekonominen asema.

Jatkokoulutusvalinnan kohteita tarkasteltaessa vastaajat jaettiin ryhmiin sen mukaan, olivatko he valinneet ammatillisen koulutuksen vai lukion. Jatkokoulutusvalinnan ajankohtia tarkasteltaessa muodostettiin ryhmä niistä, jotka olivat tehneet päätöksen jatkokoulutusvalinnastaan ennen yhdeksättä luokkaa ja niistä, jotka tekivät päätöksen vasta yhdeksännellä luokalla. Kouluviihtyvyyttä tarkasteltaessa vastaajat jaettiin kahteen ryhmään sen mukaan, olivatko he vastanneet viihtyvänsä koulussa vai eivät. Koulumenestys rajattiin tässä tutkimuksessa vastaajien viimeisimmän todistuksen keskiarvoon. Koulumenestyksen mukaan muodostettiin ryhmä nuorista, jotka ilmoittivat keskiarvokseen alle kahdeksan ja toinen ryhmä niistä, jotka ilmoittivat keskiarvokseen kahdeksan tai yli.

Vanhempien koulutustaustaa tarkasteltaessa muodostettiin ryhmät: toinen aste ja korkea-aste. Vanhempien sosioekonominen asema jaettiin kahteen ryhmään (työntekijä ja toimihenkilö) sen mukaan, mitä vastaaja oli ilmoittanut vanhempiensa työpositioksi. Sisaruksen jatkokoulutusvalinnasta muodostettiin kaksi ryhmää sen perusteella, opiskeliko tai oliko vastaajan sisarus opiskellut ammatillisessa koulutuksessa vai lukiossa.

7 TULOKSET

Tulososio koostuu kolmesta alaluvusta. Ensimmäisessä alaluvussa esitellään, miten erilaisia jatkokoulutusvalintoja tehneet nuoret eroavat toisistaan haittaavien ajatusten määrässä. Sen lisäksi selvitetään, miten päätöksen jatkokoulutusvalinnasta vasta yhdeksännellä luokalla tehneet nuoret eroavat ennen peruskoulun päättöluokkaa päätöksen tehneistä nuorista haittaavien ajatusten määrässä. Luvussa vastataan kysymyksiin:

1. a) Onko lukion valinneiden nuorten koulutus- ja uravalintaa haittaavien ajatusten määrällä eroa niihin, jotka valitsivat ammatillisen koulutuksen?
1. b) Onko yhdeksännellä luokalla jatkokoulutusvalinnasta päätöksen tehneiden nuorten koulutus- ja uravalintaa haittaavien ajatusten määrällä eroa niihin, jotka olivat tehneet päätöksen ennen yhdeksättä luokkaa?

Toisessa alaluvussa tarkastellaan miten koulussa viihtyneet ja koulussa huonosti viihtyneet nuoret eroavat toisistaan haittaavien ajatusten määrässä. Sen lisäksi selvitetään, missä määrin alle kahdeksan keskiarvon ilmoittaneet nuoret eroavat keskiarvokseen kahdeksan tai yli ilmoittaneista nuorista haittaavien ajatusten määrässä. Luvussa vastataan kysymyksiin:

2. a) Onko koulussa huonosti viihtyneiden nuorten koulutus- ja uravalintaa haittaavien ajatusten määrällä eroa niihin, jotka ilmoittivat viihtyneensä koulussa?
2. b) Onko alle kahdeksan keskiarvon ilmoittaneiden nuorten koulutus- ja uravalintaa haittaavien ajatusten määrällä eroa niihin, jotka ilmoittivat keskiarvokseen kahdeksan tai yli?

Kolmannessa alaluvussa tarkastellaan, miten koulutus- ja uravalintaa haittaavien ajatusten määrä eroaa vastaajan perheen koulutustason ja sosioekonomisen aseman perusteella. Luvussa vastataan kysymyksiin:

3. a) Eroaako koulutus- ja uravalintaa haittaavien ajatusten määrä sen perusteella, onko vastaajan sisaruksen jatkokoulutusvalinta ollut ammatillinen koulutus vai lukio?

3.b) Eroaako koulutus- ja uravalintaa haittaavien ajatusten määrä sen perusteella, onko vastaajan vanhempien koulutustaso toinen aste vai korkea-aste?

3. c) Eroaako koulutus- ja uravalintaa haittaavien ajatusten määrä sen perusteella, onko vastaajan vanhempien sosioekonominen asema työntekijä vai toimihenkilö?

Jokaisessa alaluvussa selvitetään myös sitä, mille koulutus- ja uravalinnan osa-alueelle haittaavat ajatukset eri ryhmillä kasautuivat ja oliko ryhmillä eroa osa-alueittain tarkasteltuna.

7.1 Jatkokoulutusvalinta ja sen ajankohta

Ensimmäisenä tutkimuskysymyksenä oli selvittää, eroaako koulutus- ja uravalintaa haittaavien ajatusten määrä jatkokoulutusvalinnan tai sen ajankohdan perusteella. Ensiksi tarkasteltiin, onko lukion valinneiden nuorten koulutus- ja uravalintaa haittaavien ajatusten määrällä eroa niihin, jotka valitsivat ammatillisen koulutuksen (taulukko 4). Vastaajista 23,7 prosenttia (n=32) valitsi peruskoulun jälkeiseksi jatkokoulutukseen ammatillisen koulutuksen ja 74,8 prosenttia (n=101) lukion. Vastaajista 1,5 prosenttia (n=2) oli valinnut jonkin muun jatkokoulutusvaihtoehdon, joten näitä kahta vastaajaa ei otettu mukaan tarkasteluun. Ammatillisen koulutuksen valinneilla (ka=1,35, kh=0,87) haittaavien ajatusten määrä oli hieman suurempi kuin lukion valinneilla (ka=1,19, kh=0,62). Ero ei kuitenkaan ollut tilastollisesti merkitsevä ($t(41)=,93$, $p=.36$).

Ura-ajatusmittarin osa-alueista (taulukko 4) eniten haittaavia ajatuksia oli sitoutumisen osa-alueella niin ammatillisen koulutuksen valinneiden (ka=1,63, kh=1,09) kuin lukion valinneiden (ka=1,54, kh=0,81) ryhmässä. Kaikilla kolmella osa-alueella ammatillisen koulutuksen valinneilla (epävarmuus ka=1,03, kh=0,93 / konflikti ka=1,10, kh=0,92) oli enemmän haittaavia ajatuksia kuin lukion valinneilla (epävarmuus ka=0,90, kh=0,71 / konflikti ka=0,86, kh=0,74). Ryhmien välinen ero ei kuitenkaan millään kolmella osa-alueella ollut tilastollisesti merkitsevä (sitoutuminen $t(42)=,44$, $p=.66$ / epävarmuus $t(131)=1,12$, $p=.23$ / konflikti $t(131)=1,50$, $p=.14$).

TAULUKKO 4. Jatkokoulutusvalintaryhmien väliset erot koulutus- ja uravalintaa haittaavien ajatusten määrässä ja koulutus- ja uravalinnan osa-alueista saaduissa keskiarvoissa (0 = matala keskiarvo, 4 = korkea keskiarvo)

<i>Jatkokoulutusvalinta</i>	<i>ammattillinen koulutus (n=32)</i>		<i>lukio (n=101)</i>		<i>df</i>	<i>t</i>	<i>p</i>	<i>d</i>
	<i>ka</i>	<i>kh</i>	<i>ka</i>	<i>kh</i>				
<i>Summamuuttuja</i>								
Haittaavat ajatukset (TOTAL)	1,35	0,87	1,19	0,62	41	0,93	.36	–
Sitoutuminen	1,63	1,09	1,54	0,81	42	0,44	.66	–
Epävarmuus	1,03	0,90	0,93	0,71	131	1,12	.23	–
Konflikti	1,10	0,92	0,86	0,74	131	1,50	.14	–

Seuraavaksi tarkasteltiin, eroaako yhdeksännellä luokalla jatkokoulutusvalinnasta päätöksen tehneiden nuorten koulutus- ja uravalintaa haittaavien ajatusten määrä niistä, jotka olivat tehneet päätöksen ennen yhdeksättä luokkaa (taulukko 5). Vastaajista 66,7 prosenttia (n=90) teki päätöksen jatkokoulutusvalinnastaan ennen yhdeksättä luokkaa ja 33,3 prosenttia (n=45) yhdeksännen luokan aikana. Ennen yhdeksättä luokkaa päätöksen tehneiden ryhmä (ka=1,14, kh=0,70) erosi yhdeksännellä luokalla päätöksen tehneiden ryhmästä (ka=1,41, kh=0,63) haittaavien ajatusten määrässä. Yhdeksännellä luokalla päätöksen jatkokoulutusvalinnastaan tehneillä oli enemmän koulutus- ja uravalintaa haittaavia ajatuksia. Havainto oli tilastollisesti merkitsevä ($t(133)=-2,17$, $p=.03$, $d=.04$).

Samoin kuin jatkokoulutusvalinnan kohdalla, myös päätöksen ajankohtaa Ura-ajatusmittarin osa-alueittain tarkasteltaessa (taulukko 5), eniten haittaavia ajatuksia oli sitoutumisen osa-alueella niin ennen yhdeksättä luokkaa päätöksen tehneiden (ka=1,47, kh=0,89) kuin yhdeksännellä luokalla päätöksen tehneiden (ka=1,78, kh=0,83) ryhmässä. Kaikilla kolmella osa-alueella enemmän haittaavia ajatuksia oli niillä, jotka olivat tehneet päätöksen jatkokoulutusvalinnasta vasta yhdeksännellä luokalla (epävarmuus ka=1,19, kh=0,72 / konflikti ka=1,04, kh=0,70) verrattuna niihin, jotka olivat tehneet päätöksensä ennen yhdeksättä luokkaa (epävarmuus ka=0,87, kh=0,76 / konflikti ka=0,86, kh=0,83). Epävarmuuden osa-alueella ryhmien välinen ero oli tilastollisesti

merkitsevä ($t(133)=-2,30$, $p=.02$, $d=.04$). Muilla osa-alueilla ryhmien välinen ero ei ollut tilastollisesti merkitsevä (sitoutuminen $t(133)=-1,96$, $p=.052$ / konflikti $t(133)=-1,25$, $p=.22$).

TAULUKKO 5. Jatkokoulutusvalintapäätöksen ajankohdan mukaan eroavien ryhmien väliset erot koulutus- ja uravalintaa haittaavien ajatusten määrässä ja koulutus- ja uravalinnan osa-alueista saaduissa keskiarvoissa (0 = matala keskiarvo, 4 = korkea keskiarvo)

<i>Jatkokoulutusvalintapäätöksen ajankohta</i>	<i>ennen 9. luokkaa (n=90)</i>		<i>9. luokalla (n=45)</i>		<i>df</i>	<i>t</i>	<i>p</i>	<i>d</i>
	<i>ka</i>	<i>kh</i>	<i>ka</i>	<i>kh</i>				
<i>Summamuuttuja</i>								
Haittaavat ajatukset (TOTAL)	1,14	0,70	1,41	0,63	133	-2,17	.03	.04
Sitoutuminen	1,47	0,89	1,78	0,83	133	-1,96	.052	–
Epävarmuus	0,87	0,76	1,19	0,72	133	-2,30	.02	.04
Konflikti	0,86	0,83	1,04	0,70	133	-1,25	.22	–

7.2 Kouluviihtyvyys ja -menestys

Toisena tutkimuskysymyksenä oli selvittää, eroaako koulutus- ja uravalintaa haittaavien ajatusten määrä kouluviihtyvyyden tai -menestyksen perusteella. Ensiksi tarkasteltiin, onko huonosti koulussa viihtyvien nuorten koulutus- ja uravalintaa haittaavien ajatusten määrällä eroa niihin, jotka ilmoittivat viihtyneensä koulussa (taulukko 6). Vastaajista 77,8 prosenttia ($n=105$) viihtyi koulussa ja 22,2 prosenttia ($n=30$) viihtyi koulussa huonosti. Huonosti koulussa viihtyvillä ($ka=1,55$, $kh=0,85$) haittaavien ajatusten määrä oli korkeampi kuin koulussa viihtyvillä ($ka=1,14$, $kh=0,61$). Havainto oli tilastollisesti merkitsevä ($t(38)=-2,41$, $p=.02$, $d=.05$).

Kun tarkasteltiin haittaavien ajatusten kasautumista tietylle Ura-ajatusmittarin osa-alueelle kouluviihtyvyyden perusteella (taulukko 6), eniten haittaavia ajatuksia oli sitoutumisen osa-alueella niin huonosti koulussa viihtyvien ($ka=1,87$, $kh=1,14$) kuin koulussa viihtyvien ($ka=1,49$, $kh=0,78$)

joukossa. Kaikilla kolmella osa-alueella haittaavien ajatusten määrä koulussa huonosti viihtyvillä oli korkeampi (epävarmuus $ka=1,37$, $kh=0,86$ / konflikti $ka=1,28$, $kh=0,93$) kuin koulussa viihtyvillä (epävarmuus $ka=0,86$, $kh=0,68$ / konflikti $ka=0,82$, $kh=0,71$). Ero ryhmien välillä oli tilastollisesti merkitsevä niin epävarmuuden kuin konfliktin osa-alueella (epävarmuus $t(133)=-3,36$, $p=.001$, $d=.18$ / konflikti $t(133)=-2,89$, $p=.005$, $d=.06$). Sitoutumisen osa-alueella ryhmien välinen ero ei ollut tilastollisesti merkitsevä ($t(37)=-1,75$, $p=.09$).

TAULUKKO 6. Kouluviihtyvyyden mukaan eroavien ryhmien väliset erot koulutus- ja uravalintaa haittaavien ajatusten määrässä ja koulutus- ja uravalinnan osa-alueista saaduissa keskiarvoissa (0 = matala keskiarvo, 4 = korkea keskiarvo)

<i>Kouluviihtyvyys</i>	<i>viihtyi koulussa (n=105)</i>		<i>ei viihtynyt koulussa (n=30)</i>		<i>df</i>	<i>t</i>	<i>p</i>	<i>d</i>
	<i>ka</i>	<i>kh</i>	<i>ka</i>	<i>kh</i>				
<i>Summamuuttuja</i>								
Haittaavat ajatukset (TOTAL)	1,14	0,61	1,55	0,85	38	-2,41	.02	.05
Sitoutuminen	1,49	0,78	1,87	1,14	37	-1,75	.09	–
Epävarmuus	0,86	0,68	1,37	0,86	133	-3,36	.001	.18
Konflikti	0,82	0,71	1,28	0,93	133	-2,89	.005	.06

Toiseksi tarkasteltiin, onko alle kahdeksan keskiarvon ilmoittaneiden nuorten koulutus- ja uravalintaa haittaavien ajatusten määrällä eroa niihin, jotka ilmoittivat keskiarvokseen kahdeksan tai yli (taulukko 7). Vastaajista 32,6 prosenttia ($n=44$) ilmoitti viimeisimmän todistuksen keskiarvokseen alle kahdeksan ja 67,4 prosenttia ($n=91$) kahdeksan tai yli. Alle kahdeksan keskiarvon ilmoittaneiden ryhmällä ($ka=1,31$, $kh=0,85$) haittaavien ajatusten määrä oli hieman korkeampi kuin keskiarvokseen kahdeksan tai yli ilmoittaneiden ryhmällä ($ka=1,19$, $kh=0,59$). Ero ei osoittautunut tilastollisesti merkitseväksi ($t(64)=-,79$, $p=.43$).

Kun tarkasteltiin haittaavien ajatusten kasautumista tietylle Ura-ajatusmittarin osa-alueelle koulumenestyksen perusteella (taulukko 7), eniten haittaavia ajatuksia oli sitoutumisen osa-alueella

niin alle kahdeksan keskiarvon ilmoittaneiden ($ka=1,59$, $kh=1,02$) kuin kahdeksan tai yli keskiarvon ilmoittaneiden ($ka=1,56$, $kh=0,81$) joukossa. Kaikilla kolmella osa-alueella enemmän haittaavia ajatuksia oli niillä, jotka ilmoittivat keskiarvokseen alle kahdeksan (epävarmuus $ka=1,12$, $kh=0,87$ / konflikti $ka=1,06$, $kh=0,94$) kuin niillä, jotka ilmoittivat keskiarvokseen kahdeksan tai yli (epävarmuus $0,91$, $kh=0,69$ / konflikti $ka=0,86$, $kh=0,70$). Ero ryhmien välillä ei ollut tilastollisesti merkitsevä millään osa-alueella (sitoutuminen $t(70)=,19$, $p=.85$ / epävarmuus $t(133)=1,55$, $p=.12$ / konflikti $t(67)=1,27$, $p=.21$).

TAULUKKO 7. Koulumenestyksen mukaan eroavien ryhmien väliset erot koulutus- ja uravalintaa haittaavien ajatusten määrässä ja koulutus- ja uravalinnan osa-alueista saaduissa keskiarvoissa (0 = matala keskiarvo, 4 = korkea keskiarvo)

<i>Koulumenestys</i>	<i>keskiarvo alle 8 (n=44)</i>		<i>keskiarvo 8 tai yli (n=91)</i>		<i>df</i>	<i>t</i>	<i>p</i>	<i>d</i>
	<i>ka</i>	<i>kh</i>	<i>ka</i>	<i>kh</i>				
<i>Summamuuttuja</i>	<i>ka</i>	<i>kh</i>	<i>ka</i>	<i>kh</i>	<i>df</i>	<i>t</i>	<i>p</i>	<i>d</i>
Haittaavat ajatukset (TOTAL)	1,31	0,85	1,19	0,59	64	0,79	.43	–
Sitoutuminen	1,59	1,02	1,56	0,81	70	0,19	.85	–
Epävarmuus	1,12	0,87	0,91	0,69	133	1,55	.12	–
Konflikti	1,06	0,94	0,86	0,70	67	1,27	.21	–

7.3 Perhe

Kolmantena tutkimuskysymyksenä oli selvittää, eroavatko koulutus- ja uravalintaa haittaavien ajatusten määrä perheen koulutustason tai sosioekonomisen taustan perusteella ja mille osa-alueelle haittaavat ajatukset paikantuvat. Ensiksi tarkasteltiin, eroavatko koulutus- ja uravalintaa haittaavien ajatusten määrä vastaajan sisaruksen jatkokoulutuspaikan perusteella (taulukko 8). Vastaajista 95,6 prosenttia ($n=129$) ilmoitti, että heillä on sisko, veli tai molemmat. 60,4 prosenttia ($n=78$) ilmoitti, että sisarus opiskelee tai on opiskellut toisella asteella. Tästä vastaajien joukosta 14 vastaajaa (18 %) ilmoitti, että heillä on sisarus tai mahdollisesti sisaruksia, jotka opiskelevat niin ammatillisessa koulutuksessa kuin lukiossa. Jotta voitiin vertailla, eroaako haittaavien ajatusten määrä sillä

perusteella, opiskeleeko tai onko vastaajan sisarus opiskellut lukiossa tai ammatillisessa koulutuksessa, voitiin ottaa huomioon vain ne vastaajat, jotka ilmoittivat sisaruksen opiskelevan tai opiskelleen jommassa kummassa jatkokoulutuspaikassa. Näitä vastaajia oli 47,4 prosenttia ($n=64$) koko vastaajajoukosta. Niistä vastaajista, jotka ilmoittivat sisaruksensa opiskelevan tai opiskelleen joko ammatillisessa koulutuksessa tai lukiossa, 37,5 prosenttia ($n=24$) ilmoitti sisaruksensa opiskelevan tai opiskelleen ammatillisessa koulutuksessa ja 62,5 prosenttia ($n=40$) lukiossa. Niillä, joilla oli ammatillisessa koulutuksessa opiskeleva tai opiskellut sisarus ($ka=1,52$, $kh=0,73$, $Md=1,42$), oli enemmän haittaavia ajatuksia kuin niillä, joiden sisarus opiskeli tai oli opiskellut lukiossa ($ka=1,15$, $kh=0,52$, $Md=1,23$). Ero ei kuitenkaan ollut tilastollisesti merkitsevä ($U=347$, $p=.06$).

Seuraavaksi tarkasteltiin haittaavien ajatusten kasautumista tietyille Ura-ajatusmittarin osa-alueelle sisaruksen jatkokoulutusvalinnan perusteella (taulukko 8). Vastaajien sisaruksen jatkokoulutusvalinnan perusteella Ura-ajatusmittarin osa-alueista korkeimman keskiarvon sai sitoutumisen osa-alue niin niiden joukossa, joiden sisarus oli valinnut ammatillisen koulutuksen ($ka=1,90$, $kh=0,90$, $Md=2,05$) kuin niiden joukossa, joiden sisarus oli valinnut lukion ($ka=1,48$, $kh=0,77$, $Md=1,50$). Kaikilla kolmella osa-alueella haittaavien ajatusten määrä oli suurempi niillä, joiden sisarus oli valinnut ammatillisen koulutuksen (epävarmuus $ka=1,30$, $kh=0,75$, $Md=1,29$ / konflikti $ka=1,12$, $kh=1,02$, $Md=0,70$) kuin niillä, joiden sisarus oli valinnut lukion (epävarmuus $ka=0,84$, $kh=0,57$, $Md=0,96$ / konflikti $ka=0,87$, $kh=0,62$, $Md=0,80$). Ryhmien välinen ero oli epävarmuuden ja sitoutumisen osa-alueilla tilastollisesti merkitsevä (epävarmuus $U=289$, $p=.008$, sitoutuminen $U=338$, $p=.049$) ja konfliktin osa-alueella ei ($U=448$, $p=.66$).

TAULUKKO 8. Sisaruksen jatkokoulutusvalinnan mukaan eroavien ryhmien väliset erot koulutus- ja uravalintaa haittaavien ajatusten määrässä ja koulutus- ja uravalinnan osa-alueista saaduissa keskiarvoissa (0 = matala keskiarvo, 4 = korkea keskiarvo)

<i>Sisaruksen jatkokoulutusvalinta</i>	<i>ammattillinen koulutus (n=24)</i>			<i>lukio (n=40)</i>			<i>U</i>	<i>p</i>
	<i>ka</i>	<i>kh</i>	<i>Md</i>	<i>ka</i>	<i>kh</i>	<i>Md</i>		
Summamuuttuja								
Haittaavat ajatukset (TOTAL)	1,52	0,73	1,42	1,15	0,52	1,23	347	.06
Sitoutuminen	1,90	0,90	2,05	1,48	0,77	1,50	338	.049
Epävarmuus	1,30	0,75	1,29	0,84	0,57	0,96	289	.008
Konflikti	1,12	1,02	0,7	0,87	0,62	0,80	338	.66

Toiseksi selvitettiin, eroavatko koulutus- ja uravalintaa haittaavien ajatusten määrä vastaajan vanhempien koulutustason perusteella. Vaihtoehdot olivat: ei koulutusta /peruskoulu, toisen asteen koulutus (esimerkiksi sähköasentaja, putkimies, lähihoitaja, parturi-kampaaja) ja korkea-aste (esimerkiksi lääkäri, opettaja, lakimies, sairaanhoitaja). Äidin koulutustasoon vastasi 98,5 prosenttia (n=133) kaikista vastaajista. Vastaajista 2,3 prosenttia (n=3) ilmoitti, että äidillä ei ollut koulutusta tai äiti oli käynyt vain peruskoulun, 56,2 prosenttia (n=73) ilmoitti äidin koulutustasoksi toisen asteen koulutuksen ja 43,8 prosenttia (n=57) korkea-asteen. Taulukossa 9 on esitetty äidin koulutustason mukaan eroavien ryhmien väliset erot koulutus- ja uravalintaa haittaavien ajatusten määrässä. Vertailussa ei otettu huomioon niitä, jotka ilmoittivat äidin koulutustasoksi ei koulutusta/peruskoulu otoskoon pienuuden takia. Ryhmällä, jonka äidin koulutustaso oli toisen asteen koulutus (ka=1,27, kh=0,73) haittaavien ajatusten määrä oli hieman korkeampi, kuin äidin koulutustasoksi korkea-asteen ilmoittaneiden ryhmällä (ka=1,17, kh=0,64). Havainto ei kuitenkaan ollut tilastollisesti merkitsevä ($t(28)=,81, p=.42$).

Seuraavaksi tarkasteltiin Ura-ajatusmittarin osa-alueita äidin koulutustason perusteella (taulukko 9). Osa-alueista haittaavien ajatusten määrä oli korkein sitoutumisen osa-alueella niillä, jotka ilmoittivat äidin koulutustasoksi toisen asteen (ka=1,59, kh=0,94) kuin niilläkin, jotka ilmoittivat äidin koulutusasteeksi korkea-asteen (ka=1,55, kh=0,85). Haittaavien ajatusten määrä oli korkeampi kaikilla kolmella osa-alueella niillä, jotka ilmoittivat äidin koulutustasoksi toisen asteen (epävarmuus

ka=1,03, kh=0,79 / konflikti ka=0,97, kh=0,88) kuin niillä, joiden äidin ilmoitettu koulutustaso oli korkea-aste (epävarmuus ka=0,89, kh=0,71 / konflikti ka=0,88, kh=0,66). Ero ryhmien välillä ei kuitenkaan ollut tilastollisesti merkitsevä millään osa-alueella (sitoutuminen $t(128)=,25$, $p=.80$ / epävarmuus $t(128)=1,91$, $p=.28$ / konflikti $t(128)=,59$, $p=.56$).

TAULUKKO 9. Äidin koulutustason mukaan eroavien ryhmien väliset erot koulutus- ja uravalintaa haittaavien ajatusten määrässä ja koulutus- ja uravalinnan osa-alueista saaduissa keskiarvoissa (0 = matala keskiarvo, 4 = korkea keskiarvo)

<i>Äidin koulutustaso</i>	<i>toinen aste (n=73)</i>		<i>korkea-aste (n=57)</i>		<i>df</i>	<i>t</i>	<i>p</i>	<i>d</i>
	<i>ka</i>	<i>kh</i>	<i>ka</i>	<i>kh</i>				
Summamuuttuja								
Haittaavat ajatukset (TOTAL)	1,27	0,73	1,17	0,64	28	0,81	.42	–
Sitoutuminen	1,59	0,94	1,55	0,85	128	0,25	.80	–
Epävarmuus	1,03	0,79	0,89	0,71	128	1,91	.28	–
Konflikti	0,97	0,88	0,88	0,66	128	0,59	.56	–

Isän koulutustasoon vastasi 97,8 prosenttia (n=132) kaikista vastaajista. Isän koulutustasoksi ei koulutusta/peruskoulun ilmoitti 3,8 prosenttia (n=5), toisen asteen 64,4 prosenttia (n=85) ja korkea-asteen 31,8 prosenttia (n=42) vastanneista. Samoin kuin äidin koulutustason kohdalla, otoskoon pienuuden takia vertailussa ei otettu huomioon niitä, jotka ilmoittivat isän koulutustasoksi ei koulutusta/peruskoulu. Taulukossa 10 on esitetty isän koulutustason mukaan eroavien ryhmien väliset erot koulutus- ja uravalintaa haittaavien ajatusten määrässä ja Ura-ajatusmittarin osa-alueista saatujen pisteiden keskiarvoissa. Isän koulutustasoksi toisen asteen koulutuksen ilmoittaneiden ryhmällä (ka=1,29, kh=0,70) haittaavien ajatusten määrä oli suurempi kuin sillä ryhmällä, joka ilmoitti isän koulutustasoksi korkea-asteen (ka=1,07, kh=0,66). Ero ryhmien välillä ei ollut isänsä koulutustason kohdalla tilastollisesti merkitsevä ($t(125)=1,62$, $p=.11$).

Ura-ajatusmittarin osa-alueita tarkasteltaessa (taulukko 10) haittaavia ajatuksia oli eniten sitoutumisen osa-alueella niin niillä, jotka ilmoittivat isän koulutustasoksi toisen asteen (ka=1,60, kh=0,88) kuin niillä, jotka ilmoittivat isän koulutusasteeksi korkea-asteen (ka=1,41, kh=0,87). Samoin kuin äidin koulutustasoa tarkasteltaessa, haittaavien ajatusten määrä oli korkeampi kaikilla kolmella osa-alueella niillä, jotka ilmoittivat isän koulutustasoksi toisen asteen (epävarmuus ka=1,05,

kh=0,81 / konflikti ka=0,98, kh=0,88) kuin niillä, joiden isän ilmoitettu koulutustaso oli korkea-aste (epävarmuus ka=0,78, kh=0,64 / konflikti ka=0,80, kh=0,56). Ero ryhmien välillä ei kuitenkaan ollut tilastollisesti merkitsevä millään Ura-ajatusmittarin osa-alueella (sitoutuminen $t(125)=1,13$, $p=.26$ / epävarmuus $t(125)=1,90$, $p=.06$ / konflikti $t(115)=1,34$, $p=.17$).

TAULUKKO 10. Isän koulutustason mukaan eroavien ryhmien väliset erot koulutus- ja uravalintaa haittaavien ajatusten määrässä ja koulutus- ja uravalinnan osa-alueista saaduissa keskiarvoissa (0 = matala keskiarvo, 4 = korkea keskiarvo)

<i>Isän koulutustaso</i>	<i>toinen aste (n=85)</i>		<i>korkea-aste (n=42)</i>		<i>df</i>	<i>t</i>	<i>p</i>	<i>d</i>
	<i>ka</i>	<i>kh</i>	<i>ka</i>	<i>kh</i>				
<i>Summamuuttuja</i>								
Haittaavat ajatukset (TOTAL)	1,29	0,70	1,07	0,66	125	1,62	.11	–
Sitoutuminen	1,60	0,88	1,41	0,87	125	1,13	.26	–
Epävarmuus	1,05	0,81	0,78	0,64	125	1,90	.06	–
Konflikti	0,98	0,88	0,80	0,56	115	1,34	.17	–

Kolmanneksi tarkasteltiin, eroavatko koulutus- ja uravalintaa haittaavien ajatusten määrä vastaajan vanhempien sosioekonomisen aseman perusteella. Kyselyyn vastanneet ilmoittivat, missä äiti ja isä työskentelevät ja sen jälkeen työpositiot luokiteltiin Tilastokeskuksen henkilöluokituksen ”Sosioekonominen asema 1989” (Tilastokeskus 1989) mukaan. Yrittäjiä, työttömiä, eläkkeellä olevia, opiskelevia tai tilanteessa ”muu” olevia vanhempia ei otettu tarkastelun alle, koska niin isien kuin äitien suhteen, jokaisessa edellä mainitussa sosioekonomisessa asemassa frekvenssi oli vain 7 tai alle. Analyysissa ylemmät ja alemmat toimihenkilöt niputettiin samaan luokkaan ja ryhmiä muodostettiin yhteensä kaksi: toimihenkilö ja työntekijä.

Taulukossa 11 on esitetty äidin sosioekonomisen aseman mukaan eroavien ryhmien väliset erot koulutus- ja uravalintaa haittaavien ajatusten määrässä ja Ura-ajatusmittarin osa-alueista saatujen pisteiden keskiarvoissa. Äidin työpaikan tai -nimikkeen ilmoitti 77,8 prosenttia (n=105) vastaajista. Ryhmiin ”työntekijä” tai ”toimihenkilö” luokitelluista äideistä 40 prosenttia (n=42) kuului työntekijöihin ja 60 prosenttia (n=63) toimihenkilöihin. Äidin sosioekonomiseksi asemaksi ”työntekijä” ilmoittaneiden joukossa (ka=1,23, kh=0,64) haittaavien ajatusten määrä oli korkeampi

kuin äidin positioksi ”toimihenkilö” ilmoittaneiden (ka=1,18, kh=0,66). Ero ei ollut tilastollisesti merkitsevä ($t(103)=-,41$, $p=.69$).

Seuraavaksi tarkasteltiin haittaavien ajatusten määrää Ura-ajatusmittarin eri osa-alueilla äidin sosioekonomisen aseman perusteella muodostettujen ryhmien avulla (taulukko 11). Molemmilla ryhmillä oli eniten haittaavia ajatuksia sitoutumisen osa-alueella (työntekijä-äiti ka=1,61, kh=0,83, toimihenkilö-äiti ka=1,53, kh=0,87). Kuten sitoutumisen, myös konfliktin osa-alueella haittaavien ajatusten määrä oli korkeampi niillä, joiden äidin sosioekonominen asema oli työntekijä (ka=0,97, kh=0,87) kuin niillä, joiden äidin asema oli toimihenkilö (ka=0,89, kh=0,68). Epävarmuuden osa-alueella niillä, joiden äiti kuului toimihenkilöiden ryhmään, oli enemmän koulutus- ja uravalintaa haittaavia ajatuksia (ka=0,95, kh=0,72) kuin niillä, joiden äidin sosioekonomiseksi asemaksi oli luokiteltu työntekijä (ka=0,88, kh=0,64). Erot ryhmien välillä eivät millään osa-alueella osoittautuneet tilastollisesti merkitseviksi (sitoutuminen $t(103)=-,51$, $p=.62$ / epävarmuus $t(103)=,44$, $p=.66$ / konflikti $t(103)=-,51$, $p=.61$).

TAULUKKO 11. Äidin sosioekonomisen aseman mukaan eroavien ryhmien väliset erot koulutus- ja uravalintaa haittaavien ajatusten määrässä ja koulutus- ja uravalinnan osa-alueista saaduissa keskiarvoissa (0 = matala keskiarvo, 4 = korkea keskiarvo)

Äidin sosioekonominen asema	työntekijä (n=42)		toimihenkilö (n=63)		df	t	p	d
	ka	kh	ka	kh				
Summamuuttuja								
Haittaavat ajatukset (TOTAL)	1,61	0,83	1,53	0,87	103	0,41	.69	–
Sitoutuminen	1,61	0,83	1,41	0,87	103	0,51	.62	–
Epävarmuus	0,88	0,64	0,95	0,72	103	0,44	.66	–
Konflikti	0,97	0,87	0,89	0,68	103	0,51	.61	–

Isän työpaikan tai -nimikkeen ilmoitti 77,8 prosenttia (n=105) vastaajista. Ryhmiin ”työntekijä” tai ”toimihenkilö” luokitelluista isistä 55,8 prosenttia (n=53) kuului työntekijöihin ja 44,2 prosenttia (n=42) toimihenkilöihin. Taulukossa 12 on esitetty isän sosioekonomisen aseman mukaan eroavien ryhmien väliset erot koulutus- ja uravalintaa haittaavien ajatusten määrässä. Isän sosioekonomiseksi

asemaksi ”työntekijä” ilmoittaneiden joukossa ($ka=1,31$, $kh=0,71$) koulutus- ja uravalintaa haittaavien ajatusten määrä oli korkeampi kuin äidin positioksi ”toimihenkilö” ilmoittaneiden ($ka=1,15$, $kh=0,60$). Ero ei ollut tilastollisesti merkitsevä ($t(93)=-1,18$, $p=.25$).

Seuraavaksi tarkasteltiin haittaavien ajatusten määrää osa-alueittain isän sosioekonomisen aseman perusteella muodostettujen ryhmien avulla (taulukko 12). Molemmilla ryhmillä oli eniten haittaavia ajatuksia sitoutumisen osa-alueella (työntekijä-isä $ka=1,62$, $kh=0,91$, toimihenkilö-isä $ka=1,49$, $kh=0,73$). Kaikilla kolmella Ura-ajatusmittarin osa-alueella haittaavien ajatusten määrä oli korkeampi niillä, joiden isän sosioekonominen asema oli työntekijä (epävarmuus $ka=1,08$, $kh=0,78$ / konflikti $ka=0,96$, $kh=0,85$) kuin niillä, joiden isän sosioekonominen asema oli toimihenkilö (epävarmuus $ka=0,88$, $kh=0,63$ / konflikti $ka=0,87$, $kh=0,61$). Erot ryhmien välillä eivät millään osa-alueella osoittautuneet tilastollisesti merkitseviksi (sitoutuminen $t(93)=-,77$, $p=.44$ / epävarmuus $t(93)=-1,35$, $p=.18$ / konflikti $t(92)=-,59$, $p=.56$).

TAULUKKO 12. Isän sosioekonomisen aseman mukaan eroavien ryhmien väliset erot koulutus- ja uravalintaa haittaavien ajatusten määrässä ja koulutus- ja uravalinnan osa-alueista saaduissa keskiarvoissa (0 = matala keskiarvo, 4 = korkea keskiarvo)

Isän sosioekonominen asema	työntekijä ($n=53$)		toimihenkilö ($n=42$)		<i>df</i>	<i>t</i>	<i>p</i>	<i>d</i>
	<i>ka</i>	<i>kh</i>	<i>ka</i>	<i>kh</i>				
Summamuuttuja	<i>ka</i>	<i>kh</i>	<i>ka</i>	<i>kh</i>	<i>df</i>	<i>t</i>	<i>p</i>	<i>d</i>
Haittaavat ajatukset (TOTAL)	1,31	0,71	1,15	0,60	93	-1,18	.25	–
Sitoutuminen	1,62	0,91	1,49	0,73	93	-0,77	.44	–
Epävarmuus	1,08	0,78	0,88	0,63	93	-1,35	.18	–
Konflikti	0,96	0,85	0,87	0,61	92	-0,59	.56	–

8 POHDINTA

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, eroavatko koulu- ja kotitaustaltaan erilaiset nuoret koulutus- ja uravalinnan tavoitteen saavuttamista haittaavien ajatusten määrässä. Haittaavien ajatusten määrää kartoitettiin Ura-ajatusmittarilla, jonka 48 negatiivisen väittämän avulla voitiin tunnistaa ja paikantaa koulutus- ja uravalintaan liittyviä haittaavia ajatuksia. Tässä tutkimuksessa haittaavien ajatusten määrää tutkittiin peruskoulunsa päättävillä nuorilla.

Kyselyyn vastanneiden nuorten haittaavien ajatusten määrä oli pääosin vähäinen. Tämä havainto on linjassa tutkimusten kanssa, joista ilmenee, että suurin osa nuorista siirtyy opiskelemaan toiselle asteelle, suorittaa sen ja useat jatkavat opintojaan vielä korkea-asteelle (Tilastokeskus, 2018; Vanttaja 2011).

Haittaavien ajatusten määrää ja niiden kasautumista tietyille koulutus- ja uravalintaan liittyville osa-alueille tarkasteltiin taustamuuttujien perusteella muodostetuissa ryhmissä. Jokaisesta taustamuuttujasta (jatkokoulutusvalinnan kohde ja sen ajankohta, kouluviihtyvyys, koulumenestys, sisaruksen jatkokoulutusvalinta sekä vanhempien koulutustaso ja sosioekonominen asema) muodostettiin kaksi ryhmää.

8.1 Tulosten tarkastelu

Kun ammatillisen koulutuksen ja lukion valinnoita nuoria vertailtiin toisiinsa, ryhmien välillä ei ollut merkittävää eroa haittaavien ajatusten kokonaismäärässä tai millään tarkastelluilla koulutus- ja uravalintaan liittyvillä osa-alueilla. Tätä havaintoa tukee Niemen (2016) tutkimuksessa saadut tulokset, joiden mukaan sellaisia, joille koulutus- ja uravalinnan tekeminen oli vaikeaa, löytyi sekä lukioon että ammatilliseen koulutukseen hakeutuvista nuorista. Kuitenkin tässä tutkimuksessa ammatillisen koulutuksen valinnoilla haittaavien ajatusten keskiarvo oli hieman suurempi kuin lukion valinnoilla niin kaikkien Ura-ajatusmittarin väittämien osalta kuin myös kaikilla kolmella koulutus- ja uravalintaan liittyvällä osa-alueella.

Yhdeksännellä luokalla päätöksen jatkokoulutusvalinnastaan tehneillä oli enemmän koulutus- ja uravalintaa haittaavia ajatuksia kuin ennen yhdeksättä luokkaa päätöksensä tehneillä. Yhdeksännellä luokalla päätöksen tehneet olivat myös epävarmempia päätöksenteostaan kuin ennen yhdeksättä luokkaa päätöksensä tehneet. Tätä tulosta tukee Niemen (2016) havainto, että yhtenä tekijänä hyvää

urapohdintatulosta ennustaa jatkokoulutusvalinnan ajankohta. Mitä varhaisemmassa vaiheessa oppilas oli tehnyt jatkokoulutuspäätöksensä, sitä helpompaa hänelle oli koulutus- ja uravalinnan tekeminen. Niemen (2016, 141, 148) tutkimukseen osallistuneista nuorista 55 prosenttia teki jatkokoulutusvalinnan päättöluokalla ja 35,4 prosenttia vasta kevätlukukaudella. Tämän tutkimuksen vastaajista 66,7 prosenttia oli tehnyt päätöksen ennen yhdeksättä luokkaa ja 33,3 prosenttia yhdeksännellä luokalla. Lukion valinneista nuorista 40 prosenttia oli tehnyt päätöksen valinnastaan jo alakoulun aikana. Ammatillisen koulutuksen valinneista melkein 70 prosenttia oli tehnyt päätöksen vasta yhdeksännellä luokalla, kun vastaava osuus lukion valinneiden joukossa oli reilu viidennes (21,8 %).

Tässä tutkimuksessa koulussa huonosti viihtyvillä oli enemmän koulutus- ja uravalintaa haittaavia ajatuksia kuin koulussa viihtyvillä. Myös päätöksenteon epävarmuuden ja konfliktin osa-alueilla koulussa huonosti viihtyvillä oli enemmän haittaavia ajatuksia kuin koulussa viihtyvillä. Tutkimuksen tulokset antavat viitteitä siitä, että koulussa huonosti viihtyvillä voi olla vaikeutta valintaan liittyvässä ongelmanratkaisussa ja päätöksenteossa. Lerkkasen (2002) mukaan vaikeudet voivat ilmetä niin, että nuorella voi olla epävarma olo omista päätöksentekotaidoistaan tai negatiivisia tunteita, kuten ahdistusta, masennusta tai lannistuneisuutta. Nuorella voi olla myös ristiriitainen olo omien toiveiden ja läheisten ihmisten toiveiden ja näkemysten välillä (Lerkkanen 2002.) Kouluviihtyvyyteen tulisi kiinnittää erityistä huomiota, koska useiden tutkimusten mukaan peruskoulukokemuksilla on merkitystä uran rakentumisessa. Koulun negatiivisesti kokevilla on suurempi todennäköisyys jäädä yhteishaussa ilman jatkokoulutuspaikkaa kuin koulussa viihtyvillä nuorilla. Kielteisimmät kokemukset voivat äärimmillään myös ennakoida koulutuksen ulkopuolelle jäämistä peruskoulun jälkeen. Koulumyönteisyys on yhteydessä tavoitteiden asettamiseen pidemmällä aikavälillä ja myös aktiivisuuteen myöhemmin elämässä. (Järvinen 1999; Mehtäläinen 2001; Pirttiniemi 2000.)

Aiemmissä tutkimuksissa on huomattu, että kouluviihtyvyyden lisäksi koulumenestyksellä on yhteyttä koulutus- ja uravalintaan. (esim. Nori 2014; Pirttiniemi 2000; Vanttaja 2005.) Niemen (2016, 126) tutkimuksessa selvisi, että heikosti koulussa menestyneille nuorille koulutus- ja uravalinnan tekeminen tuntui vaikealta. Tässä tutkimuksessa koulumenestyksen perusteella muodostettujen ryhmien välillä ei kuitenkaan havaittu merkittävää eroa haittaavien ajatusten määrässä tai millään koulutus- ja uravalintaan liittyvällä osa-alueella. Aiempia tutkimuksia tukee tässäkin tutkimuksessa tehty havainto, että alle kahdeksan keskiarvon ilmoittaneiden ryhmällä haittaavien ajatusten määrän keskiarvo oli korkeampi kuin keskiarvokseen kahdeksan tai yli ilmoittaneiden ryhmällä, myös jokaisella koulutus- ja uravalinnan osa-alueella.

Koulutuksen periytyvyyttä on tutkittu paljon ja tutkimuksissa on huomattu, että varsinkin korkeakoulutettujen lapset kouluttautuvat todennäköisemmin vähintään samalle tasolle kuin vanhempansa. On myös yli kuusinkertaisesti todennäköisempää, että korkeasti koulutettujen lapset osallistuvat yliopisto-opintoihin kuin matalasti koulutettujen vanhempien lapset. (Hedman ym. 2012; Ikonen ym. 2015, 8; Järvinen 1999; Vanttaja 2005.) Tässä tutkimuksessa ei tarkasteltu miten nuorten koulutusvalinnat olivat yhteydessä vanhempien koulutustasoon vaan pyrittiin selvittämään, onko erilaisista kotitaustoista tulevilla nuorilla eroa, siinä, kuinka vaikealta koulutus- ja uravalinta näyttäytyi.

Vastaajien haittaavien ajatusten määrä ei eronnut sisarusen jatkokoulutusvalinnan perusteella. Päätöksenteon epävarmuuden ja sitoutumisahdistuksen alueilla niiden vastaajien, joiden sisarus oli valinnut ammatillisen koulutuksen, haittaavien ajatusten määrä erosi kuitenkin niistä, joiden sisarus oli valinnut lukion. Vastaajilla, joiden sisarus oli valinnut ammatillisen koulutuksen, haittaavia ajatuksia oli enemmän. Myöskään äidin tai isän koulutustason tai sosioekonomisen aseman mukaan muodostetut ryhmät eivät eronneet toisistaan haittaavien ajatusten kokonaismäärässä tai koulutus- ja uravalintaan liittyvien osa-alueiden keskiarvoissa. Keskiarvot olivat kuitenkin kokonaisuudessaan ja kaikilla kolmella osa-alueella korkeammat niillä, jotka ilmoittivat äidin ja isän koulutustasoksi toisen asteen, verrattuna niihin vastaajiin, joiden vanhemmat olivat korkeakoulutettuja. Sama toistui isän sosioekonomisen aseman kohdalla. Niillä, joiden isän sosioekonomiseksi asemaksi oli luokiteltu työntekijä, keskiarvot olivat niin kaikkien väittämien kuin osa-alueidenkin osalta korkeampia, kuin niillä, joiden isän asemaksi oli luokiteltu toimihenkilö. Ainoa poikkeus oli päätöksenteon epävarmuudessa, kun vastaajia tarkasteltiin äidin sosioekonomisen aseman perusteella. Ne, joiden äiti kuului toimihenkilöiden ryhmään, saivat korkeamman keskiarvon epävarmuuden osa-alueella kuin ne, joiden äidin sosioekonomiseksi asemaksi oli luokiteltu työntekijä. Tulokset mukailevat Niemen (2016, 118) tutkimusta, jossa korkeakoulutettujen vanhempien lapsilla oli hieman vähemmän koulutus- ja uravalintaan liittyviä haittaavia ajatuksia, mutta erot ryhmien välillä eivät kuitenkaan olleet merkitseviä.

Tässä tutkimuksessa tärkeä havainto oli, että sitoutuminen oli kaikilla eri ryhmillä koulutus- ja uravalintaan liittyvä osa-alue, jolla oli eniten haittaavia ajatuksia. Sitoutumisahdistuksen osa-alue kuvaa vaikeutta sitoutua yhteen valintaan tai toisaalta se voi kertoa siitä, että nuori näkee koulutusmahdollisuutensa liian kapeasti, eikä osaa laajentaa vaihtoehtojaan (Lerkkanen 2002). Analysoidut ryhmät eivät kuitenkaan eronneet toisistaan sitoutumisahdistuksen suhteen. Voidaan siis päätellä, että sitoutumisahdistusta voi esiintyä koulu- tai kotitaustasta riippumatta. Syytä tähän ei kuitenkaan tämän tutkimuksen puitteissa voida löytää.

Yhteenvedona voidaan todeta, että peruskoulun päättävillä koulutus- ja uravalinnan tavoitteen saavuttaminen on melko hyvällä tasolla. Eniten tukea tarvitsevat nuoret, jotka viihtyvät huonosti koulussa ja joiden päätös jatkokoulutusvalinnasta lykkääntyy peruskoulun viimeiselle luokalle. Huonosti koulussa viihtyvät ja myöhään päätöksen tekevät nuoret tarvitsevat tukea erityisesti varsinaisen valintaprosessin alkuun pääsemisessä ja päätöksentekotaitojen kehittämisessä. Koulussa huonosti viihtyvät tarvitsevat myös vahvistusta omien ajatusten ja kiinnostuksen kohteiden seuraamisessa.

8.2 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Kyselyyn osallistuneet olivat alaikäisiä ja jokaisen tutkimukseen osallistuvan piti toimittaa vanhemman allekirjoittama tutkimuslupa kyselyn toteuttaneelle opinto-ohjaajalle. Vaihtoehtoisesti vanhempi saattoi kuitata luvan Wilman välityksellä. Lisäksi kyselyn ohjeistuksessa mainittiin, että kyselyyn vastaaminen oli vapaaehtoista. Kyselyn ensimmäisellä sivulla vastaajille selvitettiin salassapitoon liittyvät asiat. Tutkimuksen aineisto kerättiin nimettömänä, eikä vastausten perusteella yksittäinen vastaaja ole tunnistettavissa. Tutkimusaineisto on säilytetty sähköisessä muodossa salasanaanalla suojattuna.

Tutkimukseen osallistui läntisessä Suomessa sijaitsevan kaupungin ja sen lähikunnan ensi sijassa yleisopetusta antavien suomenkielisten peruskoulujen yhdeksäsluokkalaisten. Kyselyn avulla saatiin kerättyä tietoa suhteellisen suurelta joukolta (n=135) alueen mahdolliseen vastaajamäärään nähden. Koska kyseessä on varsin pieni kaupunki ja sen lähikunta, jatkokoulutusvaihtoehdot poikkeavat jonkin verran sellaisista kaupungeista, joissa asukkaita on huomattavasti enemmän. Tutkimuksen kohdejoukko asui paikkakunnalla, jossa toisen asteen koulutuksista lukioon pääsivät käytännössä kaikki halukkaat. Yleensä lukioihin hakeutuvat peruskoulussa hyvin tai keskinkertaisesti menestyneet oppilaat (Pirttiniemi 2000, 39; Tuononen 2016, 95). Valintavaihtoehtojen vähäisyys ja lukioon pääsyn helppous todennäköisesti vaikuttaa koulutus- ja uravalintaan liittyvien haittaavien ajatusten määrään, koska moni väittää juuri valintojen tekemistä.

Tutkimuksen luotettavuutta lisää se, että kyselyssä oli jokaista vastaajaa kohden samat vakioidut väittämät. Lisäksi tutkijat eivät osallistuneet tutkimustilanteeseen, joten tutkijat eivät voineet vaikuttaa omalla läsnäolollaan vastauksiin. Toisaalta kyselyn peruskoulun päättöluokkalaisten teetti heidän omat opinto-ohjaajansa, jotka ovat voineet omalla olemuksellaan vaikuttaa vastauksiin. Tätä

pyrittiin kuitenkin välttämään sillä, että tutkijat antoivat tarkat ohjeet opinto-ohjaajalle kyselyn teettämisestä sekä nuorille kyselyyn vastaamisesta.

Tutkimusta ennen suoritettiin pilottitutkimus, jossa ennen varsinaista tutkimusta kyselyyn vastasi kuusi henkilöä. Testivaiheessa nousi esiin, että kyselyn väittämät olivat joiltain osin vaikeasti ymmärrettäviä. Alkuperäistä CTI-mittaria sekä kahta mittarin suomennettua versiota apuna käyttäen kyselyn väittämiä muutettiin ymmärrettävämpään muotoon. Väittämät pyrittiin muokkaamaan mahdollisimman samankaltaiseksi kuin suomennos, jonka hyväksyivät alkuperäisen CTI-mittarin laatijat. Näin koko mittarin ja sen summamuuttujien sisältämät väittämät säilyivät samoina.

Tuloksia tarkasteltaessa tulee ottaa huomioon, että vastaajien taustaan liittyvät kysymykset, joista taustamuuttujat johdettiin, oli muotoiltu kyselyyn hyvin yksinkertaisesti. Esimerkiksi kouluviihtyvyyttä tiedusteltiin kysymyksellä, johon oli mahdollista vastata vain kyllä tai ei. Syvällisempään tulkintaan tarvittaisiin laajemmin tietoa vastaajalta. Koulumenestys rajattiin pelkästään viimeisimmän todistuksen keskiarvoon. Pelkän numeerisen arvioinnin perusteella tehtävä arviointi koulumenestyksestä on hyvin kapea näkemys isommasta menestymisen kokonaisuudesta.

Koulutus- ja uravalinta ja siihen johtava prosessi on monisyinen ja siihen liittyviä tekijöitä on rajattu tässä tutkimuksessa vain muutamiin mahdollisiin. Tuloksia tarkasteltaessa on otettava huomioon, että valintaan vaikuttaa mahdollisesti muutkin tekijät, joita ei tämän tutkimuksen puitteissa ole otettu tarkastelun alle.

Tutkimuksen aineiston analyysimenetelmiä vaihtamalla olisi voitu saada tarkempaa tietoa niistä nuorista, joilla on kaikista eniten haittaavia ajatuksia. Analyysissa olisi ollut mahdollista tarkastella vastaajia matalan ja korkean keskiarvon ryhmissä. Korkean keskiarvon ryhmiin sijoittui huomattavasti pienempi vastaajien joukko, jolloin heidän haittaavien ajatusten määrän ja taustatekijöiden tarkastelu olisi voinut olla mielekäästä. Näin olisi saatu selville, miten tämä pieni mutta selkeästi koulutus- ja uravalinnan vaikeaksi kokeva joukko eroaa koulutus- ja uravalinnan helpommaksi kokevien joukosta.

8.3 Jatkotutkimusehdotukset

Koulutus- ja uravalintaa on pyritty helpottamaan muun muassa opinto-ohjauksen avulla. Suomessa ollaan edelläkävijöitä moniin muihin maihin verrattuna, kun tarkastellaan oppilaanohjauksen merkitystä urasuunnittelutaitojen oppimisessa. Tämä johtuu ainakin siitä, että oppilaanohjaus on perusopetuksen ylemmille luokille sisältyvä pakollinen oppiaine. (Manninen 2018, 102.) Snellmanin

(2016, 70) tutkimuksessa nuorten puheissa korostui oppilaanohjauksen tarjoamat työelämään tutustumisjaksot ja vierailut ammatillisen koulutusalan valintaan vaikuttavina tekijöinä ja perusteluina. Nuoret perustelivat ammatillisen koulutuksen alavalintaa positiivisilla kokemuksilla ammatillisen oppilaitoksen tutustumisvierailuista sekä työelämään tutustumisjaksoilta. Opinto-ohjauksessa keskitytään kuitenkin pääasiassa eri ammatteihin liittyvän tiedon lisäämiseen (Opetusministeriö 2005, 12–13), vaikka koulutus- ja uravalinta edellyttää kuitenkin myös itsetuntemusta. Olisi tärkeää jatkossa kohdentaa tutkimusta niihin nuoriin, joiden itsetuntemus on heikko, kouluviihtyvyys huono ja joille suunnitelmallisuus ja päätöksenteko on haastavaa, koska heille koulutus- ja uravalinnan tekeminen on vaikeampaa kuin muille.

Tutkimuksessa tarkasteltiin kotitaustaltaan erilaisten peruskoulun päättöluokkalaisten koulutus- ja uravalintaa haittaavien ajatusten määrän eroa. Nuoret kuitenkin muodostavat mielikuvia koulutusaloista ja oppilaitoksista ja saavat niistä tietoa huomattavassa määrin vertaisryhmältään eli koulukavereilta ja ystäviltä. Usein ystäväpiirin koulutuspolut muistuttavat toisiaan. (Ikonen ym. 2015, 10.) Jatkossa olisi mielenkiintoista tutkia lisää sitä, millainen yhteys nuorten harrastuksilla sekä ystävillä on koulutus- ja uravalinnan tekemiseen ja siihen liittyviin haittaaviin ajatuksiin. Onko nuoren mahdollista tehdä itsenäistä päätöstä jatkokoulutusvalinnasta, jos omat ajatukset ovat ristiriidassa ystäväporukan kanssa?

Tässä tutkimuksessa kohdejoukko koostui ensi sijassa yleisopetusta antavien suomenkielisten peruskoulujen yhdeksäsluokkalaisista. Tulevissa tutkimuksissa olisi hyvä huomioida myös erityisluokassa tai -koulussa opiskelevat nuoret, jotta saataisiin tietoa, siitä miten sekä yleisen tuen sekä erityisen tuen oppilaat kokevat koulutus- ja uravalinnan.

Koulutus- ja uravalinnan vaikeuksien alueista sitoutumisahdistuksen alueella oli enemmän haittaavia ajatuksia kuin muilla osa-alueilla. Sitä, johtuuko valinnan rajaamisen vaikeus esimerkiksi itsetuntemuksen puutteesta, koulutus- ja ammattialojen huonosta tuntemuksesta tai esimerkiksi vähäisestä työelämän tuntemuksesta olisi tämän tutkimuksen tulosten valossa perusteltua tutkia jatkossa enemmän.

Koulujärjestelmää kehitettäessä olisi tärkeää selvittää, helpottuuko koulutus- ja uravalinnan tekeminen, jos ohjausta vahvistetaan alaluokilla ja pääpaino siirrettäisiin yläkoulun kahdelle ensimmäiselle vuosiluokalle viimeisen sijaan.

LÄHTEET

- Ahola, S. & Galli, L. 2009. Koulutustakuusta ohjaustakuuseen – nuorten koulupudokkaiden nivelvaiheohjauksen kehittäminen. *Kasvatus* 40(5), 394–406.
- Aho, S. & Mäkiaho, A. 2014. Toisen asteen koulutuksen läpäisy ja keskeyttäminen. Vuosina 2001 ja 2006 toisen asteen opinnot aloittaneiden seurantatutkimus. Helsinki: Opetushallitus. Luettu 30.1.2019. Saatavissa: <https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/aho-s-ja-makiaho-a-toisen-asteen-koulutuksen-lapaisy-ja-keskeyttaminen-2014.pdf>
- Aho, S. & Vehviläinen, J. 1997. Keppi ja porkkana: Tutkimus alle 20-vuotiaita aktivoivan työvoimapolitiittisen uudistuksen vaikutuksista ja koulutuksen ulkopuolelle jäävistä nuorista. Helsinki: Työministeriö.
- Antikainen, A., Rinne, R. & Koski, L. 2013. *Kasvatussosiologia* (5. uud. p.). Jyväskylä: PS-kustannus.
- Armila, P. & Käyhkö, M. 2018. Koulutusyhteiskunnan reunamerkitöjä – Syrjäseuduilla asuvat nuoret ja toisen asteen koulutukseen hakeutuminen. Teoksessa H. Silvennoinen, M. Kalalahti & J. Varjo (toim.), *Koulutuksen lupaukset ja koulutususkko. Kasvatussosiologian vuosikirja 2*. Jyväskylä: Suomen kasvatustieteellinen seura, 129–161. Luettu 28.6.2019. Saatavissa: <http://www.uef.fi/documents/364780/2289219/K%C3%A4yhk%C3%B6jaArmila.pdf/5e54dc1c-d607-4f6c-93da-5fb7fd76d3e9>
- Aro, M. 2009. Koulutus ja hyvinvointipuitteet. *Yhteiskuntapolitiikka* 74(5), 497–508. Luettu 16.3.2019. Saatavissa: <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/101405/aro.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Harinen, P. & Halme, J. 2012. Hyvä, paha koulu. *Kouluhyvinvointia hakemassa*. Unicef. Nuorisoverkkotutkimusseura, verkkojulkaisuja 56. Helsinki: Unicef. Luettu 25.6.2019. Saatavissa: http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/Hyva_paha_koulu.pdf
- Hedman, O. Kivinen, J. & Kaipainen, P. 2012. Koulutusmahdollisuuksien yhdenvertaisuus Suomessa. Eriarvoisuuden uudet ja vanhat muodot. *Yhteiskuntapolitiikka* 77(5), 559–566. Luettu 28.6.2019. Saatavissa: <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/103027/kivinen.pdf?sequence=1>

- Hotulainen R. & Lappalainen K. 2005. Nuoruusiän minäkäsityksen rakentuminen ja tukeminen siirryttäessä toisen asteen koulutukseen. Teoksessa P. Holopainen, T. Ojala, K. Miettinen & T. Orellana (toim.), Siirtymät sujuviksi: ehyttä koulupolkua rakentamassa. Helsinki: Opetushallitus, 102–119. Luettu 8.11.2017. Saatavissa: <https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/holopainen-p-ojala-t-miettinen-k-ja-orellana-t-siirtymat-sujuviksi-ehytta-koulupolkua-rakentamassa-2005.pdf>
- Ihatsu, M. & Koskela H. 2001. Keskeyttääkö vai ei? Ammatillisen oppilaitoksen aktivointi ja koulutuksen keskeyttämisen vähentäminen -projektin alkukartoitus. Helsinki: Opetushallitus.
- Ikonen, K., Asikainen, M., Nivalainen, V. & Hirvonen, P. 2015. Koulutus- ja työurien sukupuolen mukaisen eriytymisen taustatekijät. Esiselvityshankkeen loppuraportti. Joensuu: Itä-Suomen yliopisto. Luettu 26.6.2019. Saatavissa: https://peda.net/p/Kirsi%20Ikonen/kjtsmet/k%3Afile/download/53e91316ca1f9f2b47b96bfb079a35e816d2edf5/koulutus_ja_ty%25C3%25B6urien_sukupuolen_mukaisen_eriytymisen_tautatekij%25C3%25A4t_esiselvityshankkeen_loppuraportti.pdf
- Jokinen, E. & Luoma-Keturi, N. 2006. Elinikäisestä oppimisesta välineitä itsensä toteuttamiseen työlämässä. Teoksessa J. Mäkinen, E. Olkinuora, R. Rinne & A. Suikkanen (toim.), Elinkautisesta työstä elinikäiseen oppimiseen. Jyväskylä: PS-kustannus, 61–79.
- Järvinen, T. 1999. Peruskoulusta toisen asteen koulutukseen. Siirtymävaiheen kokemukset ja koulutusvalintojen taustatekijät oppilaiden kertomina. Kasvatustieteiden tiedekunta. Väitöskirja. Turku: Turun yliopisto.
- Kivelä, K. 2012. Lukiolaisten uravalintavalmiudet. Aikuiskasvatus. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:NBN:fi:ju-201206251946>
- Kivelä, S. & Ahola, S. 2006. Koulutusyhteiskunnan syrjäpoluilla. VaSkoolin tutkimushankkeen 1. osaraportti. Koulutussosiologian tutkimuskeskus, RUSE. Turku: Turun yliopisto. Luettu 15.6.2019. Saatavissa: <http://ruse.utu.fi/pdfrepo/Raportti1.pdf>
- Koivisto, P. & Vuori, J. 2006. Urahallintaa vahvistavat ryhmämenetelmät oppilaanohjauksen tukena. Teoksessa J. Mäkinen, E. Olkinuora, R. Rinne & A. Suikkanen (toim.), Elinkautisesta työstä elinikäiseen oppimiseen. Jyväskylä: PS-kustannus, 267–282.

- Komonen, K. 2001. Koulutusyhteiskunnan marginaalissa? Ammatillisen koulutuksen keskeyttäneiden nuorten yhteiskunnallinen osallisuus. Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja 47. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- Kämppi, K., Välimaa, R., Tynjälä, J., Haapasalo, I., Villberg, J. & Kannas, L. 2008. Peruskoulun 5., 7. ja 9. luokan oppilaiden koulukokemukset ja koettu terveys: WHO-Koululaistutkimuksen trendejä vuosina 1994–2006. Helsinki: Opetushallitus. Luettu 15.4.2019. Saatavissa: <https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/kamppi-k-valimaa-r-tynjala-j-haapasalo-i-villberg-j-ja-kannas-l-peruskoulun-5-7-ja-9-luokan-oppilaiden-koulukokemukset-ja-koettu-terveys.pdf>
- Lappalainen, S., Mietola, R. & Lahelma, E. 2010. Hakemisen pakkoa, tiedonmuruja ja itseymmärrystä: nuorten koulutusvalinnat ja oppilaanohjaus. Nuorisotutkimus 28(1), 39–55. Helsinki: Nuorisotutkimusseura. Luettu 11.6.2019. Saatavissa: <http://elektra.helsinki.fi/oa/0780-0886/2010/1/hakemise.pdf>
- Lerkkanen, J. 2002. Koulutus- ja uravalinnan ongelmat. Koulutus- ja uravalinnan tavoitteen saavuttamista haittaavat ajatukset sekä niiden yhteys ammattikorkeakouluopintojen etenemiseen ja opiskelijoiden ohjaustarpeeseen. Kasvatustieteiden tiedekunta. Väitöskirja. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Malmberg, L.-E., Ehrman, J. & Lithén, T. 2005. Adolescents' and parents' future beliefs. *Journal of Adolescence* 28, 709–723. Saatavissa: <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2004.12.007>
- Manninen, S. 2018. Kouluviihtyvyys ja siihen liittyvät tekijät peruskoulussa ja toisen asteen opinnoissa. *Jyväskylä studies in education, psychology and social research* 612. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Luettu 19.4.2019. Saatavissa: https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/57878/1/978-951-39-7429-9_v%C3%A4it%C3%B6s18052018%20.pdf
- Mehtäläinen, J. 2001. Joustavat koulutusväylät ja uravalinnat. Osaraportti 1: Koulutusväylän valinta ja ensimmäinen lukuvuosi toisella asteella. Helsinki: Helsingin kaupunki.
- Meriläinen, R. 2011. Valkolakki vai haalarit, vaiko molemmat. Koulutuspolitiikan vaikuttajien näkemykset toisen asteen kehityksestä. Helsinki: Suomen lähi- ja perushoitajaliitto SuPer. Luettu 28.6.2019. Saatavissa:

https://www.superliitto.fi/site/assets/files/4599/merilainen_raija_valkolakki_vai_haalarit_vai_ko_molemmat_vaitos2011.pdf

- Metsämuuronen, J. 2006. Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä. Helsinki: International Methelp Oy.
- Mikkonen, S. & Korhonen, V. 2018. Työläistäustaiset yliopisto-opiskelijat ja koulutusmahdollisuuksien tasa-arvo: EUROSTUDENT VI -tutkimuksen artikkelisarja. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2018:4. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö. Luettu 25.6.2019. Saatavissa: <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160472/okm04.pdf>
- Mumme, D. 1997. Holland's theory of vocational personalities and work environments applied to students majoring in family and consumer sciences. Texas Tech University. Luettu 12.3.2019. Saatavissa: <http://hdl.handle.net/2346/16841>
- Naumanen, P. & Silvennoinen, H. 2010. Koulutus, yhteiskuntaluokat ja eriarvoisuus. Teoksessa J. Erola (toim.), Luokaton Suomi? Yhteiskuntaluokat 2000-luvun Suomessa. Helsinki: Gaudeamus, 67–88.
- Niemi, P. 2016. Ohjaus ja oppilaiden urapohdinta. Turkulaisten peruskoulun päättöluokkalaisten ohjauskokemukset urapohdinnan selittäjinä. Kasvatustieteiden tiedekunta. Väitöskirja. Turku: Turun yliopisto. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-29-6531-1>
- Nori, H. 2014. Keille yliopiston portit avautuvat? Tutkimus suomalaisiin yliopistoihin ja eri tieteenaloille valikoitumisesta 2000-luvun alussa. Kasvatustieteiden tiedekunta. Väitöskirja. Turku: Turun yliopisto. Luettu 25.6.2019. Saatavissa: <https://www.utupub.fi/bitstream/handle/10024/67040/AnnalesC309Nori.pdf>
- Numminen, U., Jankko, T., Lyra-Katz, A., Nyholm, N., Siniharju, M. & Svedlin, R. 2002. Opinto-ohjauksen tila 2002 - Opinto-ohjauksen arviointi perusopetuksessa, lukiossa, ammatillisessa koulutuksessa sekä siirtymävaiheissa. Arviointi 8/2002. Helsinki: Opetushallitus.
- Nyysölä, K. 2004. Siirtymävaiheiden koulutusvalinnat – koulutuspoliittinen tarkastelu. Kasvatus: Suomen kasvatustieteellinen aikakauskirja 35(2), 222–229. Suomen kasvatustieteellinen seura. Luettu 31.1.2019. Saatavissa: <http://elektra.helsinki.fi/se/k/0022-927-x/35/2/siirtyma.pdf>

- Opetushallitus. 2019. Luettu 19.11.2018. Saatavissa: <https://opintopolku.fi/wp/fi/>
- Opetusministeriö. 2005. Perusopetuksen ja toisen asteen koulutuksen nivelvaiheen kehittämistyöryhmän muistio. Helsinki: Opetusministeriö.
- Parsons, F. 1909. Choosing a vocation. University of Michigan. Luettu 11.3.2019. Saatavissa: <https://archive.org/details/choosingavocati00parsgoog/page/n12>
- Patton, W. & McMahon, M. 2014. Career Development and Systems Theory. Connecting Theory and Practice (3rd Edition). Rotterdam: Sense Publishers. Luettu 12.3.2019. Saatavissa: <https://www.sensepublishers.com/media/1934-career-development-and-systems-theory.pdf>
- Perusopetuslaki. 1998. 2 § (21.8.1998/628) Opetuksen tavoitteet. Luettu 30.1.2019. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628>
- Peterson, G. W., Sampson J. P. Jr. & Readon, R. C. 1991. Career development and services: A Cognitive Approach. Pacific Grove (CA): Brooks/Cole Publishing Company.
- Peterson, G. W., Sampson J. P. Jr. & Reardon, R. C. 1991. Career development and services: A Cognitive Approach. Pacific Grove (CA): Brooks/Cole Publishing Company.
- Peterson, G. W., Sampson J. P. Jr., Lenz, J. G. & Reardon R. C. 2002. A Cognitive Information Processing Approach to Career Problem Solving and Decision Making. Teoksessa D. Brown (toim.), Career Choice and Development. San Francisco: Jossey-Bass, 312–369. Luettu 17.3.2019. Saatavissa: <http://www.borbelytiborbors.extra.hu/ZSKF/CareerDevelopment.pdf>
- Pirttiniemi, J. 2000. Koulukokemukset ja koulutusratkaisut. Kasvatustieteiden tiedekunta. Väitöskirja. Helsinki: Helsingin yliopisto. Luettu 11.2.2019. Saatavissa: <http://ethesis.helsinki.fi/julkaisut/kas/kasva/vk/pirttiniemi/koulukok.pdf>
- Pulkkinen, S. & Roihuvuo, J. 2014. Erkanevat koulutuspolut - Koulutuksen tasa-arvon tila 2010-luvulla. Helsinki: Suomen ylioppilaskuntien liitto. Luettu 25.6.2019. Saatavissa: http://akateemisetnaiset.fi/wp-content/uploads/2014/11/141203_SYL_julkaisu_Erkanevat-koulutuspolut_2014.pdf
- Reardon, R. C., Lentz, J. G., Sampson, J. P. Jr. & Peterson G. W. 2008. Career Development and Planning. A Comprehensive Approach. (3rd Edition). Mason: Cengage Learning.

- Sipilä, K. 2013. Peruskoulunsa päättävien koulukokemukset ja tulevaisuuden suunnitelmat Luupin alla Varsinais-Suomessa ja Satakunnassa. Kasvatustieteiden tiedekunta. Pro gradu -tutkielma. Turku: Turun yliopisto. Luettu 31.1.2019. Saatavissa: http://www.utupub.fi/bitstream/handle/10024/91472/Katariina_Sipil%C3%A4_Gradu2012.pdf?sequence=2&isAllowed=y
- Snellman, K. 2016. ”Mulle ei ois tullut ammattikoulu niinkun kuuloonkaan. Ihan selvä” - Nuorten ja vanhempien tuottama puhe ammatillisesta koulutuksesta diskurssianalyysin kohteena. Teoksessa M. Tuononen & M. Vanhalakka-Ruoho (toim.), Ammatilliseen vai lukioon: Nuoren suunnanottoja perheen kehystämänä. Joensuu: Itä-Suomen yliopisto, 69–93. Luettu 3.7.2019. Saatavissa: http://epublications.uef.fi/pub/urn_isbn_978-952-61-2081-2/urn_isbn_978-952-61-2081-2.pdf
- Teräsaho, M. & Keski-Petäjä, M. 2016. Nuorten toiveammatit sukupuolen mukaan eriytyneitä. Nuorisobarometri 2016. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö; Nuorisoasiain neuvottelukunta; Nuorisotutkimusverkosto. Saatavissa: <http://www.julkari.fi/handle/10024/132216>
- Tilastokeskus. 1989. Henkilöluokitukset. Sosioekonominen asema 1989. Luettu 15.4.2019. Saatavissa: http://www.stat.fi/meta/luokitukset/sosioekon_asema/001-1989/index.html
- Tilastokeskus. 2018. Koulutukseen hakeutuminen 2017. Luettu 23.5.2019. Saatavissa: http://tilastokeskus.fi/til/khak/2017/khak_2017_2018-12-13_fi.pdf
- Tuononen, M. 2016. ”Mie oon aina tienny, et meen lukioon” - Lukiokoulutusvalintojen rakentuminen peruskoulun päättöluokalla. Teoksessa M. Tuononen & M. Vanhalakka-Ruoho (toim.), Ammatilliseen vai lukioon: Nuoren suunnanottoja perheen kehystämänä. Joensuu: Itä-Suomen yliopisto, 95–114. Luettu 3.7.2019. Saatavissa: http://epublications.uef.fi/pub/urn_isbn_978-952-61-2081-2/urn_isbn_978-952-61-2081-2.pdf
- Uhinki, R. & Uhinki, A. 2011. Anna nuorelle tulevaisuus - Ettei kukaan syrjäydy. Turun lapsi- ja nuorisotutkimuskeskuksen julkaisuja 2/2011. Turku: Turun yliopisto. Luettu 31.1.2019. Saatavissa: https://www.utupub.fi/bitstream/handle/10024/67960/Anna_nuorelle_tulevaisuus_ettei_kukaan_syrjaydy.pdf?sequence=1&isAllowed=y

- Vanhalakka-Ruoho, M. 2007. Nuorten elämänkulun suunnittelun relationaalisia aspekteja. Teoksessa P.-K. Juutilainen (toim.), Suhteita ja suunnanottoa. Näkökulmia nuorten ohjaukseen. Joensuu: Joensuun yliopisto. 9–31. Luettu 26.6.2019. Saatavissa: <https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/juutilainen-p-suhteita-ja-suunnanottoa-nakokulmia-nuorten-ohjaukseen-2007.pdf>
- Vanttaja, M. 2005. Koulutuksesta ja työstä karsiutuneiden nuorten kotitaustan ja myöhempien elämänvaiheiden tarkastelua. *Yhteiskuntapolitiikka* 70(4), 411–416. Luettu 31.1.2019. Saatavissa: <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/101062/054vanttaja.pdf>
- Vanttaja, M. & Järvinen, T. 2006. Oppiminen ja identiteetti muuttuvassa yhteiskunnassa. Teoksessa J. Mäkinen, E. Olkinuora, R. Rinne & A. Suikkanen (toim.), Elinkautisesta työstä elinikäiseen oppimiseen. Jyväskylä: PS-kustannus, 27–42.
- Vanttaja, M. 2011. Pakkohaku toimii huonosti. *Kasvatus & Aika* 6(3), 61–65. Luettu 2.7.2019. Saatavissa: <https://journal.fi/kasvatusjaaika/article/view/68332/29381>.
- Vehviläinen, J. 2008. Kuvauksia koulutuksen keskeyttämisestä. Helsinki: Opetushallitus. Luettu 11.6.2019. Saatavissa: <https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/vehvilainen-j-kuvauksia-koulutuksen-keskeyttamisesta-2008.pdf>
- Vondracek, F. W. & Porfeli, E. J. 2008. Social Contexts for Career Guidance Throughout the World. Developmental-contextual Perspectives on Career Across the Lifespan. Teoksessa J. A. Athanasou & R. Van Esbroeck (toim.), *International Handbook of Career Guidance*. Dordrecht: Springer, 209–225. Saatavissa: <https://doi-org.ezproxy.utu.fi/10.1007/978-1-4020-6230-8>

LIITTEET

Liite 1. Webropol-kysely

Koulutusvalinnat

Antamasi vastaukset tullaan käsittelemään nimettöminä.

TAUSTATIEDOT

Vastaaja *

Koulu

Luokka

Käytössiäsi
oleva sähkö-
postiosoite
TAI puhelin-
numero

Äidinkieli *

suomi

muu, mikä? _____

Asun *

isän ja äidin kanssa

isän TAI äidin kanssa

muu, mikä? _____

Minulla on sisko, veli tai molemmat. *

kyllä

ei

Minulla on lukiossa opiskeleva tai opiskellut sisko tai veli. *

- kyllä
- ei

Minulla on ammatillisessa koulutuksessa opiskeleva tai opiskellut sisko tai veli. *

- kyllä
- ei

Isän koulutus

- ei koulutusta tai peruskoulu
- toisen asteen koulutus (lukio tai ammatillinen koulutus, esim. sähköasentaja, putkimies, lähihoitaja, parturi-kampaaja, kosmetologi)
- korkea-aste (ammattikorkeakoulu, yliopisto) esim. lääkäri, opettaja, lakimies, sairaanhoitaja

Äidin koulutus

- ei koulutusta tai peruskoulu
- toisen asteen koulutus (lukio tai ammatillinen koulutus, esim. sähköasentaja, putkimies, lähihoitaja, parturi-kampaaja, kosmetologi)
- korkea-aste (ammattikorkeakoulu, yliopisto), esim. lääkäri, opettaja, lakimies, sairaanhoitaja

Isän ammatti

- Työssä. Isän ammatti on _____
- työtön
- opiskelee
- eläkkeellä
- muu, mikä? _____

Äidin ammatti

- Työssä. Äidin ammatti on _____
- työtön
- opiskelee
- eläkkeellä
- muu, mikä? _____

Kuka on se läheinen, jota haluat kuunnella koulutusvalintoja koskevissa päätöksissä?

Ensisijainen yhteishakutoiveeni on *

- ammatillinen koulutus
- lukio
- muu, mikä? _____

Tein päätöksen jatkokoulutuspaikastani *

- alakoulussa
7. luokalla
8. luokalla
9. luokalla. Mikä kuukausi? _____

Kouluviihtyvyys *

- Olen viihtynyt koulussa.
- En ole viihtynyt koulussa.

Mikä oli edellisen todistuksesi kaikkien aineiden keskiarvo? *

Jatkotutkimus

- Minuun saa ottaa yhteyttä mahdollisen jatkotutkimuksen takia.

Seuraavassa on esitetty väittämiä, jotka liittyvät koulutus- ja ammatinvalintaan.
Lue väittämä huolellisesti ja valitse se vaihtoehto, joka kuvaa parhaiten ajatuksiasi tällä hetkellä.

Vastausvaihtoehdot:

Valitse täysin eri mieltä, jos olet TÄYSIN ERI mieltä väittämän kanssa.

Valitse eri mieltä, jos olet ERI mieltä väittämän kanssa.

Valitse samaa mieltä, jos olet SAMAA mieltä väittämän kanssa.

Valitse täysin samaa mieltä, jos olet TÄYSIN SAMAA mieltä väittämän kanssa.

Voit valita varsinaisen vastauksen LISÄKSI kohdan: En ole varma mielipiteestäni, jos sinusta tuntuu siltä.

*

	Täysin eri mieltä	Eri mieltä	Samaa mieltä	Täysin samaa mieltä	En ole varma mielipiteestäni
1. Minua ei kiinnosta oikeastaan mikään koulutus tai ammattiala.	☐	☐	☐	☐	☐
2. Koulutuksista ja ammateista annetaan yksipuolista ja liian myönteistä tietoa, jotta ne näyttäisivät mielenkiintoisilta.	☐	☐	☐	☐	☐
3. Koulutuksen/ammatin valinta ahdisti minua niin paljon, etten päässyt pohdintoissani alkua pidemmälle.	☐	☐	☐	☐	☐
4. En ymmärrä itseäni tarpeeksi hyvin tehdäkseeni hyvän uravalinnan.	☐	☐	☐	☐	☐
5. En keksi yhtään minulle sopivaa koulutusta tai ammattia.	☐	☐	☐	☐	☐
6. Minulle läheiset ihmiset puuttuivat mielipiteillään koulutus-/ammattivalintaani.	☐	☐	☐	☐	☐
7. Tiedän, mitä haluan tehdä tulevaisuudessa, mutta en osaa tehdä suunnitelmaa saavuttaakseni tavoitteeni.	☐	☐	☐	☐	☐
8. Olin silloin niin hermostunut, kun minun piti tehdä päätöksiä, että tuskin pystyin ajattelemaan.	☐	☐	☐	☐	☐
9. Kiinnostuinpa mistä tahansa, niin minulle läheiset ihmiset tyrmäsivät valintani.	☐	☐	☐	☐	☐
10. On vain harvoja ammatteja, joilla on todella merkitystä.	☐	☐	☐	☐	☐

*

	Täysin eri mieltä	Eri mieltä	Samaa mieltä	Täysin samaa mieltä	En ole varma mielipiteestäni
11. Koulutuksen ja ammatin valinta on niin monimutkaista, että juuri nyt en halua ajatella asiaa sen enempää.	☐	☐	☐	☐	☐
12. En ymmärrä, miksi en löydä kiinnostavaa koulutusta tai ammattia.	☐	☐	☐	☐	☐
13. En tule koskaan löytämään sitä koulutusta tai ammattia, josta todella pitäisin.	☐	☐	☐	☐	☐
14. Kun olen saanut idean koulutuksestani tai ammatistani, minulle läheiset ihmiset ovat aina antaneet siitä epämääräistä palautetta.	☐	☐	☐	☐	☐
15. Vaikka valitsemallani koulutuslallalla ja ammatissa on kaikenlaisia vaatimuksia, niistä ei tarvitse välittää.	☐	☐	☐	☐	☐
16. Olen yrittänyt löytää hyvän ammatin jo monta kertaa aiemmin, mutta en ole pystynyt tekemään päätöstä.	☐	☐	☐	☐	☐
17. Kiinnostukseni kohteet vaihtuvat jatkuvasti.	☐	☐	☐	☐	☐
18. Ammatit muuttuvat nykyään niin nopeasti, että on hyödytöntä hankkia etukäteen kovin paljon ammatteihin ja koulutukseen liittyvää tietoa.	☐	☐	☐	☐	☐
19. Tunnen itseni epäonnistujaksi, jos joudun vaihtamaan koulutustani tai ammattialaani.	☐	☐	☐	☐	☐
20. Koulutuksen ja ammatin valitseminen oli niin monimutkaista, etten päässyt alkua pidemmälle.	☐	☐	☐	☐	☐

*

	Täysin eri mieltä	Eri mieltä	Samaa mieltä	Täysin samaa mieltä	En ole varma mielipiteestäni
21. Pelkään, että koulutus- ja ammatinvalintaa tehdessäni, minulta jäi jokin mahdollisuus huomaamatta.	☐	☐	☐	☐	☐
22. On useita koulutus- ja ammattialoja, jotka sopivat minulle, mutten osaa päättää, mikä niistä olisi itselleni paras.	☐	☐	☐	☐	☐
23. Tiedän ammatin, mihin haluan, mutta joku laittaa aina esteitä suunnitelmilleni.	☐	☐	☐	☐	☐
24. Opinto-ohjaajat ja opettajat ovat parempia ratkaisemaan koulutusvalintaongelmiani kuin minä itse.	☐	☐	☐	☐	☐
25. Vaikka olen saanut opinto-ohjausta, en siltikään tiedä haluamaani koulutusta tai ammattia.	☐	☐	☐	☐	☐
26. Mielipiteeni ammateista vaihtuvat jatkuvasti.	☐	☐	☐	☐	☐
27. Olen niin hämmentynyt, että en koskaan pysty valitsemaan koulutus- tai ammattialaani.	☐	☐	☐	☐	☐
28. Mitä enemmän yritän ymmärtää itseäni ja selvittää mitä haluan, sitä enemmän hämmennyn.	☐	☐	☐	☐	☐
29. Ammatteja ja aloja on niin paljon, että en koskaan pysty rajaamaan valintaani vain yhteen.	☐	☐	☐	☐	☐
30. Pystyin valitsemaan muutaman kiinnostavan koulutuksen, mutta oli vaikeaa valita niistä paras vaihtoehto.	☐	☐	☐	☐	☐

*

	Täysin eri mieltä	Eri mieltä	Samaa mieltä	Täysin samaa mieltä	En ole varma mielipiteestäni
31. Koulutuksen/ammatin valinta oli vaikeaa, mutta tulevaan opiskeluun verrattuna se on helppoa.	☐	☐	☐	☐	☐
32. En ole tyytyväinen, ennen kuin olen löytänyt itselleni täydellisen koulutuksen ja ammatin.	☐	☐	☐	☐	☐
33. En pidä siitä, kun ihmiset kysyvät, mikä minusta tulee "isona".	☐	☐	☐	☐	☐
34. En tiedä, kuinka löytäisin tietoa minua kiinnostavasta alasta ja koulutuksesta.	☐	☐	☐	☐	☐
35. Minua vaivaa usein se, olenko valitsemassa oikean koulutuksen tai ammatin.	☐	☐	☐	☐	☐
36. En varmaan tiedä koskaan riittävästi eri ammateista, jotta osaisin tehdä oikean valinnan.	☐	☐	☐	☐	☐
37. Ikäni rajoittaa ammatinvalintaani.	☐	☐	☐	☐	☐
38. Hankalinta on se, kun pitää valita vain yksi koulutus tai ammatti.	☐	☐	☐	☐	☐
39. Hyvän työpaikan löytäminen minua kiinnostavalta alalta on onnesta kiinni.	☐	☐	☐	☐	☐
40. Koulutus- ja ammatinvalinta on niin monimutkaista, että en itsekään aina tiedä, missä vaiheessa olen menossa.	☐	☐	☐	☐	☐

*

	Täysin eri mieltä	Eri mieltä	Samaa mieltä	Täysin samaa mieltä	En ole varma mielipiteestäni
41. Minusta tuntuu, että minun täytyy menestyä paremmin kuin sukulaiseni.	☐	☐	☐	☐	☐
42. Tiedän todella vähän ammateista ja työelämästä.	☐	☐	☐	☐	☐
43. On noloa, jos toiset saavat tietää, etten ole vielä valinnut todellista koulutus- tai ammattialaani.	☐	☐	☐	☐	☐
44. Koulutuksen ja ammatin valinta on niin monimutkaista, etten koskaan pysty tekemään hyvää valintaa.	☐	☐	☐	☐	☐
45. Minua kiinnostavat niin monet ammatit, että en osaa valita niistä parasta.	☐	☐	☐	☐	☐
46. Minun täytyi valita sellainen koulutus tai ammattiala, joka miellyttää minulle läheisiä ihmisiä.	☐	☐	☐	☐	☐
47. Pelkään, että jos pääsisin haluamaani koulutukseen, en menestyisi siinä.	☐	☐	☐	☐	☐
48. Luulen, etten tule koskaan löytämään sopivaa koulutusta tai ammattia.	☐	☐	☐	☐	☐

Kysely oli:

Vapaa sana. Mitä haluaisit kertoa lisää? Tähän voit antaa myös palautetta kyselystä.

Liite 2. Tutkimustiedote ja -lupa

TUTKIMUSTIEDOTE

Hei!

Olemme Turun yliopiston opettajankoulutuslaitoksessa opiskelevia neljännen vuoden luokanopettajaopiskelijoita, ja teemme nyt lopputyönämme tutkimusta toisen asteen koulutusvalinnoista. Vastuullisena ohjaajanamme toimii dosentti Lauri Kempainen. Tutkimustamme varten olemme luoneet kyselyn XXXX seudun 9. luokan oppilaille.

Olemme kiinnostuneita peruskoulun päättävien nuorten koulutusvalinnoista. Peruskoulun ja toisen asteen nivelvaihe on tärkeä ja jännittävä jokaiselle oppilaalle. Kyselyn tuloksista saadaan arvokasta tietoa oppilaiden koulutusvalinnoista ja siihen vaikuttavista tekijöistä. Tällaista tietoa tarvitaan muun muassa kehitettäessä tehokkaampaa opinto-ohjausta.

Kysely perustuu amerikkalaiseen CIP-teoriaan, jota on käytetty useissa tutkimuksissa ympäri maailmaa. Teoriaa on käytetty Suomessa viimeksi Petri Niemen väitöskirjassa (2016), jossa kartoitettiin turkulaisten 9. luokkalaisten koulutusvalintoihin liittyvää pohdintaa.

Aiemmissa tutkimuksissa koulumenestyksellä on huomattu olevan vaikutusta siihen, millaisia koulutusvalintoja nuoret tekevät. Tästä syystä kyselyssä tiedustellaan vastaajan keskiarvoa. Kyselyn vastauksia ei luovuteta eteenpäin tunnistettavassa muodossa eikä niitä kirjata tutkimusraporttiin. Kysymme myös oppilaiden yhteystietoja mahdollista jatkotutkimusta varten.

Koulukohtaiset tulokset toimitetaan opinto-ohjaajille tarkasteltavaksi, sillä niistä voi olla hyötyä koulun toiminnan tai opetuksen kehittämisessä. Koulukohtaisista tuloksista ei voi tunnistaa yksittäistä vastaajaa, joten huollettavaasi ei aineistosta voi tunnistaa. Tutkimusaineistoja säilytetään tietosuojalaissa edellytetyllä tavalla, ja kerätyt lomakkeet hävitetään tutkimuksen valmistuttua.

Kysely toteutetaan opinto-ohjaajien oppitunneilla maaliskuun huhtikuun aikana. Siihen osallistuminen on täysin vapaaehtoista, mutta tietenkin toivomme, että mahdollisimman moni 9. luokkalaisten voisi auttaa gradumme aineistonkeruussa vastamalla kyselyyn. Pyydämme teitä täyttämään tutkimuslupalapun huolimatta siitä, annatko huollettavallesi luvan osallistua kyselyyn.

Vastaaamme mielellämme mieltänne askarruttaviin kysymyksiin. Mukavaa kevään jatkoa!

Ystävällisin terveisin,

Iida-Maria Tikakoski
imktik@utu.fi

Essi Sipiläinen
eselsi@utu.fi

Tutkimuslupa

Huollettavaani alaikäistä lasta on pyydetty osallistumaan tutkimukseen, jonka tarkoituksena on tutkia 9. luokkalaisten ajatuksia koskien urapohdintaa. Olen perehtynyt siihen liittyvään tiedotteeseen.

Huollettavani _____

saa osallistua

(huollettavan nimi)

ei saa osallistua

tutkimustiedotteessa kuvailtuun tutkimukseen.

Pvm

Huoltajan allekirjoitus

Nimenselvennys

Liite 3. Ura-ajatusmittarin suomennokset Lerkkasen (2002) ja Niemen (2016) mukaan ja tässä tutkimuksessa käytetty suomennos

	Lerkkanen (2002)	Niemi (2016, neg. väitteet)	Tämä tutkimus (tummennetut)
1.	Minua ei kiinnosta oikeastaan mikään koulutus tai ammattiala.	Mikään opintoala tai ammattiala ei kiinnostanut minua.	Minua ei kiinnosta oikeastaan mikään koulutus tai ammattiala.
2.	Ammateista annetaan yksipuolista ja liian myönteistä tietoa, jotta ne näyttäisivät kiehtoilta.	Lähes kaiken koulutuksia ja ammatteja koskevan tiedon tarkoitus on saada vaihtoehto näyttämäänmielenkiintoiselta.	Koulutuksista ja ammateista annetaan yksipuolista ja liian myönteistä tietoa, jotta ne näyttäisivät mielenkiintoisilta.
3.	Koulutuksen- ja ammatinvalinta ahdistaa minua niin paljon, etten pääse alkua pidemmälle.	Opiskelualan ja ammatin valitseminen masensi minua niin paljon, että en kykene edes aloittamaan sitä.	Koulutuksen/ammatin valinta ahdisti minua niin paljon, etten päässyt pohdintoissani alkua pidemmälle.
4.	En (koskaan) ymmärrä itseäni tarpeeksi hyvin tehdäkseen hyvän uravalinnan.	En tule koskaan ymmärtämään itseäni tarpeeksi valitakseni itselleni sopivan koulutuksen ja ammatin.	En (koskaan) ymmärrä itseäni tarpeeksi hyvin tehdäkseen hyvän uravalinnan.
5.	Minulla ei ole mielessä yhtään sellaista koulutus- tai ammattialaa, joka sopisi minulle.	En keksi yhtään opiskelualaa tai ammattia, joka sopisi minulle.	En keksi yhtään minulle sopivaa koulutusta tai ammattia.
6.	Läheiseni puuttuvat mielipiteellään koulutus- ja uravalintaani.	Minulle tärkeiden ihmisten mielipiteet vaikuttivat häiritsevästi valitessani opiskelualaa tai ammattia.	Minulle tärkeät läheiset puuttuivat mielipiteillään koulutus-/ammattivalintaani.
7.	Tiedän, mitä haluan, mutta en osaa tehdä suunnitelmaa saavuttaakseni tavoitteeni.	Tiedän, mitä haluan tehdä, mutta en pysty tekemään suunnitelmaa päästäkseni tavoitteeseeni.	Tiedän, mitä haluan tehdä tulevaisuudessa, mutta en osaa tehdä suunnitelmaa saavuttaakseni tavoitteeni.
8.	Olen niin hermostunut, kun minun pitää tehdä päätöksiä, että tuskin pystyn ajattelemaan.	Hermostuin niin paljon, kun minun täytyi tehdä päätöksiä, että en pystynyt ajattelemaan selkeästi.	Olin silloin tosi hermostunut, kun minun piti tehdä päätöksiä, että tuskin pystyin ajattelemaan.
9.	Kiinnostuinpä mistä tahansa, niin läheiseni tyrmäävät valintani.	Heti kun löysin jotain, mikä kiinnosti minua, minulle tärkeät ihmiset eivät hyväksyneet sitä.	Kiinnostuinpä mistä tahansa, niin minulle läheiset ihmiset tyrmäsivät valintani.
10.	On vain harvoja ammatteja, joilla on todella merkitystä.	On vain harvoja työpaikkoja, joilla on merkitystä.	On vain harvoja ammatteja, joilla on todella merkitystä.
11.	Koulutuksen- ja ammatinvalinta on niin monimutkaista, että juuri nyt en halua ajatella asiaa sen enempää.	Olen niin turhautunut opiskelualan tai ammatin valitsemiseen, että toistaiseksi haluan vain unohtaa koko asian.	Koulutuksen ja ammatin valinta on niin monimutkaista, että juuri nyt en halua ajatella asiaa sen enempää.
12.	En tiedä, miksi en löydä koulutusta tai ammattia, joka vaikuttaisi kiinnostavalta.	En ymmärrä, miksi en löydä kiinnostavaa opiskelualaa tai ammattia.	En ymmärrä, miksi en löydä kiinnostavaa koulutusta tai ammattia.
13.	En ikinä tule löytämään sitä koulutusta tai ammattialaa, josta todella pitäisin.	En tule koskaan löytämään opiskelualaa tai ammattia, josta todella pidän.	En tule koskaan löytämään sitä koulutusta tai ammattia, josta todella pitäisin.
14.	Kun saan uuden idean koulutuksestani tai ammatistani, antavat läheiset siihen aina epämääräistä palautetta.	Saan minulle tärkeiltä ihmisiltä ristiriitaista palautetta ammattivalinnastani.	Kun olen saanut idean koulutuksestani tai ammatistani, minulle läheiset ihmiset ovat aina antaneet siitä epämääräistä palautetta.
15.	Vaikka valitsemallani koulutuslalla ja ammatissa on kaikenlaisia vaatimuksia, niistä ei tarvitse välittää.	Vaikka harkitsemalleni opiskelualalle tai ammatille on pääsyvaatimuksia, en usko, että ne koskevat minun tilannettani.	Vaikka valitsemallani koulutuslalla ja ammatissa on kaikenlaisia vaatimuksia, niistä ei tarvitse välittää.
16.	Olen yrittänyt löytää hyvän ammatin jo monta kertaa aiemmin, mutta en ole koskaan pystynyt hyvään ratkaisuun.	Löysin hyviä koulutuksia, mutta en osannut tehdä päätöksiä.	Olen yrittänyt löytää hyvän ammatin jo monta kertaa aiemmin, mutta en ole pystynyt tekemään päätöstä.
17.	Kiinnostukseni kohteet vaihtuvat yhtenäen.	Kiinnostuksen kohteeni vaihtuvat jatkuvasti.	Kiinnostuksen kohteet vaihtuvat jatkuvasti.
18.	Ammatit muuttuvat nykyään niin nopeasti, että on hyödytöntä hankkia etukäteen kovin paljoa ammatteihin ja koulutukseen liittyvää tietoa.	Työt muuttuvat jatkuvasti, joten ei ole mitään järkeä ottaa niistä selvää.	Ammatit muuttuvat nykyään niin nopeasti, että on hyödytöntä hankkia etukäteen kovin paljoa ammatteihin ja koulutukseen liittyvää tietoa.
19.	Tunnen itseni epäonnistujaksi, jos joudun vaihtamaan koulutustani tai ammattialaani.	Jos vaihdan opiskelualaani tai ammattiani, tulen tuntemaan itseni epäonnistuneeksi.	Tunnen itseni epäonnistujaksi, jos joudun vaihtamaan koulutustani tai ammattialaani.
20.	Uravalinta on niin monimutkaista, etten pääse alkua pidemmälle.	Koulutuksen ja ammatin valitseminen oli niin monimutkaista, etten pystynyt edes aloittamaan sitä.	Koulutuksen ja ammatin valitseminen oli niin monimutkaista, etten päässyt alkua pidemmälle.
21.	Pelkään, että ammatinvalintaa tehdessäni, minulta jää jokin mahdollisuus huomaamatta.	Pelkään, että minulta jää joku ammattihuomioimatta.	Pelkään, että koulutus- ja ammatinvalintaa tehdessäni, minulta jäi jokin mahdollisuus huomaamatta.
22.	On useita koulutus- ja ammattialoja, jotka sopivat minulle, mutten osaa päättää, mikä niistä olisi paras minulle.	On useampia opiskelualoja tai ammatteja, jotka sopivat minulle mutten osaa päättää, mikä on paras.	On useita koulutus- ja ammattialoja, jotka sopivat minulle, mutten osaa päättää, mikä niistä olisi itselleni paras.
23.	Tiedän ammatin, mihin haluan, mutta joku laittaa aina esteitä suunnitelmilleni.	Tiedän, minkä työn haluan, mutta joku saa aina aikaan esteitä tavoitellessani sitä.	Tiedän ammatin, mihin haluan, mutta joku laittaa aina esteitä suunnitelmilleni.

24.	Opinto-ohjaajat ja opettajat ovat parempia ratkaisemaan uravalintaongelmiani kuin minä itse.	Opinto-ohjaaja tai opettajat ovat sopivia ratkaisemaan ammatinvalintaongelmani.	Opinto-ohjaajat ja opettajat ovat parempia ratkaisemaan koulutusvalintaongelmiani kuin minä itse.
25.	Vaikka olen saanut opinto-ohjausta, en siltikään tiedä haluamaani koulutusta tai ammattia.	Vaikka olen tehnyt ammatinvalintatestejä (esim. AVO), en vieläkään tiedä, mistä opiskelualasta tai ammatista pidän.	Vaikka olen saanut opinto-ohjausta, en siltikään tiedä haluamaani koulutusta tai ammattia.
26.	Mielipiteeni ammateista vaihtuvat yhtenäen.	Mielipiteeni ammateista muuttuvat jatkuvasti.	Mielipiteeni ammateista vaihtuvat jatkuvasti.
27.	Olen niin hämmentynyt, että en koskaan pysty valitsemaan koulutus- tai ammattiuraani.	Olen niin sekaisin, etten tule koskaan pystymään valitsemaan opiskelualaa tai ammattia.	Olen niin hämmentynyt, että en koskaan pysty valitsemaan koulutus- tai ammattialaani.
28.	Mitä enemmän yritän ymmärtää itseäni ja selvittää ammattiuraani, sitä enemmän hämmennyn ja masennun.	Mitä enemmän yritän ymmärtää itseäni ja ottaa selvää ammateista, sitä sekavammasi ja lamistuneemmaksi tunnen itseni.	Mitä enemmän yritän ymmärtää itseäni ja selvittää mitä haluan, sitä enemmän hämmennyn.
29.	Ammatteja ja aloja on niin paljon, että en koskaan pysty rajaamaan valintaani vain yhteen.	On niin paljon koulutuksia ja ammatteja, joista haluaisin saada tietoa, etten pysty lyhentämään listaa vain muutamaa.	Ammatteja ja aloja on niin paljon, että en koskaan pysty rajaamaan valintaani vain yhteen.
30.	Pystyn rajaamaan uravaihtoehtoni muutamaa, mutta en kykene valitsemaan niistä parasta vaihtoehtoa.	Pystyn valitsemaan muutaman kiinnostavan koulutuksen, mutten pysty valitsemaan vain yhtä.	Pystyin valitsemaan muutaman kiinnostavan koulutuksen, mutta oli vaikeaa valita niistä paras vaihtoehto.
31.	Uravalinta on raskasta, mutta sen toteuttaminen vasta raskasta onkin.	Koulutuksen ja ammatin päättäminen on vaikeaa, mutta toimeen ryhtyminen päätöksen jälkeen tulee olemaan vielä vaikeampaa.	Koulutuksen/ammatin valinta oli vaikeaa, mutta opiskelu vasta vaikeaa tuleekin olemaan. (mutta opiskeluun verrattuna se on helppoa...)
32.	En ole tyytyväinen ennen kuin voin löytää täydellisesti minulle sopivan ammatin.	En ole tyytyväinen, ennen kuin olen löytänyt itselleni täydellisen koulutuksen ja ammatin.	En ole tyytyväinen, ennen kuin olen löytänyt itselleni täydellisen koulutuksen ja ammatin.
33.	En pidä siitä, kun ihmiset kysyvät, mikä minusta tulee "isona".	Hermostun, kun ihmiset kysyvät minulta, mitä haluan tehdä työkseni.	En pidä siitä, kun ihmiset kysyvät, mikä minusta tulee "isona".
34.	En tiedä, kuinka löytäisin tietoa oman alani ammateista.	En tiedä, mistä löytää tietoa minua kiinnostavasta alasta ja koulutuksesta.	En tiedä, kuinka löytäisin tietoa minua kiinnostavasta alasta ja koulutuksesta.
35.	Ajattelen usein, olenko valitsemassa oikean koulutuksen tai ammatin.	Murehdin paljon oikean opiskelualan tai ammatin valitsemista.	Minua vaivaa usein se, olenko valitsemassa oikean koulutuksen tai ammatin.
36.	En tiedä varmaan koskaan riittävästi ammateista, jotta osaisin tehdä oikean valinnan.	En tule koskaan ymmärtämään tarpeeksi ammateista pystyäkseni valitsemaan oikein.	En varmaan tiedä koskaan riittävästi eri ammateista, jotta osaisin tehdä oikean valinnan.
37.	Ikäni rajoittaa ammatinvalintaani.	Ikäni rajoittaa ammatinvalintaani.	Ikäni rajoittaa ammatinvalintaani.
38.	Hankalinta on se, kun pitää valita vain yksi koulutus tai ammatti.	Vaikeinta on tyytyä vain yhteen opiskelualaan tai ammattiin.	Hankalinta on se, kun pitää valita vain yksi koulutus tai ammatti.
39.	Hyvän työpaikan löytäminen alaltani on onnen kauppaa.	Hyvän työpaikan löytäminen alaltani on onnesta kiinni.	Hyvän työpaikan löytäminen minua kiinnostavalta alalta on onnesta kiinni.
40.	Uravalinta on niin monimutkaista, että en itsekään aina tiedä, missä vaiheessa olen menossa.	Uravalintojen tekeminen on liian monimutkaista ja hankalaa.	Koulutus- ja ammatinvalinta on niin monimutkaista, että en itsekään aina tiedä, missä vaiheessa olen menossa.
41.	Minusta tuntuu, että minun täytyy menestyä paremmin kuin vanhempani tai sisarukseni.	Minun täytyy saavuttaa urallani enemmän, kuin äitini, isäni, veljeni tai siskoni.	Minusta tuntuu, että minun täytyy menestyä paremmin kuin sukulaiseni.
42.	Tiedän kovin vähän ammateista ja työelämästä.	Tiedän todella vähän työelämän mahdollisuuksista tehdäkseni jatkokoulutussuunnitelmia.	Tiedän todella vähän ammateista ja työelämästä.
43.	On noloa, jos toiset saavat tietää, etten ole vielä valinnut todellista koulutus- ja ammattialaani.	Minua nolostutti kertoa muille, etten ole vielä valinnut opiskelualaa tai ammattia.	On noloa, jos toiset saavat tietää, etten ole vielä valinnut todellista koulutus- tai ammattialaani.
44.	Ammatinvalinta on niin monimutkaista, etten koskaan pysty tekemään hyvää valintaa.	Ammatin valitseminen on niin monimutkaista, etten tule koskaan tekemään hyvää valintaa.	Koulutuksen ja ammatin valinta on niin monimutkaista, etten koskaan pysty tekemään hyvää valintaa.
45.	Minua kiinnostavat niin monet ammatit, että en osaa valita niistä parasta.	On niin paljon minua kiinnostavia ammatteja, etten koskaan pysty ottamaan selvää niistä kaikista, jotta voisin löytää suosikkini.	Minua kiinnostavat niin monet ammatit, että en osaa valita niistä parasta.
46.	Minun tulee valita koulutus- ja ammattiala, joka miellyttää läheisiäni.	Minun täytyi löytää sellainen opiskeluala tai ammatti, joka miellyttää minulle tärkeitä ihmisiä.	Minun täytyi valita sellainen koulutus tai ammattiala, joka miellyttää minulle tärkeitä ihmisiä.
47.	Pelkään, että jos pyrkisin haluamaani ammattiin, minä en menestyisi siinä.	Pelkään, että jos kokeilen valitsemani ammattia, en menesty siinä.	Pelkään, että jos pääsisin haluamaani koulutukseen, en menestyisi siinä.
48.	Luulen, että minun uravalintani ei onnistu koskaan.	En usko, että ammatinvalintani tulee osoittautumaan hyväksi.	Luulen, etten tule koskaan löytämään sopivaa koulutusta tai ammattia.